№ 66. ВТОРНИКЪ, 23 АВГУСТА. 1860. WTOREK, 23 SIERPNIA. № 66.

СТО ПЕРВЫЙ ГОДЪ СУЩЕСТВОВАНІЯ. SETNY PIERWSZY ROK ISTNIENIA.

ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ / KURYER WILEŃSKI

ОФФИЦІАЛЬНАЯ ГАЗЕТА. GAZETA URZĘDOWA.

„ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ" выходитъ по ВТОРНИКАМЪ и ПЯТНИЦАМЪ. Условія подписки Цѣна за годъ 10 р., съ пересылкою 12 р.; за полъ года 5 р., съ пересылкою 6 р.; за четверть года 2 р. 50 к., съ пересылкою 3 р.; за 1 мѣсяцъ 84 к.— За объявленія платится за строку 17 к. сер.
Кантора редакціи въ Вильнѣ, на Дворцовой улицѣ, въ Гимназіальномъ домѣ.

„KURYER WILENSKI" wychodzi co WTOREK i PIĄTEK. Cena roczna r. sr. 10, z przesyłką 12 rub.; półroczna 5 rub., z przesyłką 6; kwartalna 2 r. 50 k, z przesyłką 3 r.; miesięczna 84 kop.— Za ogłoszenia płaci się za każdy wiersz po kop. sr. 17.
Bióro redakcyi w Wilnie, przy ulicy Biskupiéj (Dworcowéj), w murach po-uniwersyteckich.

ВНУТРЕННІЯ ИЗВѢСТІЯ.

Ст.-Петербургъ, 19 августа.

Придворныя извѣстія.

ГОСУДАРЬ ИМПЕРАТОРЪ отправился 11-го августа, въ два часа по полудни, во внутреннія губерніи.—Ихъ Императорскія Высочества Великіе Князья Константинъ Николаевичъ и Михаилъ Николаевичъ сопровождаютъ ЕГО ВЕЛИЧЕСТВО, а равно военный министръ генералъ Сухозанетъ и главноуправляющій путями сообщеній генералъ Чевкинъ. Отправились также съ ИМПЕРАТОРСКИМЪ поѣздомъ генералъ-адъютанты князь Долгоруковъ, Витовтовъ, графъ А. В. Адлербергъ, графъ Орловъ-Денисовъ и Огаревъ, Свиты ЕГО ВЕЛИЧЕСТВА генералъ Стюрлеръ; военный чиновникъ прусскаго посольства подполковникъ Лоэнъ и пр.

Того же числа ожидаютъ ЕГО ВЕЛИЧЕСТВО въ Твери, гдѣ, какъ говорятъ, ГОСУДАРЬ ИМПЕРАТОРЪ останется до 14 августа, а въ понедѣльникъ прибудетъ въ Москву, гдѣ пробудетъ до 19. Потомъ, проведя день (20 числа) въ Тулѣ, возвратится того же дня въ Москву, а 21 ввечеру въ Царское Село.

— Въ слѣдствіе неоднократныхъ ходатайствъ дворянства западныхъ губерній, а также всеподданнѣйшаго прошенія Кіевскаго дворянства и мнѣнія по оному г. Кіевскаго военнаго, Подольскаго и Волынскаго генералъ-губернатора, ГОСУДАРЬ ИМПЕРАТОРЪ, по всеподданнѣйшему докладу г. министра народнаго просвѣщенія въ 16 день истекшаго іюля, всемилостивѣйше соизволилъ на введеніе преподаванія польскаго языка въ гимназіяхъ и дворянскихъ училищахъ губерній: Кіевской, Волынской и Подольской. Расходъ на жалованье учителямъ польскаго языка, принятъ на счетъ государственнаго казначейства.

— О ЛИЦАХЪ ВОЗВЕДЕННЫХЪ ВЪ 1859 Г. ВЪ ПОЧЕТНОЕ ГРАЖДАНСТВО.— Правительствующимъ сенатомъ, возведены въ личное почетное гражданство: членъ подольской губернской еврейской училищной коммиссіи, купецъ 2-й гильдіи Мордока *Левензонъ*; воспитанники гимназій: одесской—Моисей *Шайкевичъ*, кременчугскій купеческій сынъ; ковенской и волынской—Мортаэль *Вольпертъ*, сынъ мѣщанина ковенской губерніи кейданскаго еврейскаго общества; Лейба *Ману*, сынъ мѣщанина ковенской губерніи виліампольскаго еврейскаго общества; Меeръ *Ратгаузъ*, сынъ бердичевскаго 2-й гильдіи купца, воспитанникъ московской практической академіи коммерческихъ наукъ; Григорій *Бутримовичъ*, сынъ виленскаго мѣщанина.

—

22 іюля Всемилостивѣйше пожалованы, за усердную службу, слѣдующія награды: *По Ковенской губ.*: бухгалтеру приказа общественнаго призрѣнія, кол. асс. *Творковскому* орденъ св. Станислава 3-ей ст.; губ. секр.: помощнику бухгалтера *Олизаровичу*, и дѣлопроизводителю совѣта Ковенской городской больницы, *Станкевичу*, по *сто пятидесяти* руб. с. каждому, изъ суммъ приказа; *по Гродненской* губ.—правителю дѣлъ коммиссіи народнаго продовольствія, тит. сов. *Кимбару*, *сто пятьдесятъ р. с.*, изъ государственнаго казначейства и

WIADOMOŚCI KRAJOWE.

St.-Petersburg, 17 sierpnia.

Nowiny Dworu.

CESARZ JEGO MOŚĆ wyjechał d. 11-go sierpnia, o godzinie 2-éj po południu, do gubernji wewnętrznych. Ich Cesarskie Wysokości Wielcy Książęta Konstanty Mikołajewicz i Michał Mikołajewicz towarzyszą JEGO CESARSKIEJ MOŚCI, jak również minister wojny jenerał Suchozanet i głównozarządzający drogami kommunikacji jenerał Czewkin. Wyjechali także w CESARSKIM pociągu jenerał-adjutanci książe Dołhorukow, Witowtow, hrabia Adlerberg, hrabia Orłow-Denisow i Ogarew, jenerał orszaku JEGO CESARSKIEJ MOŚCI Stiurler, wojskowy urzędnik poselstwa pruskiego podpółkownik Lohen i inni.

Tegoż dnia, JEGO CESARSKA MOŚĆ jest oczekiwany w Twerze, gdzie NAJJAŚNIEJSZY PAN, jak powiadają, ma pozostać do 14 sierpnia, a w poniedziałek przybędzie do Moskwy, gdzie do 19 zabawi. Następnie, przepędziwszy jeden dzień (20 sierpnia) w Tule, tegoż dnia powróci do Moskwy, a d. 21 wieczorem do Carskiego Sioła.

— W skutek niejednokrotnych starań obywateli gubernji zachodnich, tudzież najpoddanniejszéj prośby szlachty Kijowskiéj i zaopinjowania o niéj przez p. Kijowskiego wojennego, Podolskiego i Wołyńskiego jenerał-gubernatora, Cesarz Jego Mość, po najuniżeńszem przełożeniu p. ministra narodowego oświecenia w dniu 16 zeszłego lipca, Najłaskawiéj zezwolił na wprowadzenie wykładu języka polskiego w gimnazjach i szkołach powiatowych gubernji Kijowskiéj, Wołyńskiéj i Podolskiéj. Płaca dla nauczycieli języka polskiego wydawać się będzie z summ podskarbstwa państwa.

— O OSOBACH PODNIESIONYCH W 1859 R. DO GODNOŚCI OBYWATELI HONOROWYCH. Do godności osobistych obywateli honorowych przez rządzący senat zostali wyniesieni: członek Podolskiéj gubernjalnéj kommissji szkoły żydowskiéj, kupiec 2-éj gildy Mordok *Lewenzon*; uczniowie gimnazjów: odeskiego — Mojżesz *Szajkiewicz*, syn kupca krzemieńczuckiego; kowieńskiego i wołyńskiego—Mortchel *Wolpert*, syn mieszczanina gubernji Kowieńskiéj kiejdańskiéj gminy żydowskiéj Lejba Manu syn mieszczanina Kow. gub. Wiljampolskiéj gminy żydowskiéj; Mejer *Rathauz*, syn Berdyczewskiego kupca 2-éj gildy, i uczeń Moskiewskiéj akademji praktycznéj nauk handlowych, Grzegorz *Bntrymowicz*, syn mieszczanina Wileńskiego.

—

Dnia 22 lipca, za służbę gorliwą otrzymali najłaskawsze nagrody: w gubernji *Kowieńskiéj*: buchhalter urzędu powszechnego opatrzenia, ass. kol. *Tworkowski* order św. Stanisława 3-éj kl.; gub. sekr.: pomocnik buchhaltera *Olizarowicz* i sekretarz rady Kowieńskiego szpitala miejskiego *Stankiewicz* po 150 r. sr. każdy, z summ urzędu pow. opatrz.;— w gubernji *Kowieńskiéj*: rządzca spraw kommissji żywności, radz. hon. *Kimbar* 150 r. sr., z podskarbstwa państwa; jednorazowe nagrody pieniężne z summ urzędu pow. opatrzenia, służący w nim ass. koll.: sekre-

---

ИЗЪ ЗАБЫТАГО ПОРТФЕЙЛЯ.

III. Гаменъ.

Этюдъ.

(А. П. Колянковскому).

Gamin — Jeune garçon qui passe son temps à jouer ou à polissonner dans les rues. Ланде.

(Продолженіе.)

Мальчикъ махнулъ рукой, въ два прыжка очутился у самаго прибоя рѣки и жадно захвативъ въ пригоршни воду, всплеснулъ себѣ на лицо.

— Вотъ вода, такъ вода... студеная, чудо.. Вррръ!.... И брыжжа по сторонамъ мальчикъ съ замѣтнымъ удовольствіемъ полоскался въ водѣ. Холодная струя смочила взъерошенные волосы, смыла пыль съ рукъ и шеи, густымъ румянцемъ зажгла загорѣвшія щеки...

Еще я не успѣлъ подняться со спуска набережной, какъ мальчикъ догналъ меня, на ходу витирая лицо quasi—рукавами своей рубашки и стряхивая водяныя капли съ своихъ курчавыхъ волосъ.

— „Вотъ бы, пане, на лодочкѣ покататься можно... хорошо бы!.. Вода то не шелехнется.. Позавчера гимназиста одного каталъ.. ничего... долго каталъ... далеко такъ... Славно!...

Филантропическое настроеніе совершенно неожиданно разыгралось во мнѣ; съ очень сухимъ правоученьемъ я обратился къ своему спутнику, который беззаботно подпригивалъ возлѣ, шагахъ въ двухъ отъ меня...

— Ты бы лучше сдѣлалъ мой милый, если бы нашелъ какую нибудь работу... Теперь лѣто... всякій тебя возьметъ—Накормитъ... одѣнетъ пожалуй. Вонъ посмотри, работаютъ же ребятишки твоихъ лѣтъ.

Я указалъ ему при этомъ на толпу каменьщиковъ, около вновь строившагося дома, въ которой было видно нѣсколько дѣтей лѣтъ десяти, двѣнадцати, таскавшихъ по лѣсамъ кирпичи....

— Ого... въ кирпичника-то... больно нужно—плечи то за дрянь терѣть.... Мало работы—то..." —Мальчикъ потомъ пріостановился: „Идти можно, продолжалъ онъ ужъ тише, отчего нейти!... Вотъ недавно и то едва увернулся отъ нашего эконома. Тутъ было бы работы... Ужъ пасти бы не послали, на заводъ развѣ, а то торфъ рыть.... По горло было бы ее, этой работы—то!...

— „Какого эконома?

— А нашего пана-то!

— Ты развѣ помѣщичій, крѣпостной!

— Разумѣется — панскій... Да что, только славы-то, что панскій, считай, что вольный, али шляхтичъ. Никто тебѣ не мѣшаетъ — развѣ вотъ только весной, и то какъ поймаютъ... а тамъ не поймаютъ, али опять зимой — со всемъ вольный. Зимой то въ городѣ... и весной и лѣтомъ тоже, если только экономъ, — не слапаетъ... А сказать — зачѣмъ мы и папу, развѣ индюшекъ стеречъ — такъ опять—дѣвкамъ что дѣлать.... Сестра у меня есть — ну дѣвчинка малая, и пасетъ...

— А панъ твой богатый?

— Ого, богатый, да старый; а ужъ скряга какой,.... бѣжать вонъ въ ту сторону.... такъ нескоро отъ него выбѣжишъ.... Все панское, да панское и лѣса, и пашни.... а всего больше..... такъ это вездѣ экономы. Лѣтомъ ужъ туда и не заглядывай!...

— Что же ты у него дѣлаешъ?

— Дѣлать что? а индюшекъ пасти — ну это веселѣе, все возлѣ деревни, а то свиней.... на заводъ кирпичи дѣлать кто побольше, а то торфъ перекладывать.... вотъ это ужъ хуже много — такъ и наровишъ бѣжать.... А послѣ и то подумаешъ: зимой все таки въ городъ придется... Матка бьетъ... сестренка то у одного, то у другаго... Ее держатъ — а нашего брата кіемъ... не любятъ...

— Такъ ты почти сирота!...

— А сирота! Отецъ давно былъ... до говорятъ въ Пруссію за товаромъ пошелъ и невернулся... контрбанда, что-ли тамъ... Али здѣсь кражу сдѣлалъ.... Матка одна и осталась... а насъ, сестра—поменьше меня... да насъ двое... А матка такая незаботливая... плачетъ, хлѣба то прежде не было... Сестренку кто то взялъ... а мы.... да вотъ какъ было дѣло-то:—Сначала матка посылаетъ разъ за милостынью въ городъ; вдвоемъ съ братомъ туда чуть свѣтъ и добѣжали. — Ну, городъ, глаза то и туда и сюда... въ костелахъ походили: опять на плацу съ жиденятами поклутились... и собрали мало: прежде все такъ — колотковъ больше накладутъ въ загорбокъ..... Ну, потомъ ужъ и лучше... Матка ничего, возьметъ и хлѣбъ и картофель — все что насбирали; а деньги особенно возьметъ... скажетъ доброе слово, да по головѣ погладитъ... а послѣ ужъ и не то — кто меньше принесетъ — такъ и колотокъ дастъ.... Ничего, только уйдемъ съ братомъ за печку да поплачемъ... На другой день, ужъ въ городѣ отъ пана какого, или пани и не отстанемъ:

— „Пане ѣсть хочется! хлѣбушки нѣту.... цѣлый день не ѣвши!..." Ну и дастъ!... Такъ еще:... „Пани! — Матка хвора; безъ хлѣбушки голодомъ валяется! и пани дастъ.... и копѣечку дастъ, а то больше... на мосту ждетъ ужъ и Ясекъ пазухы показываетъ: вотъ сколько смотри!" и хлѣбъ и деньги... Къ маткѣ тогда и смѣлѣе идешъ... Ничего на первыхъ порахъ: Добже, дѣтки! добже.... нужно матку шановать!... „А потомъ:" Да вы говоритъ хлѣба то не просите—развѣ ужъ дадутъ—дѣлать ничего, а просите копѣечку; за копѣечку хлѣба— и здѣсь можно!... до смотрите же! „приговариваетъ.... Ну, ничего и такъ было: копѣечки носили... Мало показалось: вы говоритъ, пострѣлы тамъ сами проѣдаете: маткѣ ничего добра не желаете, не шануете неборачку, сироту!.... а вотъ что; кто меньше злотувки принесетъ до дому, тому въ шкуру дамъ!"... А самая такая чтото сердитая стала ... Мы и стали по распрашивать, отчего да отчего, матка стала сердитой.—Ужъ сестренка сказала: подросла тогда по больше....

„Жила, пане, матка недалеко корчмы... говоритъ сестренка, что туда все ходитъ; да цѣлый день—деньской пируетъ съ солдатами... а потомъ придетъ домой бывало встрѣтить сестренку,... а сестренка такая хилая.... и прибьетъ ее... говоритъ даромъ хлѣбъ у меня и у чужихъ ѣшъ.... матку не шануешъ... „Эге!.. говорю я Яськѣ.. Матка то наша.. вотъ какая!.... Ну и ничего.... Только разъ денегъ всего то по пяти грошей на брата достали: такая была непогода, до слякотъ... все въ конюшняхъ у гусаръ просмотрѣли, да грѣлись... весело очень.... кони то-такіе красивые—ну и солдаты ничего; только такъ для шутки развѣ напугаютъ... и къ конямъ подпущаютъ... Мало и собрали... Взъѣлась матка ужъ больно: колотковъ надавала—а потомъ: что вы говоритъ, галганы! не унимаетесь—такъ вотъ вамъ безъ злотувки и на ночь въ хату не пущу: пусть мерзнете, да узнаете, какъ матку не шановать!.... И ксендзъ, говоритъ, велитъ матокъ шановать!....

(Продолженіе впредь).

и единовременныхъ денежныхъ выдачъ изъ суммъ приказа, служащимъ въ ономъ, кол. асс: секретарю *Германскому*, бухгалтеру *Космовскому* по *двѣсти двадцати пяти* р. каждому; столоначальнику, тит. сов. *Яловецкому семьдесятъ пять р. с.*, канцелярскимъ служителямъ: *Зубравскому* и *Краснику* по *сорока* руб. каждому, смотрителю Слонимской городской больницы, губ. сек. *Мацкевичу семьдесятъ пять* р. с.—По *Виленской* губ. кол. сек. письмоводителю и бухгалтеру воспитательнаго дома „Іисусъ Младенецъ"—*Островскому* и смотрителю сего дома, *Матвѣеву*, первому *сто пятьдесятъ* р. послѣднему *сто* р. сер. изъ суммъ сказаннаго дома.

1 августа, произведены: по канцеляріи Виленскаго военнаго Гродненскаго и Ковенскаго ген. губ.: *въ коллежскіе совѣтники*—над. сов.: чиновникъ особыхъ порученій Иванъ *Никотинъ* и старшій секретарь Адольфъ-Федоръ-Гуго *фон-Эрцдорфъ-Купферъ*;—*въ коллежскіе ассесоры*:—переводчикъ, тит. сов. Геркуланъ *Зубовичъ*;—*въ титул. сов.*—кол. сек. чиновникъ особыхъ порученій Василій *Тырковъ*, архиваріусъ Людвикъ *Хылькевичъ-Якубовичъ* и помощники секретарей—Осипъ Адріянъ *Люцкевичъ* и Аполинарій *Трэжецякъ* и бывшій канцелярскій чиновникъ, кол. сек. *Иванъ Махнауръ*; — *въ коллежск. секрет*: — губ. сек. помощники секретарей—Сергѣй *Бариборовъ*, и Александръ *Якубовскій*, журналистъ Немезій *Вильканецъ* и канцелярскіе чиновники: Клавдій *Кодзь*, Антонъ *Буткевичъ* и Сергѣй *Билима-Постернаковъ*; *въ губернскіе секрет.*—канцелярскіе чиновники кол. рег.—въ званіи камеръ-юнкера графъ Михаилъ *Тышкевичъ*, Илья *Казакевичъ*, Александръ *Букатый*, Онуфрій Алоизій *Бѣлинскій*, графъ Райнольдъ *Тызенгаузъ*, и Михаилъ *Ходоровскій*; *въ коллежскіе регистраторы*:—канцелярскіе служители Альбинъ *Милашевичъ*, Альфонсъ-Альбинъ *Корызна*, и Антонъ *Мѣдзыблоцкій*.

— Высочайшимъ приказомъ, 5 августа, управляющій отдѣленіемъ инженернаго департамента, дѣй. ст. сов. *Маросовъ*, предсѣдателемъ Ковенской казенной палаты.—*Умершій исключается изъ списковъ: предсѣдатель Ковенской казенной палаты, стат. сов. Кандорскій.*

8 августа, всемилостивѣйше пожалованы слѣдующія награды за усердную службу: Гродненскому полицiймейстеру, состоящему по армейской пѣхотѣ, маіору *Змѣеву* чинъ подполковника; орденъ св. Станислава 2 ст.: земскимъ исправникамъ: Новоалександровскому отставному маіору *Сесицкому* Волковыскому, надворному совѣтнику *Блажеевскому* и Брестскому Городничему отставному штабъ-ротмистру *Запаснику*; орденъ св. Анны 3 ст. правителю канцеляріи начальника Ковенской губерніи, кол. секр. *Бортновскому*, надв. сов.: старшему чиновнику особыхъ порученій при начальникѣ Ковенской губерніи, *Прекеру*, ассесору Ковенскаго губернскаго правленія *Войткевичу*, совѣтникамъ Гродненскаго губернскаго правленія: *Лазовскому* и *Маслову*; ордена св. Станислава 3 ст. Гродненскому земскому исправнику, *Магнусу*, ассессору Гродненскаго губернскаго правленія *Савашинскому*, старшему чиновнику особыхъ порученій при Начальникѣ Виленской губерніи кол. асс. *Борейшѣ*; кол. асс.: Свенцянскому земскому исправнику *Лукьянову*, младшему чиновнику особыхъ порученій при Начальникѣ Виленской губерніи *Волчанинову*, старшему помощнику правителя канцеляріи начальника Виленской губерніи *Левенштерну*, секретарю 2 отдѣленія Виленскаго губернскаго правленія, Касперу-Мельхіору *Новокунскому*, помощнику правителя канцеляріи начальника Виленской губерніи, *Чеховичу*.

Единовременныя выдачи изъ госуд. каз.—секретарю 3 отдѣленія Гродвен. губернск. правленія *Пероцкому* 127 р., бывшему секретарю Ковенскаго губернскаго правленія, а нынѣ приставу 3-го стана Поневѣжскаго уѣзда тит. сов. *Шмурло* 100 р., старшему помощнику правителя канцеляріи начальника Гродненской губ. тит. сов. *Заіончковскому* 100 р., экзекутору Гродненскаго губернскаго правленія кол. асс. *Верцинскому* 86 р. и столоначальнику Виленскаго губернскаго правленія, кол. сек. *Свидерскому* 85 р. сер.

...tarz *Hermański*, buchhalter *Kosmowski* po 225 rub. każdy, naczelnik stołu, radz. hon. *Jałowiecki* 75 r., kancellarzyści: *Zubrawski* i *Krasnik* po 40 r. każdy, dozorca Słonimskiego szpitala miejskiego, sekr. gub. *Mackiewicz* 75 rub.;—w gub. *Wileńskiéj*: sekret. koll.: sekretarz i buchhalter domu podrzutków «Dzieciątka Jezus» *Ostrowski* i dozorca tegoż domu *Matwiejew*, pierwszy 150, a ostatni 100 r. sr. z summ tegoż domu.

— Dnia 1-go sierpnia, zostali mianowani: w kancellarji Wileńskiego wojennego, Grodzieńskiego i Kowieńskiego jenerał-gubernatora: radzcami kollegjalnymi—radzcy dworu: urzędnik do szczególnych poleceń Jan *Nikotin* i starszy sekretarz Adolf-Teodor-Hugo von *Ercdorf-Kupfer*; assesorem kollegjalnym tranzlator, radzca honorowy Herkulan *Zubowicz*; radzcami honorowymi—sekretarze kollegjalni: urzędnik do szczególnych poleceń Bazyli *Tyrkow*, archiwista Ludwik *Chylkiewicz-Jakóbowicz* i pomocnicy sekretarzów: Józef-Adrjan *Luckiewicz*, Apolinary *Trzeciak* i były urzędnik kancellaryjny Jan *Machnaur*; kollegjalnymi sekretarzami — sekretarze gubernjalni: pomocnicy sekretarzów: Sergjusz *Baryborow* i Aleksander *Jakubowski*, żurnalista Nemezy *Wilkaniec* i urzędnicy kancellaryjni: Klaudjusz *Kodź*, Antoni *Butkiewicz* i Sergjusz *Bilima-Pasternakow*; sekretarzami gubernjalnymi—regestratorowie kollegjalni: urzędnicy kancellaryjni: Kamer-junkier hrabia Michał *Tyszkiewicz*, Eliasz *Kozakiewicz*, Aleksander *Bukaty*, Onufry-Aloizy *Bielinski*, hrabia Rajnold *Tyzenhauz* i Michał *Chodorowski*; regestratorami kollegjalnymi—kancellarzyści: Albin *Miłaszewicz*, Alfons-Albin *Koryzna* i Antoni *Miedzybłocki*.

— Przez Najwyższy rozkaz dzienny, 5-go siepnia, zarządzający wydziałem departamentu inżynierji, rzeczywisty radzca stanu *Marosow*, naznaczony został prezydentem Kowieńskiéj izby skarbowéj; zmarły prezydent Kowieńskiéj izby skarbowéj, radzca stanu *Kandorski*, wykreślony został z listy służących.

— Dnia 8-go sierpnia, za gorliwą służbę Najłaskawiéj zostali mianowani: policmejster Grodzieński, liczący się w piechocie armii major *Zmiejew*, podpółkownikiem; kawalerami orderów św. Stanisława 2-éj klassy: sprawnicy ziemscy—Nowoaleksandrowski, major odstawny *Siesicki*, Wołkowyski, radzca dworu *Błażejewski* i horodniczy Brzeski, sztabs-rotmistrz odstawny *Zapasnik*; orderu św. Anny 3-éj klassy: rządzca kancellarji naczelnika gubernji Kowieńskiéj, sekretarz kollegjalny *Bortnowski*, radzcy dworu: starszy urzędnik do szczególnych poleceń naczelnika gubernji Kowieńskiéj *Prekier*, assesor Kowieńskiego rządu gubernjalnego *Wojkiewicz*, radzcy Grodzieńskiego rządu gubernialnego: *Łazowski* i *Masłow*; św. Stanisława 3-éj klassy: Grodzieński sprawnik ziemski *Magnus*, assesor Grodzieńskiego rządu gubernjalnego *Sawaszyński*, starszy urzędnik do szczególnych poleceń przy naczelniku gubernji Wileńskiéj, assesor kollegjalny *Borejsza*; assesorowie kollegjalni: Święciański sprawnik ziemski *Łukjanow*, młódszy urzędnik do szczególnych poleceń przy naczelniku gubernji Wileńskiéj *Wołoczeninow*, starszy pomocnik rządzcy kancelarji tejże gubernji *Lewensztern*, sekretarz 2-go wydziału Wileńskiego rządu gubernjalnego, Kasper-Melchior *Nowokunski*, pomocnik rządzcy kancellarji naczelnika gubernji Wileńskiéj *Czechowicz*.

Otrzymali jednorazowe nagrody pieniężne z podskarbstwa państwa: sekretarz 3-go wydziału Grodzieńskiego rządu gubernjalnego *Perocki* 127 rub., były sekretarz Kowieńskiego rządu gubernjalnego, a obecnie assesor 3-go stanu powiatu Poniewieżskiego, radzca honorowy *Szmurło* 100 rub., starszy pomocnik rządzcy kancellarji naczelnika gubernji Grodzieńskiéj, radzca honorowy *Zajączkowski* 100 r., egzekutor Grodzieńskiego rządu gubernjalnego, assesor kollegjalny *Wiercinski* 86 rub. i naczelnik stołu Wileńskiego rządu gubernjalnego, sekretarz kollegjalny *Swiderski* 85 rub. sr.

WIADOMOŚCI ZAGRANICZNE.

POGLĄD OGÓLNY.

Garibaldi opanował Reggio; ta nowa przewaga jego oręża już nie ulega najmniejszéj wątpliwości; ludność usłuchała głosu dyktatora, zewsząd zbiega się pod jego chorągwie i powiększa zastępy ochotników. Jenerał Bosco znany przeciwnik z Milazzo, ześrodkował wojska pod Monteleone i zapowiada krwawy opór. Według ludzi rzemiosła, jeżeli Garibaldi po drodze wstrętów nie znajdzie, jeżeli jenerał Pianelli, który już z Neapolu naprzeciw niemu wyruszył, postępu jego nie opóźni, Garibaldi we dwa tygodnie będzie mógł pod Neapolem stanąć i tam czekać wyroku, jaki półmiljonowa ludność stolicy napisze na swego króla, na udzielność ojczyzny i na jedność Włoskiego półwyspu. Sprawa Burbonów w Neapolu, potężnie zachwiana, jeszcze rzeczywiście nie upadła. Wiele zależeć będzie od zachowania się ludu i wojska, wiele od tych zmiennych kolei doli ludzkiéj, co niekiedy w jednéj chwili postać świata zmieniają, ale stosunek innych panujących względem Franciszka II jest objawem dotąd niewidzianym. Wprawdzie Anglja i Francja, od wstąpienia na tron młodego króla, nieszczędziły mu przestrog, poseł zwłaszcza W. Brytanji pan Elliot proroczym głosem wskazywał otchłań, w któréj ród Burbonów neapolitańskich zginie, jeśli dłużéj na wymagania sprawiedliwości i potrzeby wieku głuchym zostanie; lecz skądinąd przesyłano Franciszkowi II wprost przeciwne rady, zagrzewano go do oporu, wmawiając, że wszelkie ustępstwo, jako czyn słabości, na zawsze wytrąci mu z rąk władzę i odrze go z uroku majestatu. Kiedy więc dzisiaj rzeczy doszły do tego stopnia, że upadek tronu neapolitańskiego zdaje się być nieuchronnym, nic dziwnego, że Anglja i Francja, poczytując tę wynikłość jak zasłużoną karę za pogardę swych przestrog i stosując się do przyjętéj zasady, iż urządzenie spraw włoskich do samych Włochów należy, panowanie Burbonów w Neapolu mają za wygasłe; ale że inne dwory, zwłaszcza te, których natchnienie było wyrazem Boskiego i ludzkiego prawa dla Franciszka II, ale że Austrja, któréj wpływ popchnął go do téj ostateczności, nie tylko patrzy obojętnie na zagładę piastowanego przez siebie rządu, ale wyraźnie oświadcza, że połączenie Włoch południowych z państwami Wiktora-Emmanela nie wywoła z jéj strony oporu, jest to jedném z tych zdarzeń, w które przed dwóma laty nikt by nie uwierzył, któreby miano za tak potworne, iż człowieka, co by się ośmielił je przepowiedzieć, ogłoszono by za obłąkanego. A jednak co się zdawało nieprawdopodobnem jest rzeczywistością: upadek domu Burbońskiego w Neapolu, przewidywany jak niezbędna konieczność, nie jest dziś uważany za powód do wojny i byleby Garibaldi stolicę opanował, a wojska neapolitańskie na swą stronę przeciągnął, dwory przyjmą tę wielką polityczną zmianę w milczeniu, a narody będą im za to wdzięczne, że ani krwi ludzkiéj przelewać, ani skarbów trwonić nie zechcą w obronie tego, co ocalonem być nie może.

Co raz inne wykłady przyjętych zasad na zjeździe Cieplickim ukazują się po dziennikach. Najprawdopodobniejszy jest ten, który gazeta powszechna niemiecka podaje, bo nosi na sobie cechę prawdziwie niemieckiéj zawiłości, zawiera najdumniejsze groźby, lecz ziszczenie ich odkłada do wypadków wymarzonych, które nigdy podobno w życie nie przejdą. Według twierdzeń wspomnianego dziennika, dwa powody wkładają na Austrję i Prusy obowiązek toczenia wojny; jeżeli Francja najedzie prowincje nadreńskie i jeżeli taż Francja zamyśli odebrać Austrji Wenecję. Ks. rejent pruski zobowiązuje się wyjednać od rządu angielskiego oświadczenie, iż obadwa te zdarzenia Anglja poczyta nietylko za sprawę niemiecką, ale też i europejską. W pierwszym razie, t. j. najazdu na Ren, samo z siebie rozumi się, że całe wojsko pruskie użytem zostanie dla odparcia wroga, wszystkie kontyngiensa krajów, związek niemiecki składających, nie wyłączając nawet kilkudziesiąt-tysiącznego austrjackiego, pójdą pod rozkazy głównodowodzącego wojskiem pruskiem, ogół zaś pozostałéj siły zbrojnéj austrjackiéj działać będzie odrębnie, ale zgodnie i we wspólnym celu pod osobnym austrjackim wodzem. Podobnyż zachowa się porządek w razie napadu Francji na Wenecję; wówczas przemienią się tylko nazwy: tam gdzie byli Prusacy, położą Austrjaków i nawzajem. Jak ks. rejent zobowiązał się w Anglji dogodne widokom niemieckim wyznanie wiary wyjednać, tak znowu cesarz austrjacki przyrzekł drugorzędne, a nieżyczliwe Prusom niemieckie dwory skłonić do poddania kontyngiensów swoich pod rozkazy głównodowodzącego wojskiem pruskiem. Któż nie widzi, ile w tem wszystkiem jest przypuszczeń, jak spełnienie przyjętych zobowiązań jest zawisłem od obcéj woli? a jeżeli Anglja, unikająca dziś wszelkich politycznych traktatów, nie zechce wiązać się oświadczeniem, które w praktycznym swoim rozumie za przedwczesne, a w następstwie za szkodliwe dla siebie uzna, jeżeli znajdzie, że to oświadczenie albo zamknie jéj drogę do przyszłego szczerego z Francją przymierza, albo w danym razie uznania zamachu na Ren lub Wenecję za sprawę Europejską, uwikła ją w długą i nakładną wojnę, cóż wówczas? czy cała tak misternie osnuta w Cieplicach robota na wiatr się nie rozwieje? czy pomimo wyjęcia z niéj węgielnéj podwaliny choć kulawo się ostoi? Jeżeli, mimo namowy Austrji, drugorzędne niemieckie dwory nie zechcą pójść z kontyngiensami swojemi pod rozkazy pruskie, czy i wtenczas umowa Cieplicka nie runie, czy na wzór ksiąg Sybilińskich im więcéj ubywać ich będzie, tym pozostałe warunki nabiorą wyższéj ceny? Że Anglja chce pozostać na ustroniu i stąd wnosić można, iż królowa Wiktorja, pragnąc córkę i nowonarodzoną wnukę do serca przycisnąć i w tym celu, udając się do Niemiec, nie Berlin, ale Koburg za miejsce krótkiego pobytu swego na stałym lądzie obrała; niechce bowiem obudzić domysłów, że polityka angielska ulega wpływom pruskim, niechce też widzieć się z cesarzem austrjackim, który wywzajemniając się ks. rejentowi, mógł by do jego stolicy zawitać, ale wybrała Koburg, którego władzca, jawny zwolennik swobód niemieckich, jest tak nienawidziany na zamku wiedeńskim, iż Franciszek Józef wolałby odwiedzić po bratersku Wiktora-Emmanuela w Turynie, niż to przekorne niemieckie książątko, dające tak zły przykład niemieckim austrjackim poddanym. Słowem, z jakiejkolwiek strony roztrząsnąć zechcemy umowę Cieplicką, pozostanie ona marną kartą papieru, bo szczerości w jéj zawarciu niebyło i żadne wyższe uczucie nie przewodniczyło jéj nastaniu.

A jednak Austrja, zostawując w mglistéj oddali warunki rzeczonéj umowy, rzuciwszy na nie nieprzejrzystą zasłonę, chciała właśnie tym urokiem tajemnicy wyzyskać dla siebie obecną chwilę i urość w powagę w oczach swoich ludów, domagających się właśnie zapewnienia praw opartych na odwiecznych zasadach słuszności lub, co podług świata większa, na oprzysiężonych, jak naprzykład w Węgrzech, pragmatycznych uchwałach. W téj to zapewne myśli, oraz, aby zapalić tak pochopne do wszelkich mrzonek niemieckie głowy, wystąpiła Austrja w urzędowym dzienniku z nie nową już nauką, że Wenecja jest krajem niemieckim, że morze Adryjatyckie jest morzem niemieckiem, że Dunaj w całym swoim przebiegu jest rzeką niemiecką i że, w obronie tych kłamstw historycznych i jeograficznych, Niemcy powinni raczéj do ostatniéj kropli krew swoją przelać, aniżeli wyzucia Austrji z tych posiadłości dopuścić. Niech czytelnicy nasi zwrócą uwagę na umieszczony w dzisiejszym Kurjerze wyjątek z Gazety austrjackiéj, przywiedzie on im na pamięć podobneż rozumowanie przed ośmdziesięcio-ośmią laty przez Austrję ogłoszone, że Ruś czerwona nie była Rusią, ale Węgrami. Wówczas przemoc poparła kłamstwo; powodzenie kazało zamilknąć prawdzie, ale dziś utrzymywać, że dziesięcio-wiekowa rzeczpospolita wenecka nigdy nie istniała, że włosko-słowiańskie Adryjatyckie morze było zawsze Niemieckiem jeziorem, że Mincio jest niemiecką rzeką, jest to nietylko urągać się z rzeczywistości, ale krzywdzić Niemców zuchwalstwem wmawiania im podobnych baśni.

STUDJA

NAD UKRAIŃSKĄ LITERATURĄ DZISIEJSZĄ

przez

Leonarda Sowińskiego.

(Dalszy ciąg ob. N. 65).

Nie bez oporu przyjmował podobny stan rzeczy gminowładny pierwiastek szlachecki, lecz gdy i sam się zasklepił w obrębach wyłącznej równości swojej, odrętwiała przeto pierwotna jędrność jego, a niepewny własnéj potęgi, wybuchał w nadaremnych zarzutach, kończąc sejmowe zapasy układami i poprzestając na przyrzeczeniach, które najmniejszego skutku nie miały. Uchwały, 1638 i 1641, wzbraniające tytułów i zaszczytów, nieobjętych aktem unji Lubelskiéj dowodzą jedynie jak silnie podważano obywatelską zasadę Rzeczypospolitéj.—Jednocześnie z upadkiem gminowładnego żywiołu pogorszało się położenie klass nieszlacheckich. Liczne prawodawcze przepisy coraz surowiéj utrudniają pozyskiwanie praw obywatelskich. Zgrzybiała próżność stanu posuwa się do zawarowania sobie monopolu ozdób zewnętrznych. Ludność rolnicza z duszą i ciałem przechodzi na własność panów. Zjednoczenie się obu narodów nie mogło naprawić opłakanego stosunku,—przeciwnie, spowodowało zrównanie polskiego wieśniactwa z litewskiem, którego los, jak widzieliśmy wyżéj, był nie do zazdrości. Pościg zbiegostwa doszedł do surowości niesłychanéj. Robocizna zawisła na dowolnym rozkazie. Monopolia soli, napojów i innych rzeczy do gospodarstwa domowego potrzebnych, otwierając panom i żydom niepospolite zyski, obarczyły kmieci nowym ciężarem. Umysł szlachecki usiłował poczwarny ten stosunek usprawiedliwić rozmaitemi teorjami, na które i dzisiaj jeszcze tradycyjna zapamiętałość zdobywa się czasami. Byli jednak i tacy, których głos podniesiony w sprawie włościańskiéj zabrzmiał wyrazem narodowego sumienia. Zwycięsko zbijał rozumowania szlacheckie Olizarowski, którego dowodzenie przyniosłoby zaszczyt nie jednemu z publicystów dzisiejszych: „Ci którzy myślą, że panujący wydali w niewolę poddanych swoich na drodze prawodawczéj, niech pamiętają, że tego zabraniają wszelkie prawa boskie i przyrodzone, bo żadne prawo prawnie krzywdzić nie może, a nic podobnego nie zdoła się uprawnić ani zwyczajem ani przedawnieniem. A odepchnąć należy tych, co utrzymują, że w Polsce żadna się krzywda wieśniakom nie dzieje, kiedy znoszą cierpliwie jarzmo na nich włożone. Tak jest, znoszą cierpliwie, bo muszą, a ciężar niewoli jest taki, że nieszczęśliwym tym ludziom nie wolno ani pożalić się ani narzekać: jest to los, przeciw któremu żaden z nich powstać nie śmie. A jeszcze bardziéj odeprzeć wypada urojenia tych, co mniemają że rolnicy sami dobrowolnie się panom poddali, bo nadto jest oczywista, że się nigdy nie wydali za skibę posiadanéj ziemi, ale zawierali z panami umowy czasowe i pod warunkami pewnemi. Porównanie więc, jakie pospolicie czynią z ascripticiami rzymskimi jest fałszywe, gdyż ci powstali z niewolników a przywiązaniem do skiby los ich ulżony został. Jeżeli się godzi rolnika polskiego z jaką klassą rzymską porównywać, to nie z inną tylko z czynszownikami, z kolonistami według umowy osiadłymi: censiti, conditionales coloni. Wieśniacy też polscy są wolni; umowy jakie są między nimi a panami oczywistym są tego dowodem. Panowie wydzielają im skibę ziemi z obowiązkiem pewnej daniny i uprawiania roli. Ani obowiązki te, ani umowy nie wiążą wieczyście, ponieważ w królewskich włościach obowiązują się dopóty, dopóki się im podoba. Najniegodziwsza przemoc tylko pozbawiła równéj wolności wieśniaków włości szlacheckich, tak jak bezczelnie głoszone przez panów prawo życia i śmierci jest zuchwałym fałszem i kłamstwem.„ [1]

Takato była postać Rzeczypospolitéj przed pamiętną katastrofą kozacką. Do żywiołów składowych gotującego się wybuchu Ruś dołącza od siebie zasadę wyznania i kwestją społeczną. I jedna i druga szykują się pod sztandarami ogólnych zasad Rzeczypospolitéj, podeptanych w nacisku nieprzyjaznéj narodowi obczyzny. To też widzimy, że nim sfanatyzowane walką umysły nadały sprawie charakter plemiennej nienawiści (co już przypada na czasy

(1). Olizarovius De Politica hominum societate. 1651. Cap. II p. 218, 219,

WŁOCHY.

PIEMONT. Turyn, *21 sierpnia.* Dziennik *Espero* donosi, że stosownie do nadesłanego z Turynu rozkazu, kawaler Magenta, vice-gubernator genueński, przeszkodził odpłynieniu przygotowanéj do Sycylji wyprawy. Nieliczni ochotnicy, pozostali w Genui, którzy nie mogli wsiąść na okręta, otrzymali zasiłek pieniężny na powrót do domów. Kilku pomiędzy nimi zabierało się do protestacji, lecz na przełożenie władzy i w przekonaniu, że ich spółdziałanie może być w krótce w kraju potrzebnem, zachowali się spokojnie i rozeszli się przy okrzykach: *Niech żyją Włochy! Niech żyje król Wiktor-Emmanuel!*

Dziennik handlowy donosi, ze swojéj strony, że wieczorem 21, odpłynęło więcéj niż 300 ochotników t. j. większa liczba z tych co pozostali. Po długich sprawach, pozwolono udać się na wyprawę tym wszystkim, którzy byli wolni od popisu wojskowego. Na przyszłość wyprawy są zabronione.

Dnia 23 sierpnia. Doszła tu wiadomość, że Garibaldi wkroczył do Reggio. Zdaje się, że opanował twierdzę po żwawéj bitwie i że znalazł zacięty opór. Garibaldi wkrótce rozprawi się z jen. del Bosco, tym samym, który dowodził wojskiem królewskiém w Milazzo. Lekceważyć tego przeciwnika nie należy. Bosco jest człowiek młody: zaledwo 40 letni, sprężysty i kochany przez wojsko. Wszakże wiara jest powszechna, iż przewaga dyktatora zwycięży. Nie należy zapominać, że wojsko jest oddawna nurtowane i że idea jedności włoskiéj znalazła wyznawców w jego szeregach. To głównie trwoży dwór neapolitański. W Turynie gabinet nie cieszy się wcale z powodzeń Garibaldiego; przeciwnie zastraszają go następstwa, mogące wywiązać się z jego ostatecznego tryumfu nad Neapolem. Dzienniki postępowe powstają przeciw środkom roztropności; język ich jest pełen goryczy. Komitet ruchu w Genui chciałby wywołać opór przeciw rządowi; powinienby jednak nie tracić z uwagi położenia ministrów i nie zapominać, że czynili wszystko co mogli, aby dopomódz przedsięwięciu Garibaldiego, że może przekroczyli nawet granice roztropności. Ale wymagać od stronnictw rozsądku i słuszności, jest równie niepodobnem we Włoszech jak i gdzie indziéj.

Ogół wszakże pojmuje położenie ministrów. Zjawiła się dziś przylepiona na rogach ulic karykatura, wyobrażająca hr. Cavòur, ciągnionego z jednéj strony przez dyplomację, z drugiéj przez rewolucję; ten zaś mówi do nich z pozorem największéj szczerości: „Dla Boga, dajcie mi pokój, z duszy pragnąłbym obiedwóm wam dogodzić.“ Nic lepiéj nie określa położenia.

Wieści z Sycylji pomnażają obawy. Crispi rozwiązał zaszczepioną w Palermie gałąź Towarzystwa narodowego i wygnał jéj przewodników pp. Cortez, Campanila i innych. Pomocnicy p. Lafarina doświadczyli losu swojego zwierzchnika. Celem Towarzystwa narodowego było spojenie w jeden związek stronnictwa umiarkowanego Sycylji, znużonego anarchją, oraz ogłoszenie bezpośredniego połączenia z Piemontem; a to, aby na miejscu tego co dziś istnieje ustanowić rząd stały, a właśnie to jest przeciwne chęciom p. Crispi i jego przyjaciół, którzy czują, że ich dalsze zamiary musiałyby się zwichnąć, gdyby się im wymknęła podstawa działania. Nie należy o tém zapominać; bo jeśli Garibaldi opanuje Neapol, wznowi się tam natychmiast walka tego samego rodzaju. Stronnictwo umiarkowane zażąda bezpośredniego połączenia z Piemontem i organizacji rządu stałego; stronnictwo zapaleńców zechce zatrzymać władzę, aby mogło uderzyć w czasie upatrzonym na państwo kościelne i na Wenecję i wciągnąć Piemont dobrowolnie, lub mimowolnie, tak jak to uczyniło dla opanowania Neapolu. Towarzystwo narodowe włoskie, t. j. to, które przedstawia stronnictwo kolejnego zjednoczenia wszystkich części Włoch i ma wzgląd na wymagania dyplomacji, potrafiło już rozgałęzić się w Neapolu. Ale przypuszczając nawet, że to stronnictwo, daleko umiarkowańsze od stronnictwa bezwarunkowego zjednoczenia, dokaże swego, czy uda się skłonić Europę do przyzwolenia na zagładę królestwa, istniejącego od tylu wieków, zwłaszcza, gdy ta zagłada dokona się środkami tak przeciwnemi dotąd panującym zasadom? Godzi się o tém wątpić, a ta wątpliwość już jest nie małem źrzódłem trosków.

KRÓLESTWO OBOJGA SYCYLJI.

Dziennik *le Pays*, znany ze swojéj życzliwości dla króla neapolitańskiego, daje następny obraz położenia: „Zdaje się, że zamiary Garibaldiego uległy znacznym odmianom. Po zbadaniu pobrzeża neapolitańskiego, jenerał wrócił do pierwszego postanowienia, t. j. wylądowania w Kalabrji i do działania tam stosownie do usposobienia z jakiem ludność przyjmuje ochotników. Przyjęcie to jest prawie niewątpliwe; a chociaż nie było dotąd utarczek z wojskami królewskiemi, powstanie już się rozpoczęło. Iskra zapalona na saméj kończynie przylądku Spartivento, grozi zapaleniem, jak nić prochowa trzech Kalabryj i objęciem pożarem Basilicatu, tego kraju pośredniego między Kalabrją i Apulją. Każdy zapytywał, gdzie podziała się flota neapolitańska przez czas żeglugi Garibaldiego z Cagliari do Messyny? wszyscy wiedzą, że korpus od 20 do 25,000 ludzi jest rozłożony w Kalabrji. Ostatnie depesze zapewniają, że ten korpus pilnuje najważniejszych przejść i wąwozów. Dobrze, ale to nie przeszkadza ochotnikom przybywania do prowincji, jak nie przeszkodziło okrętowi, na którym znajdował się Garibaldi, ze swym oddziałem, do przepłynienia morza tyrreńskiego z Sardynji do Sycylji. Zdaje się, że Garibaldi umyślił zapalić powstanie we wszystkich prowincjach po kolei i otoczyć Neapol; t. j postąpić jak w Sycylji, gdzie rozszerzywszy powstanie po całym kraju, zostawił wojska królewskie w obwodach murów twierdzy messyńskiéj. Podobna taktyka ma na celu rozdrobić i rozproszyć siły Franciszka II, a skoroby ogołocił z nich stolicę, Garibaldi mógłby stanąć pod Neapolem. Listy dziś otrzymane oznajmują, że król woli bronić się w otwartem polu; wszakże jeżeli nie zdoła odeprzeć nieprzyjaciela, opuści królestwo, dla oszczędzenia narodowi okropności długiéj wojny. Taki obrót rzeczy nie zgadza się z licznemi środkami obrony, które zgromadzono w Neapolu, ani z rozpacznym oporem, jaki jen. Bosco poprzysiągł stawić wszelkim zamachom najazdu.“

Wszystko, co się na dworze neapolitańskim dzieje, okryte jest tajemnicami. Wygnanie hr. Aquila, dotąd przez władzę nieusprawiedliwione, nie jest też wyjaśnionem przez protestację tego książęcia, którą za przybyciem do Paryża przesłał do dziennika *l'Opinion Nationale*. W rzeczonem piśmie hr. Aquila mówi: „Że radził królowi mianować gabinet silny, uczciwy i spojny; radził aby ten gabinet wydał proklamację stanowczą i konstytucyjną, w którejby odbiła się bezwarunkowa jego wierność dla statutu; aby ogłosił Neapol w stanie oblężenia, spowodowanym zamachami najazdu, grożącego państwu; dokonał reformy niższéj policji, oddalił z niéj ludzi bez czci i wiary; urządził jak najprędzéj gwardję narodową; aby zniszczył siły morskie i lądowe, któremi rozrządza Garibaldi, dla odwrócenia jego najazdu; aby poskromił wykroczenia prassy; aby przedsięwziął stanowcze środki przeciw nieprzyjaciołom rządu konstytucyjnego i usunął z posad wszystkich urzędników, niechętnych nowemu porządkowi rzeczy. Oto są zasady, mówi hr. Aquila, głośno wyznawane, które mię pozbawiły ufności króla i jego ministrów, a razem ściągnęły nieubłaganą nienawiść kamarilli i królowéj matki, któréj nigdy niebyłem przyjacielem, lubo inaczéj o tém mówiono, a to z powodu jéj zgubnego wpływu na sprawy neapolitańskie.“

Ależ ta protestacja hr. Aquila obejmuje właśnie programmat gabinetu Spinelli; wszystko, co książe doradza, o ile bieg rzeczy dozwolił, zostało przez ministrów wykonane. Okazuje się więc, że dostojny wygnaniec całéj prawdy nie odsłonił. Z drugiéj strony, list doń pisany przez Franciszka II, jeszcze bardziéj całą sprawę zaciemnia; podajemy go tu w zupełności: „Najukochańszy stryju, nie mogę przemodz na sobie, abym w chwili opuszczenia przez ciebie rodzinnéj ziemi, nie przesłał ci, z całém, znanem ci przywiązaniem, kilku słów pożegnania. Pewny jestem, iż uwierzysz tym wyrazom pochodzącym z głębi mojego serca. Proszę, w imię naszéj życzliwości, abyś mi często dawał o sobie wiedzieć, chciéj być przekonanym, że zawsze z radością wiadomości te odbierać będę; gdziekolwiek znajdować się będę, nigdy cię nie zapomnę. Życzę, aby twoja podróż i przyszły pobyt były najpomyślniejsze, równie jak i dla stryjenki, któréj chciéj złożyć pełne przywiązania upewnienia, oraz dla moich braci stryjecznych, a twoich synów, których przyciskam do serca. Oby Bóg najwyższy i najłaskawsza Panna dozwolili nam dożyć lepszych czasów, naprzód dla naszéj ojczyzny, a następnie dla naszéj rodziny. Proszę o stateczne zachowanie dawniejszéj dla mnie przyjaźni; gdziekolwiek znajdować się będziesz, chciéj zawsze liczyć na moje niezmienne uczucia. Spełniając obowiązki synowca, względem swojego stryja, przesyłam, z całego serca moje pożegnania i piszę się

„Przywiązanym synowcem „Franciszek II.“

Radzono królowi przenieść się do Gaety, ale stanowczo odmówił, oświadczając, iż nie chce opuścić Neapolu.

Minister wojny jen. Pianelli, kazał obwarować 4 najważniejsze stanowiska pod Neapolem, a mianowicie: Pausilippo i Puzzoli z prawéj, oraz Portici i Torre del Greco, z lewéj strony. Rzeczone warownie mają przeszkodzić wylądowaniu Garibaldiego w golfie neapolitańskim. Opanowanie stolicy od strony lądu, zasłonięte jest mocnemi okopami.

PAŃSTWO KOSCIELNE.

Rzym, *18 sierpnia.* Dniem przed uroczystością Wniebowzięcia (14 sierpnia) rozrzucono po ulicach małe kartki zawierające następne wyrazy:

Komitet Rzymski.

„Rzymianie, Nieprzyjaciele naszéj sprawy wzywają was do wystąpienia na dniu 15. Nie słuchajcie głosu podstępnego, co pragnie wam zaszkodzić; wstrzymajcie się od zebrań, mogących służyć za pozor zbirom do gwałtów.“ Te kartki, bez wymienienia ani drukarni, ani członków komitetu, mogą być uważane za pierwszą czynność urzędową stronnictwa ruchu. Wywołane zaś, jak mówią, zostały przez pogłoskę, według któréj, sam rząd miał podżegać do objawu na 15 sierpnia, aby wpaść na trop komitetu tajnego, działającego w Rzymie i zagarnąć broń, znajdującą się w ręku ludności. Wojsko rzymskie ma, po większéj części, zmienić mundury: strzelcy papiescy przebiorą się jak prawdziwe zuawy. Mundury Franko-Belgów i Irlandczyków podobnież ulegną odmianom. Irlandczycy ciągle są źrzódłem wielkich kłopotów dla jen. Lamoricière. Nic jeszcze ostatecznego nie postanowiono względem oddziału krzyżowców p. Cathelineau. Twierdzą, że ks. de Merode silnie sprzeciwia się urządzeniu tego oddziału, któremu téż jen. Lamoricière nie sprzyja. Powtórną depeszą naczelny wódz wyznaczył dla niego leże w Ankonie, zamiast zostawienia mu wyboru między Ankoną, Velletri, i Frosinone, jak to z początku postanowiono. Wojsko jen. Lamoricière jest przedmiotem ciągłych rozmów; liczbę jego zakreślają na 30000 ludzi; najlepsi żołnierze mają składać się z Austrjaków, podzielonych na 5 bataljonów, liczących 8000 ludzi. Zajmują się utworzeniem szóstego, coby kazało sądzić, że ogół Austrjaków wynosi nie 8 ale 6 tysięcy. Warownie ankońskie są już niemal ukończone: 1400 robotników pracują nad niemi od 5 miesięcy. Z powodu tych warowni krąży po Rzymie następna gadka. Jen. Lamoricière postanowił zamknąć port ankoński grubemi linami; udał się w tym celu do hr. Milesi, brata kardynała i krewnego papieskiego, posiadającego wielki skład lin, lecz ten odmówił ustąpienia żądanego towaru, zarząd więc wojenny musiał udać się do Sinigaglia, gdzie spodziewał się zaopatrzyć w potrzebne liny. Znaleziono tam w prawdzie jakąś cząstkę, lecz gdy to okazało się niedostateczném, ajenci wojskowi udali się powtórnie do hr. Milesi, który, według powszechnéj wiadomości, posiadał wszystko, co w tym razie rządowi było niezbędne, ale znowu napróżno; jen. Lamoricière, zniecierpliwiony odmówieniem, kazał gwałtem otworzyć składy hr. Milesi i wziąść tyle lin, ile okaże się potrzebom. Właściciel nadbiegł w ubiorze urzędowym; oświadczając, że jest szlachcicem, bratem kardynała, i krewnym Papieża, że protestuje przeciw wyłamaniu drzwi do swego składu i kradzieży lin. Obecny przy tém jen. Lamoricière odpowiada, że bardzo szanuje kardynała, gotów jest umrzeć za Papieża, ale każe rozstrzelać p. Milesi, jeżeli dłużéj opierać się będzie. Przestraszony hrabia uciekł, lecz wnet napisał do swego brata kardynała, który poszedł ze skargą do Papieża. Ale Ojciec św., oburzony taką obojętnością na dobro kraju, zmył głowę kochanemu siostrzanowi, który wyszedł zapłakany z Watykanu. Jenerał dał jeszcze inny dowód powagi swojéj w Ankonie. Dostrzegłszy nadwerężenia tajemnicy swoich depeszy i podejrzewając o niewierność urzędników telegraficznych, rozpędził ich, bióro zaś telegraficzne powierzył ojcom jezuitom.

W szeregach wojska papieskiego zdarzają się zbiegostwa. Przeszłego tygodnia, w jednym dniu, 93 szwajcarów przeszło do wojska piemonckiego.

WYPRAWA GARIBALDIEGO.

Piszą, z Genui 20 sierpnia, z oznajmieniem odpłynienia Garibaldiego z Sardynji do Messyny w piątek d. 17 bieżącego miesiąca na okręcie angielskim *Amazonka;* towarzyszył mu jen Turr. Garibaldi oświadczył kapitanowi okrętu *Piemont*, schwytanego w początkach wyprawy, który udał się razem z komendantem parostatku *la Provence* dla pozdrowienia dyktatora, *że spodziewa się za 3 lub 4 dni, wylądować na brzegi neapolitańskie.* Ochotnicy, którzy, odpłynęli w ostatnich czasach z Genui do zatoki pomarańczowéj (na wyspie Sardynji) zbuntowali się przeciw naczelnikom i osadom rozmaitych statków, na które wsiedli, dowiedziawszy się, że nie wyląduje w Sardynji, lecz w Palermo. Szczęściem dla komendantów

---

Jana Kazimierza), spór z Rusią i kozaczyzną zachowuje cechy zajść obywatelskich, a opór braterskiego żywiołu zlewa się z reakcją pognębionego jezuityzmem gminowładztwa narodowego. — Oburzała się Ruś na Unją, widząc, że nie łączyła obu kościołów na zasadzie równości, lecz poddawała jeden drugiemu bez wiedzy i zezwolenia wyznawców. Znaczna część duchowieństwa ruskiego protestowała, twierdząc, że gdy należą do grecko-katolickiej cerkwi jerozolimskiéj, nie mogą przeto się zgodzić na odmiany obrządków przyjętych przez sobory Kościoła wschodniego, nie będąc do tego przez tenże kościoł upoważnionymi. Za to prześladowano ich i usunięto od godności i obowiązków. Natomiast księży unickich uposażono w sposób dotychczas niesłychany, naznaczając Popom po piętnastu pospolitych, którzy będąc ludźmi, mieli odtąd pracować na nich jako poddani. Powymyślali duchowni nowe opłaty od chrztów, ślubów, pogrzebów i za każdą posługę duchowną, targowali się z ludem o zapłatę tak, iż odtąd powstało przysłowie: „łatwo dostać żony, ale trudno sobie wyjednać szlub od Popa.“

Kozacy pierwsi stanęli w obronie wiary. Po rozgromieniu Kosińskiego, Hetman Koronny obsadził wojskiem polskiém Ruś przeddnieprzańską i w imieniu króla zakazał Kozakom wybierać sobie nadal hetmana. Mocą oręża popierał unję, przymuszał lud stosować się do przepisów rzymsko-katolickiego kościoła. Kozacy, na zasadzie praw zatwierdzonych im przez dawnych królów polskich, nie posłuchali rozkazu i obrali sobie Hetmanem jeneralnego Assawułę Nalewajkę. Kronika ruska powiada, że Hetman wysłał do króla z oznajmieniem o tém pułkownika Łobodę, który-by mu oraz przedstawił uciążliwości kozackiego narodu. „Ten pomiędzy innemi przełożył najpokorniej monarsze: że jędza z piekła krzywo patrząc na jedność i zgodę ruskiego i polskiego narodu, zgubną myślą natchnęła duchowieństwo do wmieszania się w świeckie sprawy, za którego-to nastawaniem powstała jakaś tam unja: ta naruszając sumienie Rusinów i spokojność ich burząc, Hetmana Kosińskiego, męża tyle ojczyznie i monarsze zasłużonego, o haniebną śmierć przyprawiła, że Jezuici używszy za narzędzie do intryg swoich polskich magnatów, przez nich przyprowadzają do zguby Kozaków, którzy pomimo srogiego prześladowania, trwają w posłuszeństwie ku królowi, ojcu i panu swojemu najmiłościwszemu, jego pieczy poruczają siebie i nowo wybranego sobie hetmana, ufając łasce monarszéj i pewnymi będąc, że naruszone ich prawa w całości zachowane im będą.„

Wstrzymujemy się od wyliczania następujących po sobie wypadków, albowiem takowe na zawsze się wyryły w pamięci i sumieniu potomnem. Przytaczamy słowa i fakta, celem wyrozumienia ogólnéj myśli wydarzeń, a na tém polu świadectwa przeszłosci stanowczo podkopują urojenia dzisiejsze, odbierające katastrofie kozackiéj solidarność z cierpieniem całéj Rzeczypospolitéj. Żarliwość unji Brzeskiéj w sprawie niewczesnéj propagandy przekroczyła wszelkie granice. Po śmierci Nalewajki, zamorzonego w Warszawie bezsennością, zlały się ogromne nieszczęścia na cały lud ruski. „Już kozacy nie mieli przystępu do urzędów, a kraj cały zajęło wojsko polskie. Wszystkie cerkwie, których popi nie chcieli przystać na Unję, wydzierżawiono Żydom, w ten sposob, iż niewolno było odprawiać nabożeństwa, nie opłaciwszy się poprzednio arendarzowi.... Najboleśniejszą było rzeczą, że się rozdwoił naród. Bogatsi, porozumiawszy się z Jezuitami, naprzód przystali na unję, a następnie przeszli na łono łacińskiego kościoła; w nagrodę za to wszelkie swoje zatrzymali prawa. Upadła wojskowość ruska, bo kozacy regestrowi już nie otrzymywali wsparcia od rządu polskiego: dla tego też bogatsi z nich przyjęli służbę w wojsku polskiem, a ubożsi przeszli do kozaków Zaporozkich i przez to sicz bardzo wzmogli. Aleć i od tych znakomitsi przenosili się do Polaków, i albo pod ich chorągwiami służyli, albo od nich powierzane sobie urzęda sprawowali na Rusi ([1]).“

Nie próżnowała, jak widzieliśmy wyżej, szlachta polska w obec zamachów jezuickich i fakcji dworskiéj. Sprawę jej Ruś uważała za swoję. Nieprzyjaciele Zygmunta III łagodzili gniewy Kozaków i wskazując przewrótność monarchy, wzywali lud do cierpliwości. Rokosz Zebrzydowskiego, podniesiony w myśli zapobieżenia rozerwaniu narodowemu, obudził na Rusi wielkie nadzieje. Michał Kopysteński, biskup Przemyślski i Samborski, jeden z najzapaleńszych przeciwników Unji, w manifeście zaniesionym do koła rokoszowego zgromadzonego pod Lublin, oświadcza że: „Pan Bóg wszechmogący to sławne królestwo Polskie nad inne wszystkie królestwa tak łaską swoją, sławą, sprawiedliwością, jako też i ludźmi takich cnót, obyczajów i męztwa obdarzyć raczył, któremi w postrach nieprzyjacielowi koronnemu zawsze bywało; i straszny to Huff (hufiec) każdemu nieprzyjacielowi bywał, gdzie Polak swe jasne i niezakryte czoło ukazywał, póki jeszcze całość i równość praw koronnych każdemu była zachowana, póki między pospolitą rzeczą jednostajna myśl i miłość była.... Teraz nie tylko w wolnościach swoich i majętnościach, według praw koronnych, ale też w odprawowaniu nabożeństwa swojego przez wszystek czas ten oppressyą cierpimy... Ależ Pan Bóg wszechmogący W. M. Moich Mosciwych Panów dla obmyśliwania praw i wolności koronnych na to miejsce szczęśliwie zaprowadzić raczył.... Pilnie tedy W. M. proszę iżby się W. M. temi domowemi rozterkami ludzi Religii Greckiej uciśnionych będąc przymuszeni, jako prawdziwi Ojcowie i miłośnicy ojczyzny takowych rozterek i niesławy koronnej zabiegając do Jego Kr. M. przyczynić raczyli.... A gdy prawa Rptej nie będą gwałcone, tedy i nieprzyjaciel koronny pociechy odnosić nie będzie...„ ([1]).

Na nieszczęście usiłowania rokoszu spełzły na niczém; polityka jezuicka odniosła zwycięztwo z największą ujmą kozaczyzny i Rusi. Po śmierci Konaszewicza, którego potęga przejmowała Polaków obawą, stan Rusi pogorszył się jeszcze. Zaprzestano już myśleć o Unji, którą pogardliwie wiarą chłopską przezwano, lecz usiłowano rozszerzać pomiędzy Rusinami obrządek łaciński. Ucisk rozpoczęto ponowieniem zakazu obierania Hetmanów oraz pomnożeniem podatków i daniną pod imieniem apokalipczejskiej wiadomą. Powstania Tarasa Trojussy i Pawluka wywołały oburzające okrucieństwa. Przybytek Sejmu nanowo rozlega się szlachetnym głosem sprawiedliwości przez usta Księcia Zbarażskiego (1627). „Coż wżdy za pożytek ma król jegomość, z tak wielu kłopotów, których zażył z narodem ruskim? ten pożytek ma, że jest nas narodów słowiańskich ośmnaście. Ci wszyscy kładli swobody swej rachunek na królach polskich; ci wszyscy rozumieli, że naród polski miał ich z ciężkiego jarzma oswobodzić. Ci wszyscy na każdą potrzebę króla i narodu polskiego gardła swe dać byli gotowi, a teraz jako krzywdę poczęto czynić narodowi ruskiemu, są nam głównymi nieprzyjaciołmi. Teraz wolą sami pomrzeć na wojnie, żony i dzieci swe popalić, jako w Smoleńsku uczynili, niżliby mieli do zgody jakiej z nami przyjść krwią swoją.„ ([2]) Zapamiętałość fakcyi głuszyła zbawienne uwagi i na oślep pędziła w przepaść.

(Dokończenie nastąpi).

---

(1). Kronika ruska w pam. o Dz, i praw. Sł. Tl. II.

(1). List Michała Kopysteńskiego w Dod. do Pism. pol p. 223—226.

(2). Józef Łukaszewicz. Dzieje Kościoła helw. litew. t. I. p. 172.

i osad, kilka parostatków rządowych wyzwoliło ich z tego niebezpiecznego położenia. Zaczyna ubywać ochotników w Genui, jednak odpływa ich dziś wieczorem 800 do Palermo. Biega wieść, ale niepewna, że Mazzini znajduje się teraz w Nervi.

Dziennik *Espero*, z d. 21, ogłasza wylądowanie Garibaldiego, w następnych słowach: „Zdaje się, że Garibaldi wylądował przeszłéj nocy ze znacznym oddziałem wojska w Capo-delle-Armi.

Dziennik *Narodowości* mówi, ze swéj strony: „Dowiadujemy się ze źródła, które poczytujemy za bardzo pewne o wylądowaniu Garibaldiego w Reggio, stolicy Kalabrji, z głównemi siłami korpusu wyprawy. To wylądowanie położyło koniec wszelkim niepewnościom rozsiewanym od dni kilku o zamiarach dyktatora Sycylji.“

List pisany z Palermo 17, daje dziennikowi turyńskiemu *Narodowości* poniższe szczegóły o powrócie Garibaldiego do tego miasta z wycieczki na brzegi wyspy Sardynji: „Wieczorem, 16 bieżącego miesiąca, około godziny 10, Garibaldi wrócił, tak iż nikt nawet nie domyślał się jego przybycia: udawszy się do pałacu, wypoczął nieco w pawilonie Nowéj Bramy; ale już o 5 zrana przejeżdżał w odkrytym powozie z p. Depretis, ulice miasta. Zwiedził koszary, klasztory, port, ranionych przyjaciół; na każdym kroku rozlegały się okrzyki pozdrowień uszczęśliwionego palermitańskiego ludu. „*Pod Garibaldim stronnictwa, nienawiści, wzajemne zarzuty są niepodobne, wszyscy połączymy się w jednym okrzyku: Niech żyje Garibaldi!*“ O godzinie 9, wrócił do pałacu przyjmował ministrów i osoby żądające posłuchania. O 10 udał się do portu, wsiadł na statek *Amazonka*, mający go przewieść do Messyny; podobnyż zapał i okrzyki podczas przejazdu przez miasto, lud przeprowadził go do portu i rzucił się na łodzie, aby go jeszcze raz ujrzeć na pokładzie okrętowym. O godzinie 11, *Amazonka* podniosła kotwicę i ostatni okrzyk: *Niech żyje Garibaldi!* zagrzmiał od góry *Pellegrino* aż do portu *Felice;* ale skąd przybywał Garibaldi? Powracał z wycieczki z Sardynji, z ukochanéj wyspy Caprera, gdzie przepędził pół dnia pośród najlepszych swych przyjaciół, gdzie miał przyjemność ochłodzić się melonami, które własnemi rękami posadził. Dokąd popłynął? Do wieży Latarni, skąd zamierza wykonać wylądowanie na brzegi neapolitańskie.“

Wszystkie rokowania o pożyczkę doszły do skutku; część przez podpisy na saméj wyspie, a to po uznaniu pożyczki przymusowéj z r. 1846, druga część umówiona z bankierami włoskiemi, podług projektu ułożonego przez adwokata Brusco. Jest więc nadzieja polepszenia stanu skarbowości, tym sposobem ożywi się nowy polot który nakoniec doprowadzi do celu, do którego każdy Włoch wzdycha t. j. do ostatecznego urządzenia włoskiego narodu.

Z Kalabrji donoszą, że Garibaldi zamierzył posuwać się naprzód drogą strategiczną, idącą z Reggio do Stolicy. Jeśli ludność połączy się z nim, może stanąć w Neapolu najdaléj za dwa tygodnie. Niewiadomo dotąd czy w pochodzie swoim znajdzie rzeczywisty opór.

Dziennik *Goniec Handlowy* ogłasza następne szczegóły o wylądowaniu Garibaldiego w Kalabrji: „Depesza prywatna z Neapolu z dnia 22, zwiastuje ważne nowiny. Garibaldi szczęśliwie wylądował w Bognara. Jego siła zbrojna, łącznie z ochotnikami, którzy już dotąd na brzegi wysiedli, wynosi 8,000 ludzi. Statki, użyte do przewozu odpłynęły spokojnie, wyjąwszy parowca *Turyn* należącego do spółki zaatlantyckiéj, który przez flotę królewską został zatopiony, na pokładzie nie było nikogo. Ludność Kalabrji powstała i ochotnicy Garibaldiego są wszędzie z zapałem przyjmowani. Ustanowiono rządy tymczasowe w Foggia, mieście obwodowem kapitanatu i w Potenza takjemże mieście Basilikatu. Jen. Garibaldi z Bognara, wyruszywszy prosto na Reggio, opanował miasto i twierdzę. Zdaje się, iż obeszło się bez bitwy, gdyż królewscy usunęli się do Monteleone. Opanowanie Reggio uczyniło Garibaldiego zupełnie właścicielem ciaśniny messyńskiéj. W Monteleone jen. del Bosco dowodzi dywizją wojsk królewskich. Neapol jest spokojny.“

Działania Garibaldiego na morzu będą mogły wziąść większą rozciągłość, przybył bowiem do portu messyńskiego okręt *Królowa Angielska*, kupiony ze składek i darowany przez Anglików dyktatorowi. Jest to pyszny statek, który przywiózł 24000 strzelb i 12000 rewolwerów, uzbrojony sławnemi dwóma działami witwortowskiemi 80 fun. i 12 działami 12 fun. Ten okręt wojenny, w ręku Garibaldiego, rzuci postrach i zamieszanie we flocie królewskiéj. Kapitan angielski, dowódzca rzeczonego okrętu, ręczy iż odtąd ani jedna fregata neapolitańska nie wejdzie do ciaśniny i że w mniéj niż dwie godziny jest w stanie zniszczyć wszystkie działobitnie wzniesione przez Neapolitanów na brzegach Kalabrji.

Skład obecny eskadry Garibaldiego, z wyliczeniem, ile który statek może przewieść ludzi jest następny:

Tuckery (dawniéj Veloce)	800 ludzi.
Waszyngton (dawniéj Helwecja). .	1000 „
Franklin (Amsterdam)	700 „
Oregon (Belzume)	300 „
Kalabrja (książe Kalabrji) . . .	200 „
Elba	200 „
City-of-Aberdeen	1200 „
Turyn	1500 „
Ferred, uzbrojony	202 „
Anita, wojenny (król. angielska) uzb.	1800 „
Independente wojenny.	1700 „
Inny wojenny niewiadoméj nazwy .	800 „

Wszystkie wybornego biegu. Nadto 300 łodzi flotylli, z których 25 opatrzonych działami. Dwa nowe okręta oczekiwane są jeszcze z Anglji. Co do broni i zapasów wojennych zbrojownie są ich pełne. Licząc w to 6000 ludzi przybyłych z Cagliari, wojsko zawiera od 25 do 30000 ludzi. Półkownik Missori codzień daje o sobie wiedzieć. Należy przypomnieć, iż nie mogąc wysadzić na brzegi całego oddziału, rzucił się w góry z 200 ludźmi i zajął Aspromonte. Wnet zbiegać się doń poczęli powstańcy kalabryjscy, z których zrobił wybór i w 1500 ludzi czeka walnéj bitwy. Na niczem mu nie zbywa, wszystko mu na góry dostarczają. Co wieczor wskazuje miejsce swojego pobytu, zapalając dwa ogromne stosy drzewa na szczytach Aspromonte.

Załączamy tu list jednego z jego towarzyszów, a mianowicie p. Alberto Mario, męża sławnéj miss Jessy White: „Kochany przyjacielu, korzystam z odjazdu życzliwéj osoby do przesłania ci pozdrowień i tych kilku wyrazów. Bez przykrości, jaką mi sprawia przekonanie, że jesteś w obawie o nas, byłbym bardzo szczęśliwy. To życie przypadków i niebezpieczeństw wśród gór jest mi po sercu. Mimo to nie wątpcie o nas, zajęliśmy stanowisko prawie niedobyte. Już Kalabryjczykowie poczęli zbiegać się do nas i są w gotowości iść z nami. Czekamy na innych jeszcze téj nocy. Nasz oddział jest pełen zapału i ochoty. Mieliśmy 2 zabitych i 2 rannych, zdobyliśmy nieco jeńców. Przybyłem na łodzi, co najpierwsza dotknęła brzegu Kalabrji. Półkownik Missori, który nami dowodzi jest synem doktora ze Stradivari. Uspokój jego ojca. Wszyscy używamy dobrego zdrowia, łodzią kierował p. Rossi, z Genui. „Alberto Mario.“

Położenie topograficzne téj części Włoch, która może stać się widownią walki Garibaldiego z wojskiem królewskiem jest następne: Od Reggio do Neapolu niema żadnéj twierdzy, gościniec ciągnie się w pewnéj odległości wzdłuż morza, z drugiéj strony leżą ogromne lasy, okrywające całą zachodnią stronę tego stoku Apenin. Pod tym względem, położenie jest dziwnie dogodne dla wojny podjazdowéj i w ogólności bardzo przyjaźne dla pochodu małego wojska, mogącego zawsze znaleść schronienie w puszczy i górach. Ta korzyść przechyla się wyłącznie na stronę Garibaldiego, któremu zapewne nie przyjdzie pokonywać wielkich przeszkód aż do Neapolu, gdzie są ześrodkowane wszystkie siły, jakiemi rozrządza król neapolitański.

FRANCJA.

Paryż, *23 sierpnia.* Cesarstwo opuścili dziś, o godzinie 9 zrana Saint-Cloud i udawszy się do dworca kolei żelaznéj w Bercy rozpoczęli stamtąd dalszą drogę. Wszędzie przyjmowano ich z największym zapałem. W Dijon wyrobnicy złożyli adres, wynurzający wdzięczność klas ubogich i pracowitych, za wszystkie zlane na siebie dobrodziejstwa.

24 sierpnia. Wieczorem o godzinie 6-éj, pociąg cesarski przybył do Lyonu. To drugie z kolei miasto Francji, jedno z najbogatszych w kraju, poczyniło olbrzymie przygotowania na dzień uroczysty, oddawna z utęsknieniem oczekiwany. Najwięcéj cesarza zadowolić musiał adres ludności lyońskiéj, obejmujący około 100,000 podpisów. Po wspaniałym balu nazajutrz, t. j. 25 o godzinie 1-éj cesarz Napoleon z cesarzową Eugenją, mając w swym orszaku marszałka hr. Castellane i senatora Vaisse, udali się do pałacu sztuk dla przyjęcia wszystkich władz; stamtąd przeszli do pałacu handlowego, zaszczycając obecnością swoją jego otwarcie. Przyjął cesarstwo p, Brosset, prezydent izby handlowéj, który w jéj imieniu przemówił do cesarza; Cesarz odpowiedział: „Dziękuję wam za sposób, w jaki oceniacie moje usiłowania, ku pomnożeniu pomyślności Francji. Zajęty jedynie dobrem ogólnem kraju, odrzucam wszystko co może stawić przeszkodę jego rozwojowi; i dla tego nieczuły jestem na niesłuszne podejrzenia, rozbudzone zewnątrz tych granic, jak na przesadzone trwogi widoków samolubnych, wewnątrz kraju. Nic nie zdoła zniewolić mię do zboczenia z drogi, umiarkowania i sprawiedliwości, po któréj dotąd postępowałem i która doprowadziła Francję do tego stopnia wielkości i dobro-bytu, jakie Opatrzność naznaczyła jéj wśród świata. Oddawajcie się przeto z ufnością pracom pokoju; nasza przyszłość jest w naszym ręku. Francja daje w Europie popęd wszystkim ideom wielkim i szlachetnym; sama ulega tylko złym ideom wówczas kiedy się od swych podań wyradza, a wierzcie, że przy boskiéj pomocy, nie wyrodzi się pod moja dynastią.“

Poseł perski w Paryżu dawał wspaniałą ucztę, z powodu dnia urodzin szacha. Ciało dyplomatyczne znajdowało się obecne. P. Thouvenel wniosł przezdrowie szacha, poseł perski— cesarza.

P. Thouvenel opuszcza Paryż dla prezydowania na radzie departamentowéj Meuse. Przez czas nieobecności cesarza posiedzenia rady ministrów odbydać się będą dwa razy na tydzień, we środę i w sobotę.

ANGLJA.

Londyn, *23 sierpnia*, Miting londyński na korzyść składek dla Garibaldiego odbył się dziś wieczorem, przewodniczył mu jeden z członków głównéj rady miejskiéj, p. Ross. Rozumie się samo z siebie, że nikt z osób zajmujących w kraju stanowisko urzędowe nie był obecny; zaproszeni członkowie Parlamentu, z tejże przyczyny uchylili się w znacznéj większości od uczęstnictwa w mitingu. P. Ross przełożył cel zgromadzenia, t. j. wsparcie usiłowań jen. Garibaldiego, przez nadanie większego rozwoju składkom; dodał, że jeśli rząd obowiązywany jest przez prawo międzynarodowe do zachowania nieinterwencji, powinnością obywateli angielskich jest głośno oświadczyć, że Włochy należą do Włoch i dać poznać Austrji, że powinna ustąpić z Włoch. Taki był cel mitingu; mowa p. Ross okryta została oklaskami.

Dnia 25 sierpnia. Dzisiejsze posiedzenie izby gmin, prawie wyłącznie przeszło na rozprawach treści politycznéj. W niedostatku nowych zdarzeń, wrócono do pytania sabaudzkiego i do roszczeń szwajcarskich; wszakże i nowe niektóre szczegóły poruszono w izbie. Z dajemy więc sprawę z całego biegu posiedzenia:

P. James zapytuje, czy rząd otrzymał pewną wiadomość o wylądowaniu Garibaldiego na brzegach Kalabryi, o zdobyciu Reggio?

Lord Palmerston odpowiada. Nie otrzymaliśmy zawiadomienia urzędowego, doszła nas tylko depesza, nadesłana do wszystkich dzienników.

P. Butt. Znajduję w dziennikach, iż rząd austryjacki oświadczył turyńskiemu, że wylądowanie Garibaldiego w państwie neapolitańskiem uważać będzie za powód do wojny między Austrją i Włochami północnemi. Również, że Austrja oświadczyła królowi neapolitańskiemu zbrojne wdanie się przeciw wszelkim zamachom rewolucyjnym. Chciałbym zapytać piewszego lorda podskarbstwa, czy rząd J. k. m. otrzymał wiadomość o groźbie tego rodzaju, i o oświadczeniu uczynionem dworowi neapolitańskiemu.

Lord Palmerston. Cieszę się, iż mogę upewnić szanownego członka o zupełnéj bezzasadności tych pogłosek. Rząd austrjacki oświadczył nieodzownie, że nie myśli wdawać się zbrojnie w żadne wypadki, toczące się zewnątrz jéj granic, że bronić ich będzie tylko w razie, gdyby je napastowano, ale że nic więcéj nie uczyni. Nie ma więc żadnego powodu do przypuszczania, aby gabinet austrjacki wystąpił w Turynie, lub Neapolu z oświadczeniami, o których szanowny członek mówi.

P. Kinnaird zapytuje, czy konferencja żądana przez związek szwajcarski będzie miała miejsce; w razie zaś przeciwnym czy rząd J. k. m. ma zamiar uznać wcielenie do Francji Sabaudji i Nizy i czy jest jaki rząd, któryby gotów był podzielać, w téj mierze, zamiary rządu angielskiego!

P. Kinglake oddaje należne pochwały związkowi szwajcarskiemu, za jego wytrwałość w zdarzeniach świeżo zaszłych, na stałym lądzie. Protestuje przeciw przemocy gwałcącéj prawo i przeciw postępowaniu cesarza w rzeczy zajęcia Sabaudji i Nicy. Te kraje są niezmiernie ważne, gdyż zagrażają granicom Włoch i Niemiec. Niemcy i Szwajcarja zatrwożyły się postępowaniem cesarza Francuzów, lękać się więc nie należy, aby przyzwoliły na jakikolwiek nowy czyn przywłaszczenia. Szanowny członek mówił następnie o rzezi syryjskiéj. Spodziewa się, że lord Dufferin wykryje prawdziwą przyczynę rozruchów w Libanie. Naprzód, słyszałem, że pewna liczba strzelb rozdana została Maronitom i że na tych strzelbach była cecha jednego z rządów europejskich; prócz tego, zaczął wychodzić dziennik w języku arabskim w Bejrucie; prassy do jego wydawania sprowadzono z jednéj ze stolic europejskich, a w słupach tego dziennika umieszczono wyraźne oskarżenie, nie tylko Druzów, ale i Anglików. Jeszcze parę słów o Włoszech. Wiadomo, że Garibaldi wylądował w Kalabrji i że zamierza nie tylko obalenie rządu neapolitańskiego, ale że postanowił skierować oręż swój na Wenecję. Słyszeliśmy, że Austrja nie wypowie wojny, choćby Garibaldi zajął Neapol i państwo kościelne. Głośno pochwalam to postanowienie. Nie można dość go uwielbiać, zwłaszcza przez wzgląd na dawniejsze postępowanie Austrji. Spodziewam się, że Garibaldi nie napadnie Wenecji, gdyż w tym razie Austrja wystąpi ze swego czworoboku, rzuci się na Włochy i w krótce znajdzie się u bram Turynu. Mówca kończy na wynurzeniu nadziei, że nic nie zamąci przyjaznych stosunków między Anglją i Francją, ponieważ podług jego zdania, dobro obudwóch krajów, istotnie iest wspólne.

P. H. Seymour. Powinien zwrócić uwagę izby na obecny stan stosunków naszych z Persją. Prosić więc będę sekretarza stanu spraw zagranicznch o złożenie papierów, ściągających się do mniemanych roszczeń Rossji do brzegów perskich morza kaspijskiego, tudzież papierów o zamiarze spólnego działania Rossji i Persji, ku zhołdowaniu przez to ostatnie państwo plemion turkomańskich. Co do Syrji radziłbym dorażne ukaranie złoczyńców, którzy mieli udział w niedawnych rozruchach; jest to jedyny środek przywrócenia ufności między chrześcijanami,mieszkającymi na Libanie.

Sir G. Bowyer. Podzielam zupełnie zdanie poprzedzającego mówcy. Zajęcie Sabaudji i Nicy jest wierutnem pogwałceniem europejskiego publicznego prawa; ale i zamachy Garibaldiego niemniéj toż prawo gwałcą.

Lord Palmerston. Na niedawno odbytym mitingu, chwaliłem politykę zagraniczną lorda John Russel, lecz nie przytaczałem na poparcie mego zdania szczegółu wylądowania Garibaldiego we Włoszech południowych. Rzekłem tylko, że ten wypadek może mieć pełne wagi następstwa. Król neapolitański posiada 60000 wojska, rozrządza znaczną flotą; jeżeli więc Garibaldi zwycięży, widocznie, że dokaże tego jedynie za pomocą spółczucia i spółdziałania narodu. Co do uczynionego mi zapytania w rzeczy Nicy i Sabaudji, winienem oznajmić, że traktat turyński nie otrzymał dotąd zgody wszystkich państw europejskich; Anglja szczególniéj strzegła się jego potwierdzenia. Cokolwiek bądź, tuszę, że Francja przyjmie obowiązki, zapewniające bezpieczeństwo Szwajcarji. Co do Syrji, zamiast śledzenia przyczyn rozruchów, należy raczéj pracować, aby je uczynić nie powrótnemi. Anglja działa wspólnie z Francją, Rossją i Austrją, dla osiągnienia tego celu. Turcja, karząc sprawców tych zaburzeń, dowiodła swéj szczerości. Komisarze, których lord Dufferin, w imieniu Anglji, będzie spółtowarzyszem, udadzą się do Syrji, zbiorą wiadomości i podadzą środki, jakie za najlepsze uznają dla zapewnienia na przyszłość pokoju i bezpieczeństwa kraju. Szanowny p. Seymour posunął się aż do Persji. Owoż ninienem oświadczyć, że co do tego kraju rząd mocno żałuje uchylenia się H. Rawlinson od obowiązków posła w Teheranie; wielkie jego zdolności zapewniały dla rządu najskuteczniejsze czuwanie nad sprawami angielskiemi, w Persji. Zdawało się atoli Sir H. Rawlinsonowi, że będąc umocowanym przez kompanję indyjską, nie mógł być przedstawicielem rządu; gabinet zaś był tego przekonania, że stosunki nasze z Persją mają tyle związku z Rossją, Turcją i innemi państwami europejskiemi, iż było niewłaściwem, aby wiadomości z tego kraju przechodziły uprzednio przez pośrednictwo ministerstwa indyjskiego. Rozumiem, że Rossja pracowała nad ustaleniem swojego wpływu w Persji i nad zachowaniem dla siebie pierwszeństwa przed wszystkiemi innemi rządami, oraz że oba państwa porozumiewały się względem wyprawy na Turkomanów, dla poddania ich pod zwierzchnictwo szacha. Ale dodać winienem, że podług naszego zdania, rodzaj i rozległość téj wyprawy, mającéj być przedsięwziętą przez Persją, przeciwna jest rzeczywistemu jéj dobru. Zresztą stosunki nasze z Persją są zupełne zadawalające i pamięć dawnych zatargów całkowicie znikła; istnieje najserdeczniejsze porozumienie, oparte, ze strony szacha, na przekonaniu, że nasze życzenia i widoki zmierzają ku temu, aby Persja była niezawisłą i kwitnącą. Dla niedostatecznéj liczby członków posiedzenie zamknięto.

(Le Nord).

AUSTRJA.

Peszt, *18 sierpnia.* Minister sprawiedliwości hr. Nadasdji ogłosił tabellę, wykazującą w jakich częściach dawnych Węgier, jakiego języka w sądownictwach używać należy. Jak najczęściéj, tak i w tym razie, liczby statystyczne skłamały, wbrew istotnemu życzeniu i potrzebom kraju,i tak w hrabstwie Marmaros, w którym przeważająca ludność jest rumuńska i ruska, zdawało się ministrowi, że sądy, w języku rumuńskim i ruskim sprawy przewodzić powinny. Tymczasem to rozporządzenie ministerjalne najgorzéj przyjęto; uczyniona, z tego powodu, protestacja obejmuje 16000 podpisów. Wszyscy nie tylko dopominają się, aby dozwolony był w sądach język węgierski, ale nawet aby księgi hipoteczne po niemiecku prowadzone, na język węgierski przepisać. Rzeczona protestacja ma swoje źródło w następnych przyczynach: właściciele ziemi po wszystkich hrabstwach dawnych Węgier, stanowiący istotnie rdzeń narodu, lubo miejscowego pochodzenia, jeżeli niebyli rodowitymi Węgrami, tedy obyczaje, język i uczucia węgierskie, już od tak dawna i tak dobrowolnie przyjęli, że te stały się najdroższą dla nich po przodkach puścizną; lubo więc przywiązani są i do ziemi swéj rodzinnéj i do ludu, z którego wyszli i z którym żyją, używanie wszakże języka węgierskiego poczytują za nabyte wiekami prawo, którego im nikt odejmować nie powinien. Wiele jeszcze czasu upłynie nim do tego przyjdzie, co pewnie nie jest do życzenia, aby lud, czy rumuński czy ruski, miał się rozpierać po sądach i toczyć długie a zawikłane procesa, sądownictwa więc rzeczywiście istnieją dla owéj klassy większych właścicieli ziemskich, dla potomków dawnéj szlachty rumuńskiéj i ruskiéj, dobrowolnie przez używanie spólnych praw z Węgrami, przez uczęstnictwo w sejmach koronnych na Węgrów zamienionych; dla tego to w hrabstwie marmaroskiém z oburzeniem przyjęto, co biuralistom wiedeńskim zdawało się być na statystyce opartem, a więc najwłaściwszem dla téj części kraju.

Wschodnia Niemiecka Poczta, umieściła list pisany z Paryża 18 sierpnia. W Tuilleries kłopocą się więcéj, niż kiedykolwiek, z powodu sprawy włoskiéj. Rząd piemoncki nadesłał tu memorjał, napisany przez p. Ricasoli, w którym wyłożono, że zachodzi nieuchronna konieczność albo rozpocząć wojnę z Rzymem i Austrją, albo ustąpić miejsca rewolucji. Francja nie może życzyć utworzenia pod bokiem swoim rzeczypospolitéj, musi więc, w osobie Wiktora-Emmanuela, wspierać zasadę monarchiczną, dopomagając królowi do zjednoczenia Włoch, co jedno zdolne będzie uczynić bezsilnym mazzinizm. Ponieważ cesarz ceni p. Ricasoli męża stanu, pełnego oględności, memorjał jego większe sprawił wrażenie, niżby to mogła wywołać depesza hr. Cavour. W tém zatrwożeniu, cesarz wyprawił osobnego gońca do Turynu z własnoręcznym listem do Wiktora-Emmanuela, odradzając mu każdy krok niewczesny, mianowicie przeciw Austrji; lecz za to p. Thouvenel oświadczył, iż gotów jest pomagać wszystkim przedsięwzięciom na Neapol. Lubo tajemnica tego oświadczenia pilnie była strzeżona, dowiedziano się jednak o jéj rzeczywistości.“

Besztercze, 20 sierpnia. Wiadomo, że Siedmiogrodzie zamieszkane jest przez 4 główne szczepy rozmaitych narodowości: Węgrów, Szeklerów, Rumunow i tak zwanych Sasów. Przed 12 laty rząd austryjacki chciał Sasów jako Niemców, poróżnić z Węgrami, co mu się też w znacznéj części udało, ale smutne doświadczenie, przez jakie mieszkańcy téj narodowości przeszli, po zniesieniu opiekuńczéj dla nich konstytucji węgierskiéj, zwróciło ich na dawną, od sześciu wieków istniejącą drogę braterstwa z Węgrami. Już nie jeden objaw życzeń powrócenia do przeszłych stosunków, miał miejsce. Świeżo, z powodu zjazdu w Beszterczy badaczów dziejów węgiersko-siedmiogrodzkich, objawy te przyjęły uroczystszą postać. Zaproszono na rzeczone zgromadzenie hrabiego Miko, prezesa i założyciela muzeum siedmiogrodzkiego, oraz barona Eotvoes, prezesa akademji węgierskiéj, tudzież innych. uczonych. Przybycie, zwłaszcze hr. Miko, było obchodem narodowym. Od Koloswaru aż do Beszterczy, ludność węgierska i rumuńska gromadnie go przeprowadzała, pragnąc, w ten sposob, okazać mu swoją wdzięczność za uszanowanie pamiątek jéj praojców. Z Beszterczy, deputacja pod przewodnictwem wójta p. Stebrigera, wyjechała na spotkanie hrabiego do wsi Besengo, położonéj o 2 mile od miasta. Mowa p. Stebrigera tchnęła najczystszą miłością ojczyzny. Odpowiedź hrabiego była przerywana pełnemi zapału oklaskami. Między innemi hr. Miko powiedział: „Z tego miejsca nasz rządca Jan Hunjad, największy obrońca chrześcijaństwa, wyciągnął na wojnę, tu wrócił wytchnąć po znojach, tu przyjął dostojność hrakiego Beszterczy. Nie jedno z naszych praw najsprawiedliwszych uchwalone zostało na sejmie w Beszterczy. My Węgry, często przypominamy sobie owe czasy, kiedy roztrząsaliśmy, razem z przedstawicielami szlachetnego narodu saskiego, prawa ojczyste około zielonego stołu zgromadzeń i obmyślaliśmy środki pomyślności powszechnéj i korzyści naszéj ojczyzny. Naszem jest żądaniem przywrócić w ojczyznie to życie sejmowe.“ Te słowa przerwane zostały

pełném uniesienia potwierdzeniem licznéj deputacji saskiéj a wójt powiedział: „Chciejcie wierzyć m. pp., że to jest życzeniem każdego poczciwego Sasa.“

Po przybyciu hrabiego do m. Beszterczy, ogromna liczba mieszkańców przyłączyła się do korowodu z pochodniami, wyprawionego na cześć hrabiego Miko i innych węgierskich gości. Na słowa hrabiego, który wyraził, że węzły przywiązujące i łączące nas od tylu wieków, przez wspólność praw i używanie swobód konstytucyjnych, nie zostaną nigdy zerwane,“ odpowiedziano grzmiącą odezwą „nigdy.“ Próżno byłoby wspominać, że od lat 10, ciążącego na nas smutnego zarządu, był to pierwszy dzień święta i nadziei.

Dziennik urzędowy *Gazeta Austryjacka* mówi, co następuje: „Austrja nie może uznać i nie uzna stanu rzeczy wprowadzonego przez zamachy rewolucyjne i przez obalenie tronów. Nie zapomni swojéj godności, potwierdzając tych co te prawa zdeptali. Ale czekać będzie póki winowajcy nie ulegną zasłużonéj karze za te wykroczenia. Co jest niesprawiedliwem i przedwczesném nie może płużyć. Jeżeli przeszłe rządy we Włoszech, doprowadziły rzeczy do tego stopnia zepsucia, iż dosyć było ich dotknąć, aby upadły, owoc zebrany przez Piemont, stoczony robactwem, nie wyjdzie mu na dobre. Austrja, jesteśmy pewni, powściągnie się i państwa europejskie ocenią ten jéj postępek, który oszczędza krwawych zatargów Europie. Nawet wyzywania nie potrafią Austrji zmylić, dopóki te wyzywania nie skończą się napaścią na jéj posiadłości, i jakkolwiek, w jéj oczach, są świętemi prawa, jakkolwiek są nietykalne zasady, na których zgwałcenie patrzy, nie stanie w ich obronie dopóty, dopóki rzeczony gwałt nie rzuci się na jéj własne prawa i zasady. Wszakże byłoby zupełnie inaczéj, skoroby napaść uderzyła na całość jéj posiadłości. Jesteśmy pewni, że nasze wojsko prędko dałoby radę tym zebranym zewsząd drużynom, choćby nawet wspartym przez ogół zjednoczonych ziem włoskich. Włosi wcale nie używają sławy waleczności, a ochotnicy Garibaldiego pewno nie zapomnieli otrzymanéj pod Castenedalo nauki. Austrja, jak powinna, bronić będzie z największém wytężeniem Wenecji. *Niech to służy za rękojmię ocalenia tego kraju, który stanowi część związku niemieckiego i który zawsze był składowym pierwiastkiem niemieckiego cesarstwa.* Jeżeli stosunki Niemiec ze Wschodem mają rozwinąć się w przyszłości, jeżeli, słowem, Niemcy mają wziąść udział w doli Wschodu, morze adrjatyckie powinno zostać zatoką niemiecką, a Dunaj niemiecką rzeką. Obecność w Wenecji nieprzyjaciela Niemiec, flota nieprzyjacielska w Lagunach, byłyby zabójstwem wszelkiego życia i wszelkiéj działalności w zatoce tryestyńskiéj. Potrzeba być jeszcze więcéj ograniczonym niż niegodziwym, aby nie widzieć ważności Wenecji dla Niemiec. Niech mówią ile się podoba, że tu nie chodzi o dobro Niemiec, w Austrji panujący i lud zgadzają się na to, że należy poswięcić ostatniego człowieka, dla zachowania linji Mincio.“

23 sierpnia. Piszą z Wiednia do *Gazety Kolońskiéj*, że ksiądz Nardi, prałat domowy J. św. przybył tu w nadzwyczajnem poselstwie i otrzymał wczoraj osobne posłuchanie u cesarza, któremu złożył własnoręczny list papieski. Ks. Nardi częste miewa narady z hr. Rechberg, również porozumiał się z księciem Modeny, co do warunków wejścia żołnierzy wiedeńskich do służby papieskiéj. Wydatki utrzymania spadną na rząd papieski, żołd ma płacić ks. Modeny, albo raczéj Austrja.

Od czasu jak zabroniono dziennikom pisać o pracach rady państwa, wieści zatrważające poczęły krążyć i odbiły się na giełdzie.

Dnia 25, komitet rady państwa odbędzie ostatnie posiedzenie przed d. 1 września, w którym przypada ogólne jéj zebranie. Co do reform, ciągłe narady ministrów zapowiadają, że rząd wystąpi z wypracowanym projektem. Wierzyć trudno, aby przyjął wniesienia stronnictwa możnowładzców, równie też nie zgodzi się zapewnie na życzenia przedstawicieli niemieckiego konstytualizmu, najpodobniéj do prawdy, że dla każdéj odrębnéj narodowości cesarstwa, zechce nadać osobne urządzenia.

PRUSY.

Berlin, *24 sierpnia.* Od czasu zaprzeczenia przez ministerjalną *Gazetę Pruską* rzeczywistości warunków cieplickich, podanych przez dziennik *Le Nord*, od czasu, zwłaszcza, oświadczenia dziennika *Ruski Inwalid*, że wśród obecnych okoliczności zbliżenie się Austrji z Rossją jest niepodobne, sam zjazd cieplicki stracił wszelkie polityczne znaczenie. Każdy widzi, że nic stanowczego nie postanowiono, że z obudwóch stron błąkano się po nieokreślonych przestrzeniach wyobraźni, rzucano się na pole przypuszczeń, na którém przechwałki są tak łatwe, bo głos wewnętrzny ostrzega, że marzone wypadki nigdy miejsca mieć nie mogą. Mężowie stanu austrjaccy i pruscy, przypuszczeni do tajemnic cieplickich, milczą, bo istotnie nic do powiedzenia nie mają, aby jednak ten zjazd, z takim trzaskiem zapowiedziany, nie wywołał śmieszności, dzienniki niemieckie, rozmaitych barw, chciałyby go ubrać w szatę poważną i dowieść, że był potrzebny i przygotował przynajmniéj dla Niemiec błogą w następstwa przyszłość. Dla tego *Gazeta Powszechna Niemiecka* twierdzi, że 1) Na przypadek uderzenia Francji na Wenecję, albo na prowincje reńskie, ta napaść będzie poczytaną za zagrażającą całości Niemiec, a więc i równowadze europejskiéj. 2) W obudwu tych razach, Austrja i Prussy uznają konieczność wspólnego wojennego działania, równie ze swego stanowiska państw niemieckich, jak i państw europejskich. 3) W razie gdyby napaść francuzka uprzedziła koniec rokowań, toczących się w przedmiocie uorganizowania siły zbrojnéj związkowéj niemieckiéj, obadwa państwa uważają za potrzebne porozumieć się co do sposobu użycia tejże siły. 4) Do tego porozumienia, do którego koniecznie należy skłonić wszystkie państwa związkowe niemieckie, zgodzono się przyjąć następną zasadę: A) Na przypadek napadu na Ren, posiłkowe wojska niemieckie razem z kotyngensem austrjackim, połączą się z wojskiem odpornem i staną pod rozkazami głównodowodzącego pruskiego, tymczasem wojsko austrjackie działać będzie odrębnie i dopomagać działaniom wojska głównego. B) Przeciwnie, w razie napaści Francuzów na Wenecję, wojska niemieckie, z kontyngensem pruskim, przyłączą się do wojska austryjackiego, a tymczasem wojsko pruskie, w sposób niezależny działać będzie nad Renem. 5) Austrja przyrzeka najprzyjaźniejsze starania do porozumienia się Prus z państwami niemieckiemi; Prusy zaś przyrzekają pośrednictwo swoje, aby Anglja uznała znaczenie przypisywane przez Austrję i Prussy napadowi ze strony Francji, bądź na Wenecję, bądź na prowincje nadreńskie.“

Gazeta Pruska, jak wiadomo, ministerjalna, w poglądzie na sprawy neapolitańskie mówi: „W niezaprzeczonéj niższości Włochów południowych, wolno jest upatrywać skutki obcego panowania i rządów ciągle krępujących polot serca i umysłu ludów, w widokach trwożliwego samowładztwa, lecz niemniéj i to jest prawdą, że ludność téj części półwyspu została się daleko, pod względem wartości moralnéj, od ludności Włoch środkowych i północnych, i że nie posiada tych męzkich przymiotów, co jedynie są zdolne zapewnić niezależność i wolność cywilną narodu. Potrzebaby dla niéj długiego wychowania pod instytucjami mądrze umiarkowanemi, szczerze wykonywanemi, aby zatrzeć smutne następstwa złego rządu i ujarzmienia religijnego i cywilnego, jakie tak długo na nich ciężyło. W krajach nawet ustąpionych Piemontowi, lub które wcieliły się do niego, rząd doświadcza mnogich trudności i zdarzenia zaszłe w ciągu bieżącego roku dowodzą jak niełatwem jest utrwalenie władzy. Byłoby więc przedsięwzięciem bardzo nieodględnem, wcielać bez spójności wewnętrznéj i zewnętrznéj do Piemontu ogromne kraje, których ludność ciemna i zniewieściała znajduje się w stanie niebezpiecznego wrzenia. Przyłączenie tych pierwiastków, nie tylko nie przyniosłoby królestwu północno-włoskiemu żadnego wzmocnienia, ale przeciwnie zaraziłoby je czynnikami rozkładu; tymczasem, jeśliby Neapol zachował swoję niezależność, ludności te na drodze powolnéj, ale pewnéj politycznych ulepszeń mogłyby choć kiedyś stać się podporą Włoch północnych, gdy teraz byłyby dla nich niebezpieczeństwem. Ci co sprzyjają przedsięwzięciom Garibaldiego powinniby zastanowić się, czy zamiast zwycięztwa, mającego uwieńczyć wszystkie, dotąd wywalczone, powodzenia, tryumf jego nie wtrąci Europy w najcięższe zawikłania, zdolne sprowadzić na Włochy zgubną odmianę.“

SERBJA.

Belgrad, *18 sierpnia.* Książe Miłosz po odzyskaniu sił, potwierdził ustanowienie komisji mieszanéj, z 3 Serbów i 3 Turków, dla wyśledzenia sprawców rozruchu zdarzonego ma d. 5 bieżącego miesiąca. Dnia 15, z powodu imienin cesarza Francuzów, muzyka wojskowa turecka udała się przed konsulat francuzki i, w liczbie wielu marszów i pieśni, odegrała na samym początku znaną arję: *Odpływając do Syrji.* Było to jakby wdzięczne uznanie udzielonéj dziś przez Francję pomocy sułtanowi.

W Belgradzie panuje wielka niespokojność umysłów. W nocy z 11 na 12 dowódzca twierdzy ostrzegł mieszkańców tureckiéj części miasta Belgradu, aby przenieśli rodziny swoje do warowni, gdyż doszło do jego wiadomości, że Serbowie zamyślają o napaści. Ludność serbska zachowała się spokojnie, noc minęła bez niebezpieczeństwa, tymczasem wieści nie ustają, już to o zamachach tureckich, już serbskich, cała ludność uzbraja się i oczekuje najsmutniejszych wypadków. Po wszystkich domach serbskich czuwają nocne straże, broń jest pod ręką do odparcia napadu.

DEPESZE TELEGRAFICZNE.

PARYZ 24 sierpnia, Wiadomości z Neapolu d. 21 donoszą, że indendant (gubernator) królewski w Potenza stanął na czele powstania. W Basilicata 4000 powstańców kalabryjskich, wzmocnionych przez Garibaldistów, kusili się o zdobycie Reggio. W Neapolu dowódzcy gwardji narodowéj żądali uwolnienia od służby, ponieważ król nie rozwiązał jeszcze bataljonów cudzoziemskiego zaciągu.

WIEDEŃ 23 sierpnia. Jenerał Benedek przybył dziś rano z Pesztu. Odbyła się wielka rada ministrów. Czekają stanowczego postanowienia. Położenie uważane jest za nadzwyczaj ważne.

LONDYN 23 sierpnia. Lord Palmerston, odpowiadając na zapytania lorda Seymour, przyznał, że Wice-król Egipski nabył wielką liczbę akcji w przedsiębierstwie kanału Suezkiego, które lord Palmerston poczytuje za oparte na największem złudzeniu. Pasza wziął 64,000 akcji, przedstawiających 32,000,000 franków. Z drugiej strony pan Lesseps na bardzo znaczną ilość akcji zahaczył kredyt Wice-króla bez jego zezwolenia, a nawet wiadomości. Uwiadomiony o tém rząd francuzki, odpowiedział, że nie może wdawać się w rachunki osób prywatnych, Pan Cobden nie otrzymał żadnych instrukcji do rokowania w tym przedmiocie z Francją.

TURYN 27 sierpnia. Jenerał Cosenz przebył ciaśninę we Fiumieino ze znacznemi siłami.

KONSTANTYNOPOL 18 sierpnia. Wielki wezyr przesłał gubernatorom Adryanopolu, Saloniki, Sofji i Filippopolis instrukcje końcem wykorzenienia rozbojów urządzenia policji, oraz poboru dziesięcin i podatków. W Trebizondzie ludność grecka znajduje się w wielkiem poruszeniu. Nowe uwięzienia miały miejsce w tych dniach w Konstantynopolu. W Cezarei zaszły niepokoje. Pewna liczba osób ma być wygnaną.

ALEKSANDRJA. W St.—Jean d'Acre Turcy zamordowali 50 chrześcijan. 1,500 żołnierzy morskich angielskich i 1,500 Fraucuzów wysiadło na brzeg w Bejrucie.

MOSTAR, 14 sierpnia. W Hercogowinie na dniu 11 i 12 sierpnia wybuchnęło prześladowanie chrześcijan, wywołane zdaje się przez Uskoków czarnogórskich. We czterech wsiach spalono 160 domów.

ATENY, 19 sierpnia. W Bitoglji Turcy znieważyli konsula angielskiego. 80 chrześcijan zamordowano w Magnezji. Sprawujący interesa tureckie doręczył rządowi Greckiemu reklamację z powodu wzrastających poruszeń w Grecji.

GENUA, 26 sierpnia. Depesza wysłana z Palermo d. 21 donosi, że Reggio tegoż dnia kapitulowało. Żołnierzom królewskim pozwolono wyjść z ich umundurowaniem i zapasami osobiście tylko do nich należącymi. Po krótkiéj walce Garibaldiści zajęli Vilen San-Giowani. Dwie brygady neapolitańskie poddały się bezwarunkowo Cosenzowi, który opanował ich artylerję, broń i całą ich żywność, oraz warownię Pizzo.

NEAPOL, 24 sierpnia o godzinie 4-éj po południu. Wojska, które broniły Reggio, cofnęły się po żwawéj bitwie do warowni, będących jeszcze w robocie i które długo opierać się nie mogą. Zacięta walka miała późniéj miejsce z brygadą Bryganti, zajmującą Piale. Dziś o godzinie czwartéj bitwę wznowiono.

PARYŻ, 28 sierpnia. Monitor powszechny ogłasza następną depeszę:

CHAMBERY, 27 sierpnia wieczorem, Cesarz i cesarzowa przybyli, przyjęto ich z zapałem. Mer w mianéj mowie przypomniał zapał uczucia narodowego, pociągającego Sabaudczyków ku Francji. Wieczorem miał miejsce wielki obiad. Miasto jest wspaniale oświecone.

RZYM, 23 sierpnia. Rząd posłał posiłki załodze Benewenckiéj. Wojsko przeszło przez część kraju neapolitańskiego bez broni podług traktatu, ale okryto je obelgami, następnie odparto od Benewentu i zmuszono do powrótu. Gubernator zamknął się w twierdzy. Ostatnie wiadomości z Neapolu dnia 25 sierpnia są następne: Powstanie w Potenza dotąd nie poskromione. Dyktatura Garibaldiego została tam ogłoszona. Dzienniki neapolitańskie otwarcie zachęcają do powstania. Minister wojny i jenerał Bosco na czele sześciu batoljonów udali się na widownię wojny, uwiadomieni przez telegraf, że jenerałowie, którzy dowodzili w Reggio, słabo bronili tego stanowiska; pięćdziesięciu bersaglierów wysiadłszy z okrętu Piemonckiego, wytrzymali krwawą utarczkę z gwardją królewską i nazad wrócili na swe statki.

MARSYLJA, 28 sierpnia. Neapol 28. Od dwóch dni rozpoczęły się rokowania między baronem Brenier i rządem neapolitańskim, z powodu żądanego zadośćuczynienia za zamach popełniony na jego osobie. Minister francuzki wskazywał, jako czyn sprawiedliwości i grzeczności, aby przystąpiono natychmiast do obliczenia strat poniesionych przez poddanych francuzkich w czasie bombardowania Palermo i aby poruczono nadzwyczajnemu posłowi neapolitańskiemu w Paryżu złożyć stosowne przeproszenie. Rokowania jeszcze trwają; niewiadomo czy baron Brenier pozostanie w Neapolu.

Wielu bersaglierów zabito i raniono w zwadzie, jaka między nimi i strzelcami neapolitańskimi zaszła. Hr. Villamarina oświadczył, że neapolitanie byli napastnikami i żądał bezpośredniego zadośćuczynienia. Nieotrzymał jeszcze odpowiedzi. W Neapolu powstanie co chwila zagraża. Zachęcania do buntu jawnie są rozdawane. Zapowiedziane powstanie w Salernie również zagraża prędkiem wybuchnieniem. W Potenza prodyktator zbiera korpus dziesięciotysiączny w Bazylikacie. Minister Martino urzędowie oznajmił ciału dyplomatycznemu przeniewierstwo dwóch brygad w Reggio i poddanie się téj twierdzy. Byliśmy trzéj przeciw jednemu, dodał minister, dziś jesteśmy jeden przeciwko trzem.

PARYŻ, 26 sierpnia. Sułtan, upoważniając posła swojego w Paryżu do podpisania protokołu z d. 3 sierpnia, mającego być zamienionym na konwencję, zastrzegł warunek, że protokoł nic zawierać nie będzie, coby nadawało mocarstwom prawo mieszania się do wewnętrznego zarządu Turcji. Z tego powodu życzenia wielkich mocarstw przedsięwzięcia skutecznych środków do polepszenia doli chrześcijan wyrażone zostały w oddzielnym protokole. Poseł turecki domagał się, aby o tém protokole przemilczano w konwencji, wszakże Rossja nalegała o wcielenie do konwencji obietnic uczynionych przez Portę podczas kongresu paryzkiego dla chrześcjan. Dywan odmówił temu żądaniu, twierdząc, iż to upoważniłoby wdawanie się w zarząd wewnętrzny państwa Ottomańskiego. Porta wszakże oświadcza, iż działając w zupełnéj i niezależnéj swéj władzy, dołoży wszelkich usiłowań w spełnieniu życzeń państw chrześcijańskich. Te powody opóźniły podpisanie konwencji, na którą przecięż zgodziły się już wszystkie mocarstwa.

MEDIOLAN, sobota 25 sierpnia. Dziennik Perseveranza donosi, że wojska króla neapolitańskiego opuściły Apulję, że Benewent (księstwo należące do papieża, szachownicznie w królestwie neapolitańskiem) powstał, i że oddział zbrojnych powstańców idzie na Avelino.

LONDYN, sobota 26 sierpnia. Zakład Reutera udziela następną depeszę: ks. Czarnogórza złożył z dostojeństwa i skazał na wygnanie biskupa Nikanora Iwanowicza Niegosza za to, że podczas pogrzebu ks. Danjela oddalił się i nie pozostał do końca żałobnego obrzędu.

TURYN, sobota 25 sierpnia wieczorem. Depesza wysłana przez Garibaldiego z Reggio dnia 21 sierpnia wieczorem, oznajmuje, iż dyktator otrzymał nowe zwycieztwo. Część wojska zamknęła się w cytadeli.

LONDYN, niedziela 26 sierpnia. Wiadomości nadesłane z Raguzy mówią o morderstwie chrześcijan przez Turków w Gasco mieście Hercogowiny. Ali-pasza niemógł zapobiedz popełnionym gwałtom. Derwisz-pasza przybył zapóźno.

LONDYN, poniedziałek 27 sierpnia. Papież oświadczył ks. Grammont, że gotów jest przyjąć propozycję konfederacji włoskiéj. Great-Eastern przybył wczoraj do Milford-haben portu angielskiego w księztwie Wallji.

LONDYN, poniedziałek 27 sierpnia. Następna depesza została przesłana z Wiednia zakładowi Reutera. Mniejszość komitetu rady państwa przygotowuje kontr-programmat, z którego hrabia Szecsen zda sprawę radzie, mającéj odnowić swoje posiedzenia dnia 1 września.

PRZEGLĄD MIEJSCOWY.

WILNO.

Do Trok latem
Z majestatem,
Z processyą
W dzwony biją,
i t. d.

Tak to było za czasów ojca Baki, i musiało być świetnie. Obecnie wprawdzie bez majestatu, bez processji, ale w imie starego zwyczaju, wilją uroczystości Najświętszéj Panny Zielnéj, pobożne gromadki ludu, zalegają całą cztero-milową drogę między Wilnem a Trokami.

Przypatrywaliśmy się w niedzielę tłumom ludu, śpieszącym na odpust, pieszo, pomimo niepewnéj pogody, jakoż rzeczywiście po południu deszcz ulewny zmoczył po kilkakroć pobożnych pielgrzymów, co najdotkliwiéj dało się uczuć tym, co musieli na pół drogi pod gołem niebiem zziębnięci i zmokli noc przepędzać. Przypatrywaliśmy się i budowaliśmy się tem spadkowem poszanowaniem starego zwyczaju, co się stał obowiązkiem religijnym.

Dziwna, jak to wytłumaczyć, że u nas najwięcéj szanują tradycję ci, którym ona nic nie przyniosła w darze—ci zaś, co opierając się na tradycji posiadają prawa do wyłączuych przywilejów—nieraz, w zabaczenia chwili, depcą ten święty węzeł, co dzień dzisiejszy ze wczorajszym powiązał.

Powiadamy depcą i niecofamy naszego wyrażenia, bo jakże nazwać zachowanie tradycyjne korzyści, a wyrzeczenie się tradycyjnych obowiązków, poświęcenia i stanowiska moralnego.

Kiedy przodkować—to przodkować szczerze i we wszystkiém i na każdéj drodze.

Pojmujemy, opiewaną przez Pola butę szlachecką—bo taka buta wyradza Mohortów—ale spójrzmy w co się ta buta dzisiaj przerodziła? Niech kto inny za nas odpowie, my zaś pośpieszmy za gromadką mieszczan, co może nieuczenie, ale z ciepłą wiarą krzepi siebie w drodze, pieśnią:

Kto się w opiekę poda Panu swemu.

I pieśń ta trafi pewnie do Nieba, mieliśmy już tego dowody lat przeszłych, kiedy cała ludność mieszczan wileńskich, z modlitwą na ustach potrafiła się wyrzec gorących napojów, był to akt hartu zbiorowego, świadczący o wielkich siłach w piersiach mass zamkniętych. A ileż to pokus ze wszech stron stawiono i stawi się jeszcze, by w jakikolwiek bądź sposób, sprowadzić biedaków z raz obranéj drogi! Przyszło nam to na myśl, gdy wymijając karczmę Dolną, spostrzegliśmy oprócz szynku zwyczajnego, rozbitych kilka namiotów, a w każdym sprzedawano, wódkę, do każdego namawiano i zachęcano. Rozliczano, że człowiek zmęczony, spragniony łatwiéj da się skusić—i rzeczywiście byli tacy co się skusili.

A czyja wina?

W bieżącym roku więcéj się zebrało pobożnych w Trokach, bo oprócz zwyczajnéj uroczystości, pociągała wszystkich obecność Arcy-Pasterza, który w ten dzień celebrował i udzielał sakramentu bierzmowania zebranemu ludowi.

Do dziś dnia przechowało się u ludu podanie, że niegdyś Wilno było połączone z Trokami korytarzem podziemnym, po którym nawet processja na fest do Trok z Wilna chodziła.

Znany jest nam wszystkim od dawna na Bakszcie loch, prowadzący do podziemnego krużganku, o którym powszechne między mieszczanami panuje przekonanie, że to właśnie początek owéj drogi podziemnéj, i że podczas jakiejś processji miało się wejście do lochu zawalić. Każdy łatwo osądzi, o ile prawdopodobnem może być takie przypuszczenie, lecz w podaniach takich mniéj mamy prawa szukać faktów,

jak raczéj odgadywać z nich sposób, w jaki lud przeszłość pojmował i pojmuje—jest to objaw stopnia życiowego rozwoju. Poetyzowanie, do bohaterskich form, przeszłości, w obec któréj teraźniejszość karłowatą się wydaje—jest dźwignią i rękojmią rozwoju; tylko zobojętnienie i odrętwiałość dają w plonie bezmyślne zadowolenie, obwarunkowane dobrym bytem materjalnym.

W poniedziałek, ranek był śliczny. Korzystając przeto z pogody wyruszyliśmy do Trok,—po drodze spotykaliśmy już tylko powozową i wozkową publiczność, piesza bowiem, przenocowawszy gdzieś koło Waki czy Pietuchowa, już musiała być w Trokach.

Ktoż nie zna prześlicznéj drogi, prowadzącéj mimo lasu zakretowego, po nad brzegiem Wilji, aż do kaplicy na górach ponarskich. Niech nas tylko kto nie zrozumie, że ten przymiotnik prześliczny, stosujemy do saméj drogi, nie zaś do okolicy, broń nas Boże od podobnéj plotki! droga ta jak i wszystkie nasze drogi niemal co roku się poprawia, policja ziemska spędza tysiące furmanek i biednego ludu, najczęściéj w czas roboczy i po swojemu tych sił roboczych używa, a w parę miesięcy po tém podróżni na groblach łamią powozy, a po piaskach wleką się jak mogą.

Zeby też kto mając źródła po temu chciał się zająć ułożeniem statystycznéj tablicy, ile sił produkcyjnych, przez brak umiejętności ich użycia, marnuje się bez plonu.

Cyfr podać nie możemy, ale to pewna, że moglibyśmy już oddawna mieć większą część drog kommunikacyjnych szosowanych, jeżelibyśmy z większą oględnością szarwarków używali.

Lecz u nas wszystko się robi dla formy, na jedną chwilę, byle pokazać że zrobiono, a jak zrobiono—to mniejsza. Ile się sił zmarnowało—takoż nikt nie zważa—przecież za to nikt nie płaci—to robią chłopi.

Nie potrzebujemy się nawet dziwić, że się tak dzieje, jest to konieczny wynik obwarunkowań prowadzenia roboty. Któż się rozporządza reperacją dróg w razach nadzwyczajnych, oto policja ziemska, która wcale nie jest obowiązana, mieć kwalifikacją inżynierów budowy dróg i mostów. Przy najlepszych nawet chęciach, rozporządza się jak umie. Przyznać się, że nie umie prowadzić i kierować roboty, nie wolno—zresztą kontroli nie ma, można przeto robić co się podoba.

Ale wróćmy do naszéj do Trok wędrówki, zatrzymaliśmy się właśnie na górze Ponarskiéj, zkąd poraz ostatni pożegnawszy Wilno, wstąpiliśmy zmowić pacierz do kapliczki murowanéj, niedawno jeszcze, sumptem Arcy-Pasterza, naówczas jeszcze biskupa Wileńskiego powiększonéj i odnowionéj.

Kapliczka ta, któréj założenie, Bernatowicz w swojéj *Pojacie*, przypisał Dowojnie, nie tak dalekiéj, jak się zdaje, sięga przeszłości—są starzy ludzie, co jeszcze pamiętają na tém samem miejscu kapliczkę drewnianą, murowana została wzniesioną w pierwszych latach bieżącego stulecia, i miała kształt ściętego półkola, teraz zaś dobudowano niewielką nawę, całą kapliczkę pokryto na nowo, oparkaniono cmentarz i dziedziniec kościelny.

Szczegóły historyczne, oraz ludowe podania o tém miejscu znajdą łaskawi czytelnicy, zebrane w Wycieczkach Syrokomli, przed parą laty wydanych.

Od gór Ponarskich, droga się ciągnie lasami aż do doliny rzeki Waki, po nad którą jeszcze za czasów Witolda założone były pierwsze osady tatarskie jako to: Sorok tatary, Afindziejewicze i t. p.

Niedaleko karczmy Pietuchowo, na gruncie należącym do Landwarowa, drogę przecina linja kolei żelaznéj, i splantowana równina pod stację przygotowana. Ma się tu wznieść jedna z największych stacji na całéj linii, gdyż tu się ma rozdzielać droga, jedna gałęż pójdzie do Kowna i do Królewca, druga zaś na Grodno do Warszawy.

Przejechawszy las za Pietuchowem, już widzieć można jezioro Trockie, i czerwieniejące ruiny starego zamczyska Kiejstutowego.

Ulewny deszcz przeszkodził uroczystości, pomieszał szyki na kiermaszu, i po nabożeństwie, wszyscy, jak kto mógł najprędzéj, wracali do domów.

— Od dwóch blizko tygodni, wedle wyrachowań, niewiem już jakich, księżyc obowiązany był miasto oświecać, to też już wcale przez ten czas nie zapalano latarni; lecz samowolny planeta, czy się spóźnił w swojéj wędrówce, czy się chował na przekorę zachmury, dość tego, że oprócz dwóch czy trzech nocy, na ulicach była tak ciemno, jak ciemniéj już być nie może. Zapewne, to wina księżyca, ale biedni mieszkańcy miasta słusznie mogą się żalić na nieregularność nieodstępnego towarzysza ziemi, bo trzeba wiedzieć, że właśnie teraz w wielu miejscach naprawiano kanały, mianowicie na placu dworcowym, i bez wątpienia licząc na światło księżycowe, nie tylko nie zagrodzono przekopów głębokich, ale nawet, nie zawieszono latarki, jak to zwykle się robi, która by ostrzegała o niebezpieczeństwie. Zgoda na to, że latarka, to rzecz małéj wagi, i nie było by się o co spierać, ani też na co powstawać, żeby nie nieszczęśliwy przypadek, że kilka dni temu, za domem Sulistrowskich, wpadł do przekopu, jakiś spokojny obywatel miasta, wracający do domu o godzinie 9 wieczorem. Wprawdzie się nie skaleczył, i sam musiał się ratować, bo nikt nie przyszedł z pomocą, chociaż jak powiadał nie żałował głosu, ale tem nie mniéj możemy śmiało powstawać na księżyc, że nie świecąc wtenczas kiedy wypada, może być powodem nowego nieszczęścia, bo przecież mogło tak samo wpaść dziecie, lub kobieta w poważnym stanie, a wtenczas już by księżyc był przyczyną kryminału. Niesforny planeta! Czy on tabelli rozkładu nocy, mających się oświecać latarniami, nieczyta?

— Obecnie weszły u nas w modę rozmaite zabawy z prezentami, niespodziankami i loterjami; widocznie publiczność niebardzo wzdycha do zabaw, albo może one nie zupełnie są zastosowane do jéj potrzeb i usposobien, kiedy aż trzeba zachęcać nadzieją wygranéj jakiegoś fantu. Przedsiębierca ogrodu Harmonii na Pohulance, widząc, że ogłaszane balony, muzyki i t. p., niewiele ściągają publiczności, pierwszy wpadł na pomysł zrobienia jak sam powiada niespodzianki swoim gościom. Bilet opłacony przy wejściu dawał prawo do wygrania jakiegoś fantu; fanty te składały się z ciasteczek na rozmaite ceny od trzygroszowéj babeczki do kilku rublowego tortu, chociaż te ostatnie jak złośliwi goście zauważali, stały tylko dla parady, ich numera wcale niewychodziły. Tego samego sposobu używa p. Willard na swéj wystawie widoków stereoskopowych, zkądinąd wcale dobrych, z tą tylko różnicą, że niemając do zbycia czerstwych ciastek, musi je zastąpić innymi gracikami, a w ważniejszych okazjach, przy liczniejszem zebraniu publiczności, dla effektu, pozwala wygrać jeden większéj wartości fant jak *głowa cukru* i t. p.

P. Willard widocznie musi znać dobrze ludzką naturę, i rozumie w jaką trzeba uderzyć strunę, żeby zachęcić i rozciekawić.

Widoki jego wcale są dobre, ale bez téj zachęty, niewiem czy by miał połowę widzów, którzy teraz zwiedzają wystawę.

— W tych dniach oglądaliśmy w pracowni fotograficznéj p. Korzona, przy ulicy wielkiéj w domu Adamowicza, bardzo czysto zrobionych kilka widoków Wilna, do stereoskopów. Mamy nadzieję, że na tém nieprzestanie, i zechce zrobić mniéj więcéj kompletne album widoków miasta.

(X)

W téj chwili otrzymaliśmy następującą nader pożądaną wiadomość:

Z pewnego zródła donieść możemy, że kontrakt domu handlowego pod firmą: Dom zleceń rolników nadniemeńskich bracia Gawrońscy,—Skarżyński, i spółka, został spisany; kapitał spółki oznaczony na 150 tysięcy rubli srebrem. Dom otwarty zostanie w październiku w Alexocie. Spodziewać się można pomyślnych rezultatów z téj nowéj fazy handlu naszego. Być może, iż nowe targi otwarte zostaną dla płodów naszych. Ustawa domu zleceń rolników nadniemeńskich, w mało znaczących tylko punktach, różni się od ustawy domu zleceń rolników Płockich.

PRZEGLĄD LITERACKI.

(Dokończenie ob. N. 65.)

Słówko o kilku dziełach, wyszłych nakładem Hussarowskiego w Żytomierzu.

Kartka z dziejów sztuki i poezji. Tomik jeden in 12-o str. 172. cena k. 55.

Kilkanaście lat temu hr. Anastazy Raczyński wydał książkę w języku francuzkim p. *L. Les arts en Portugal.* W dziele tém umieścił traktat o malarstwie Franciszka d'Ollanda, portugalczyka, napisany w r. 1549, zostającego w usługach Jana III króla portugalskiego, miłośnika malarstwa i sztuk pięknych, bawiącego w Rzymie, z woli pana swego, w celu przykładania się do sztuki, w tym zamiarze, aby potem przeszczepić ją do własnego kraju. Traktat d'Ollanda ułożony jest w formie ulubionéj w kieku XVI, a mianowicie w formie dyalogów platońskich. U ś-go Sylwestra, na Monte cavallo, w Rzymie, na nieszporze, po odczytach listów Pawła ś-go i wykładzie ich przez Fra-Ambrozio, kaznodzieję słynnego w onym czasie, zasiadają w kapliczce, w chłodku, miłośnicy kunsztu, a najprzód pani święta Wiktorja Colonna, margrabina Peskary, dusza wzniosła, pełna wdzięku nauki, poezji i miłości bożéj, potem Michał Anioł, mistrz *boskim* przezwany, co po sztuce i Bogu ukochał był Wiktorję, czystą jak owi anieli obrazow jego natchnionych; w latach podeszłych mistrz żył tylko tém uczuciem poważném, z którego czerpał natchnienie i osłodę żywota skłopotanego. Obok tych dwóch postaci wielkich, z których w jednéj postaciowała się poezja i świętość żywota, w drugiéj kunszt pewnego tytanicznego charakteru, stoją postacie mniejsze d'Ollanda, Laktancjusza Tolomei i t. d. W rozmowach tych wiele wyraziło się myśli głębokich i rzetelnych o sztuce; można myśleć nawet, muszą niemylnie należeć do Wiktorji Colonny i Michała, którym Portugalczyk artysta niemal cześć boską oddaje. Z tego powodu Lucjan Siemieński przetłumaczył dyalog d'Ollanda, starą, wyborną polszczyzną, odpowiednią okresowi czasów dawnych, w których żyły postacie owe, a tłumaczenie swoje poprzedził pięknym wstępem, kreślącym treściwie żywot Michała Anioła Buonarottiego i wystawiającym dobrze czas, w którym żył ten genjusz potężny, ten mąż o kilku duszach, jak mówiono o nim w wieku XVI: rzeźbiarz, malarz, architekt, inżynier i poeta. Wiktorję zaś Colonnę, Włosi stawią w poezji narówni prawie z Petrarką. Wdzięczną i pożyteczną jest ta praca, któréj p. L. S. nadał tytuł: *Kartki z dziejów sztuki i poezji.*

Owa jedność istotna sztuk pięknych, o których tyle pisano w wieku naszym, była już uznaną w wieku szesnastym, chociaż zapewne przeczuwała ją starożytność sama, a Horacy wyrzekł był *ut pictura poesis.* Nieodrzeczy zapewne będzie wypisać tu ustęp o téj rzeczy traktujący z dyalogu Franciszka d'Ollanda; dowiodłszy, że rzeźba jest tylko w istocie swojéj rysunkiem, umilkł d'Ollando i mistrz Michał Anioł, a Laktancjusz głos zabrał i począł mówić o tém jak poezja sama jest malowidłem: „Wszyscy najlepsi poeci o nic się tak nie ubiegają jak żeby dobrze malować, a ich usiłowania dążą jedynie do osiągnięcia doskonałości obrazu. Ten który dopnie tego celu, zostaje sławnym i wybornym uznany.

„Zdaje mi się widzieć księcia poetów Wirgila, spoczywającego pod bukowem drzewem i malującego, jak to w swych rymach uczynił, już kształty i ozdoby dwóch urn, robionych przez Meimedona, już pieczarę, ocienioną winną latoroślą, już kozy, skubiące wiklinę, już góry szafirowe i dym wznoszący się nad chatami. Widzę go po całych dniach jak wsparty na ręku przypatruje się wiatrom szumiącym, co pędzą chmury, jak uczy się malować burzę wzniecOną przez Eola i jak rysuje port Kartagi w głębi zatoki, z wyspą naprzeciw leżącą, ze skałami i otaczającym je lasem. Następnie maluje pożar Troi, potem ceremonje świąteczne w Sycylji i Kumach; daléj drogę do piekła, zasianą potworami i chimerami; nakoniec duszyczki, przebywające Acheron pola Elizejskie, szczęśliwość dobrych, cierpienia i męki pokutujących. Po tém wszystkiém maluje jeszcze oręże kute w kuźni Wulkana, Amazonkę, męztwo Turnusa, zamięszanie bitwy, śmierć mężnych waleczników, bogate łupy, trofea. Czytaj całego Wirgila, a przekonasz się, że to robił, co należy do Michała Anioła. Lukanus poświęca sto kart na odmalowanie czarownicy i rozpoczęcie bitwy okropnéj. Owidyusz od początku do końca daje same obrazy. Tu maluje pałac snu, tam mury i bramy pysznych Tebów. Lukrecjusz również malarzem, podobnie jak Tybullus, Catullus i Propercjusz; jeden maluje krynicę i bliski gaik z pastuchem grającym na piszczałce śród trzody owieczek, drugi ołtarz wiejski i dokoła pląsające nimfy. Inny rysuje pijanego Bachusa, otoczonego szalonemi bachantkami i starego Sylena, jak kiwając się jedzie na ośle, a barczysty Satyr z bukłakiem wina podpiera go, aby niespadł. To com powiedział nie jest zmyśleniem; każdy z poetów tych przyznaje, że jest malarzem, a malarstwo nazywa: poezją milczącą.“ Na to d'Ollanda: Jest to błąd mości Laktancjuszu dawać malarstwu miano poezji nieméj, malarstwo wymówniejszem jest od swojéj siostry, przeto gotowem twierdzić, że poezja jest milcząca.“ Tak tego dowodzi: „nietylko osoby wykształcone czują zadowolenie na widok dzieł malarstwa, ale nawet nieuk, prostak, baba, co więcéj nieokrzesany Sarmata, Pers, Indyjczyk niesłyszący nigdy o wierszach Homera, lub Wirgila, niemych dla niego, odrazu przecież zrozumie malowidło i dozna stąd przyjemności. Barbarzyniec przestanie być barbarzyńcą przez samą wymowę penzla, czego żadna poezja, żaden rytm harmonijny nie potrafi dokazać!“

Jakkolwiek wyobrażenia te o sztuce zbliżają się do naszych pojęć estetycznych, różnią się przecież takoż od nich i to w rzeczy najgłówniéjszéj, a mianowicie co do celu i natury sztuki. Dla nas sztuka jest samodzielna, wypływa z twórczego przyrodzenia ducha ludzkiego, tworzącego idee i dążącego do ich wcielenia i urzeczywistnienia w kształcie widomym. Dla nas więc sztuka jest oddanie ideału, piękna absolutnego. Michał Anioł, wcielając potężne ideały w bryły marmuru, albo dając im życie na płótnie, nierozumiał ich przyrodzenia i początku duchowego, dla niego celem sztuki było *naśladowanie natury.* Malarstwo każde było sztuką piękną, nawet rysunki machin wojennych Ballistów i Katapultów, albo też rysunki rynsztunków wojennych, jak to widzimy daléj w dyalogu ze słów mistrza, kiedy on traktuje *o pożyteczności* malarstwa czasu wojny. Artysta więc wieku XVI patrzył jeszcze na sztukę piękną ze względu jéj pożytku, nieśmiejąc jeszcze przyznać się do tego, że podniesienie i rozkosz ducha to jedyny pożytek, jaki daje człowiekowi utwor kunsztu pięknego.

Z powodu wydania *„Kartki z dziejów sztuki i poezji“* musimy prosić p. A. Kwiatkowskiego, w którego tłoczni została odbitą ta książeczka, aby na przyszłość dawał on większe baczenie na poprawność tekstu wytłoczonych u niego rękopismów, ten bowiem, wyszedłszy na świat, pod względem niepoprawności i niedbalstwa zakassował wszelkie wydania Teofila Glücksberga, które dotąd sławne były z niedbalstwa druku i braku wszelkiéj korrekty. Wybaczy nam szanowny typograf otwartość naszą: ale mówimy tu prawdę świętą dla jego własnego dobra. *A. N.*

PRZEGLĄD PISM CZASOWYCH.

Gazeta Warszawska (do 220).

— List ze Lwowa rozpoczyna się usprawiedliwieniem autora, a zbijaniem mniemania, »że nie należy ujemnych stron społeczności wytykać». Prawdziwe nieszczęście z tém mniemaniem wszędzie! chcianoby tylko pochwał a pochwał. Za szczęśliwych czasów »popuszczania pasa», tyle ich napisano, że po stosie nędznych ramot możnaby dostać się na księżyc; i cóż krajowi stąd przyrosło? »Niech domówią reszty dzieje»... Lepsza nagana, choćby nawet nieco przesadna, lecz z prawéj wypływająca życzliwości, niż niezasłużone uwielbienia, którémi podłość zysku chciwa łechce uszy i serca tych, co w swém zarozumieniu i tak już aż nadto drobne swe zalety przeceniają, a wad ogromnych niewidzą.... Daléj korespondent maluje jaskrawo wyścigi i społeczeństwo wyścigowe, w sposób jakeśmy z Gaz. Codz. podali.

— Korespondent z Londynu, z powodu wystąpienia p. Bright, który powstając przeciw sprawie popularnéj uzbrojenia Anglji, posunął się do ostatecznych granic przyzwoitości i wolności parlamentarnéj, — wskazuje na względność dla głosu mniejszości w Anglji, co jest dowodem rozwoju w pełni życia politycznego. My, trzeba to wyznać, między tyranją większości, a swawolą wyuzdanego *veto*, prawie niewidzimy środka, i dla tego to owe fatalne *veto* dziś jeszcze nawet ma swoich zwolenników. To ostatnie nas upoważnia do wypisania następujących kilku wierszy z rzeczonéj korespondencji: W Anglji tylko mniejszość ma zupełną swobodę przedstawiania swojego zdania i dowodów. Postanowienie uchwalone po wysłuchaniu wszelkich przeciwnych zarzutów, zyskuje na powadze. Mniejszość nieulega numerycznéj sile większości, ale wyższości jéj dowodów. Stąd też pochodzi takie głębokie poszanowanie dla praw i ta zadziwiająca uległość dla woli większości, bez protestu i veto.

— P. Piotr Czarkowski, od lat wielu trudniący się zbieraniem przysłów, przypowieści i gadek ludu, wzywa pracujących na témże polu, ażeby nadsyłali mu do przejrzenia swoje zbiory, o czém w przedmowie do mającego wyjść swego dzieła wspomnieć nieomieszka. P. Czar. mieszka w Warszawie przy ulicy Dzielnéj N. 2370.

— W lesie pod Skwierzyną w W. ks. Poznańskiém odkryto świeżo wielkie pokłady bursztynu, które pod całym lasem w głębokości dwóch stop się rozciągają.

Gazeta Codzienna (do 220):

— Korespondent poznański donosi wesołą nowinę, że nowy naczelny prezes p. Bonin rozpoczął urzędowanie obwieszczeniem w przedmiocie używania języka polskiego w Poznańskiem. Dobrze, że choć gadać poczęli.

— List z Grodzieńskiego traktuje o budującéj się tam kolei żelaznéj tudzież o nowo projektowanych; rzecz specjalna, lecz ze znajomością przedmiotu napisana.

— Korespondencja z za Buga traktuje o kwestji finansowéj u nas; cyfra długów skarbowych zasmucająca; a z tych znaczna część wątpliwéj wierzytelności: mają więc słuszność po swojemu, że rękami i nogami bronią się od rozciągnięcia przymusu osobistego na wszystkie gałęzie przemysłu, — dowodzi to zamiłowania swobody!

— Prof. gimnazjum kat. w Ostrowie dr. Bronikowski w drukowaném sprawozdaniu tegoż gimnazjum, umieścił swój przekład dialogu Platona *Kriton.* P. Bronikowski prócz znanego przekładu Odyssei, dokonał nadto tłumaczenia Platona, Herodota, części Thucydidesa i Ksenofonta; lecz nakładcy znaleźć niemoże: winni tu są bez wątpienia księgarze, lecz sądząc z wydrukowanego w części przekładu Odyssei i Platona, wnieść można, iż trochę winy pada też i na tłumaczenie, które w ogólności jest mało przystępne.

— A. Kuczyński wydał dziełko *O przyjaźni;* Gazeta Codz. z wielkiemi pochwałami o niém się odzywa.

— Karol Hoffman z Drezna jeździł do Paryża w celu skompletowania dokumentów do napisania *Historji upadku dynastji Sobieskich.* Dzieło to blizkie ukończenia ma wkrótce wyjść na widok publiczny.

— We Lwowie wyszedł *Projekt założenia folwarku rolniczo elementarnego, z funduszów zbiorowych, dla kształcenia sierot i dzieci biednych oficjalistów* (str. 21). Sprawozdawca powiada, iż to rzecz bardzo szczęśliwie obmyślana.

Tygodnik illustrowany (47).

— Warszawski krytyk K. Kaszewski dał pięknie lubo króciutko napisany rys życia E. Wasilewskiego, poety, który na ciernistéj drodze swego zawodu zgasł w kwiecie mężkiego wieku i siły, lecz pamięć chlubną po sobie zostawił.

— Kronika tygodniowa mówi o jakimś niby kantorze małżeństw w Płocku. Czytaliśmy wprawdzie po raz piérwszy w języku polskim na okładce *Postępu,* że taka a taka dama, z takim kapitałem, żąda takiego a takiego indywiduum na męża; lecz na ten raz wolimy być *niepostępowymi,* i wręcz wyznajemy, że tego rodzaju przemysł nam się wcale niepodoba. Dziękujemy autorowi kroniki, że pretendentkę odesłał z kwitkiem.

— Również na podziękę zasługuje umieszczenie wizerunków i opisu Złotéj kaplicy w Poznaniu oraz pomnika Mieczysława I i Bolesława Chrobrego, co wszystko wzniesioném zostało staraniem ś. p. Edwarda Raczyńskiego ze składek dobrowolnych, których połowę wynosiła ofiara własna Raczyńskiego.

— P. J. Bartoszewicz w końcu swojego artykułu o Kisielu, poświęconego prawie wyłącznie ustępowi dziejów Kozaczyzny, zapowiada osóbną z tego książkę, w któréj ma dokładnie rozwinąć stosunek Polski do Rusi. Mamy prawo spodziewać się po p. Bartoszewiczu, że obraz tych stosunków będzie na prawdę dokładny i bezstronny.

PETROPOLITANA.

II.

Dans la marche des choses humaines le pas a pas seul méne au but; les sauts, les bonds, pour aller trop vite, rarement l'atteignent.

Hip. Augier.

Jest obowiązkiem dla piszących z tutejszego stanowiska, zapoznawać czytającą polską publiczność z tém co się dzieje w piśmienności rossyjskiéj. W ostatnich kilku latach piśmienność ta dosięgła nadzwyczajnego rozrostu. Jak prawie wszędzie, jak szczególniej we Francji, działalność ta ześrodkowała się w pismach perjodycznych ku szkodzie prassy właściwie książkowéj. Wielkie *Revues* rossyjskie (Sowremienik, Otieczestwennyja zapiski, Biblioteka dla cztienja, Ruski Wiestnik), oraz feljetony po codziennych gazetach, pochłaniają prawie wszystkie pisarskie prace, tak iż stosunkowo bardzo mało książek się zjawia. Wielkie powodzenie niektórych tego rodzaju publikacyj, dało taki popęd literaturze perjodycznéj, że się jéj rozwój wyrodził w rodzaj epidemji. Od 3—4 lat nie było prawie miesiąca, żeby publiczność nie czytała prospektu na nowy jakiś dziennik, obiecujący złote góry. Ludzie dojrzali przewidywali na czém się to skończy. Jakoż, rzeczywiście, jesteśmy świadkami dwóch podobnych gorączek, które się spółcześnie zjawiły i też spółcześnie przesiliły.

Piérwszą była gorączka *przemysłowa.* Również nie było miesiąca, żeby się nie zawiązała jaka spółka akcjowa, o kilku, kilkunasto-miljonowym kapitale na najróżnorodniejsze przedsięwzięcia. Budowa dróg żelaznych szczególniej zda się posłużyła bodźcem tego ducha spekulacji.

Los tych obu usposobień, jak wszelkich gorączek, był jednakowy. Lata 1858, a nadewszystko 1859 stały się epoką przesilenia, a za niém odczarowania. Akcje, o które się pierwiastkowo ledwie nie boxowano, zaczęły jedne po drugich szybko spadać; po wszystkich mniej dojrzale obmyślanych przedsiębierstwach dały się widzieć ziejące paszcze tego okropnego smoka XIX wieku, który się zowie *deficit*; prócz kilku dawniejszych, należycie ugruntowanych spółek prywatnych i prócz kompanji dróg żelaznych, która na żelaznéj też stoi podstawie, wszelkie skorośpiałki rychło przekwitły, zostawując zamiast owocu, przerażającą próżnię w pugilaresach.

Toż samo, co do joty, powtórzyło się w perjodycznéj literaturze. Z odmętu ocalały dawniejsze, mocniej wkorzenione publikacje, z nowych zaś ledwo dwie, trzy, wypłynęły po nad fale bankructwa. W dwóch ostatnich latach znikły z widnokręgu *czterdzieści dwa* dzienniki.

Wszędzie indziej to samo, w obu sferach, dawniej się odbyło; Rossja teraz przechodzi tę fazę linienia.

Wespół z tym wybujałym rozwojem w prassie perjodycznéj rossyjskiej powstało, i jeszcze się utrzymuje, jedno prawdziwie tuziemne, indziej nieznane zjawisko. Chcę mówić o literaturze tak zwanéj *oskarżycielskiéj*, czy instygatorskiéj, (обличительная).

W opinii publicznéj wyrobiła się prawdziwa namiętność ku *jawności* (publicité). Ustaliło się przekonanie, że ona jedna wystarczy na wytępienie wszelkiego zła i w prywatnych i w publicznych obyczajach; na wprowadzenie wszelkich żywiołów dobra i pomyślności, słowem, że ona to jest rydwanem, na którym przyjedzie wiek złoty. Prassa perjodyczna najmocniéj w tém, jako woźnica rydwanu interessowana, silnie przyłożyła się do usta-

lenia tego przekonania. Chodziło więc powszechnie o to, żeby wywiadywać się o wszelkich zdarzających się po całém państwie zdrożnościach, bezprawiach, nadużyciacn, popełnionych przez osoby prywatne, urzędników i władze, i wystawiać je w druku, jakby u pręgierza, ku powszechnéj przestrodze, a ku zawstydzeniu i skarceniu winnych.

Takie to chwalebne hasło tego dążenia. Ci co je sobie w pewnych widokach obrali i na scenę wyprowadzili; ci, co dobrą wiarą, jak owce Panurga, za niém poszli, ci nakoniec co mu przyklaskują i chciwie się płodami jego napawają, nie zastanowili się nad warunkami, jakie były koniecznemi do jego urzeczywistnienia, a następnie do zapewnienia mu użyteczności prawdziwéj. Co do piérwszego, prawo niedozwala w druku osobistości, przypuściwszy zaś, że prawo da się obejść, pozostawało, co do drugiego, pytanie: gdzie będzie rękojmia prawdziwości obwiniających artykułów, zkąd pewność, że nie są natchnięte osobistą urazą, niechęcią, zemstą, zazdrością, poziomym interesem, że nie pochodzą z tak mętnego źródła, jak i bezprawia, o których traktują?

Obudzony, czy sztucznie, czy naturalnie zapał, jak i wszelka namiętność, nie pozwolił rozważnie te warunki ocenić. Pożądano gorąco i powszechnie *jawności quand même*,—i nastała ta *sui generis* jawność i opanowała całą perjodyczną literaturę. Mówię *całą*, bo przy takim publiczności nastroju, pismo, któreby nie hołdowało modzie, poczytane byłoby za wsteczne, czyli, jak się Rossyanie wyrażają za *niespółczesne* i niechybnie zostałoby od wszystkich opuszczone.

Dla obejścia prawa ucieczono się do prostego fortelu. Gdy osobistości są zabronione, gdy prawo pociąga do odpowiedzialności za *potwarz*, a do potwarzy trzeba, żeby osoba była wymieniona, przeto nikogo po nazwisku nie wymieniają. Za to osoby i miejsca opisywane są z dokładnością listu gończego lub fotografu, same nazwiska z lekka przekręcone lub ukute z alluzją do prawdziwego, i tak, zapewniwszy łatwe odgadnienie, szkicuje się allegoryczne opowiadanie, kreśli się anegdotyczny lub dramatyczny obrazek, w których śmieszności, wady, przywary, osób, nawet wykroczenia i przestępstwa, bezprawia i nadużycia władz, czy prawdziwe, czy przesadzone, czy nawet zmyślone, występują na publiczną arenę.

Gdy pisma tego rodzaju przyodziane bywają w formy powieści lub dramatu, znajdują więc dostęp do wszelkich perjodycznych wydań. Przydały się zarówno i do grubych przeglądów, i do ulotnych feljetonów, a wszędzie są najmilej przyjmowane i przepłacane przez wydawców. Powstały specjalne pisma z illustracjami, i oddzielne albomy rysunków, wyłącznie temu przedmiotowi poświęcone. Jestto więc na bardzo wielkie wymiary, cóś w rodzaju sławnéj pamięci *Wiadomości Brukowych*, tylko, (bagatela!) bez tych doskonałych rękojmi prawego dążenia i prawdziwości szczegółów, które stawiło to jedyne w swym rodzaju pismo.

Osoby, całe korporacje i władze, z których tym sposobem zbierane są wzorki, nie mają żadnego środka obrony lub odwetu; nie będąc nazwane, pozbawione są możności wytoczenia sprawy o potwarz; odpowiadając zaś i broniąc się na téj samej drodze jawności, wyznawałyby tém samem, że się na przymówkach poznają, że zatém takowe są mniej lub więcéj prawdziwe.

Odkąd się to dążenie ustanowiło, można sobie wyobrazić, ile tu obok wypadków rzeczywistych, godnych nagany, wkradło się obmowy, prywaty, przesady.

Moda to, lubo już nieco obostrzona, jeszcze się mocno trzyma, bo na niéj zbudowały się popularności pisarskie i redaktorskie, a te czynią co mogą, żeby się na swym trójnogu osiedzieć. Życzyćby wszakże należało, ażeby pamiętano, iż w braku wszelkiej moralnéj rękojmi, niepodobna prawdy od fałszu rozeznać i że w tym stanie rzeczy nieraz lepiejby było przenieść milczenie nad taki rodzaj jawności, która co chwila w błąd wprowadzić może i rzeczywiście wprowadza. Zupełnych rękojmi nigdy nie będą przedstawiały osoby pojedyncze; trzeba do nich takich warunków, jakie się przed laty 40 raz były znalazły w towarzystwie rury Święto-Jańskiéj.

Powiedziałem, że to zjawisko w swoim rodzaju jedyne, ale gdym je opisał, przychodzi mi na myśl cóś bardzo podobnego, *mutatis mutandis*. Oto, kiedy Ludwik-Filipp, jako wzorowy stryj i opiekun, usiadł był na tronie swego synowca i pupilla, żeby nie zlecieć dorazu, musiał przez lat ośmnaście *świecić baki* na wszystkie strony, a szczególniej służyć na łapkach przed narodem, który go cierpiał. Za najpierwszy więc cukierek dał mu nieograniczoną wolność druku. Jak mało Francuzi są narodem usposobionym do nieoszrankowanéj wolności w jakimkolwiek zawodzie, widocznie tego dowiodły fakta, które poprzedziły wypadki r. 1848, roku 1852 i dowodzi obecne, świetne i szczęśliwe panowanie. Ale, jakież było użycie, które Francuzi, dopadłszy swobody prassy, na pierwszym wstępie z niej zrobili? Oto zaraz, od sierpnia 1830 roku, posypały się ze wszystkich tłoczni jak grad, tak zwane *biografje* osób żyjących, poprostu paszkwile, w których się nawzajem zajadle szarpano. Ktokolwiek, do kogokolwiek, miał jakąkolwiek urazę, klecił taką biografją swego wroga i przez trzy czy więcéj pierwszych lat *chudopacholskiego królowania* (royauté bourgeoise), ląd Europy był literalnie zarzucony drukowanemi pamfletami na osoby i znane i nieznane. Wielki naród, *przodkujący powszechnéj cywilizacji*, (jak sam to o sobie twierdzić nie przestaje) wyprawił przed Europą widowisko ogromnéj *rekreacji* niesfornych żaków, tuzających się za łby i wzajemnie nabijających sobie guzy i siniaki.

Otoż taki to stan rzeczy przypomniała mi *oskarżycieska* literatura z tą niewielką różnicą, że co tam nazywało się po imieniu, *bez subjekcji*, to tu figuruje pod przekręconém nazwiskiem; co tam występowało nago, tu przyrzucone płaszczykiem przejrzystej allegorji. Taż *rekreacja*; tylko tuzające się żaki, okryły się maską dla niepoznaki.

Symptomat to młodości; ta wszędzie i powszystkie czasy chciwie goni za skandalem; w niniejszym przypadku, ta chętka ubarwiona jeszcze chwalebnym celem gromienia złego. Widzieliśmy, że nawet w staréj Francji to samo miało miejsce; choć prawda i tó, że Francja wiecznie pozostanie młodą. Trzeba takiej dojrzałości, takiej massy publicznego rozsądku jak w Anglji, żeby się podobnym exploatacjom nie poddać. Tylko John Bull nieda się złowić na plewy; dobrego mu dawaj. Tam sens publiczny tak wprawny, że fałszywe dążenia, złe, gorszące książki, nie dobrą są *aferą*. Cała literatura Balzako-Sue-Soulié-Sandowska, co tak samowładnie prawie cały ląd opanowała, rozbiła się w kanale la Manche o wapienne skały Albionu. Sprobowano z niej kilka rzeczy na angielskie wytłumaczyć, a ta antrepryza powitana *w Quarterly Review* została jak następuje: »Spieszymy podać do wiadomości naszych garderobianych i kamerdynerów, że dla ich użytku przełożone zostały na angielskie jeden romans pana Sue i jeden pana Sand«. I rzeczywiście, nigdy dzieła nowofrancuzkiej szkoły, nie przestąpiły za progi garderoby i przedpokoju, jawnie przynajmniej, i chyba jaka źle strzeżona miss albo młoda lady, ukradkiem, jak owoc przez dobry ton zakazany, przeczytały je, pożyczywszy od swych pokojówek. Nam to, Słowianom, lada czém zaimponować można. Albož nie pamiętamy, jak przed kilku laty, młody jeden pisarz polski, sam mający pretensją do głębokomyślności, po przeczytaniu *Tajemnic Paryża* wykrzyknął w uniesieniu: »Eugeniusz Sue, to najgłębszy *myśliciel* wieku!« Żebyż tylko wykrzyknął, ale i wydrukował.

Rossja nie ustępuje, przechodzi nas może w młodzieńczym do takich błyskotek zapale. Jestto historycznym faktem, że przed laty kilkunastu, był taki miesiąc czy półtora, iż statystyka odwachów Petersburskich przedstawiła ogromną cyfrę aresztowanych młodych oficerów. Symptomat ten nie trwał nad ten przeciąg czasu i potém wszystko w karby wróciło. Cóż to było takiego,? Nic innego, jak, że o tym czasie zawitał tu pierwszy transport egzemplarzy książki pana Sue »*Matylda, pamiętniki młodej mężatki*;« młodzi wojacy tak się w niéj zaczytywali, że zapominali o mustrze i paradzie. Nie może być wymówniejsza pochwała dla autora i razem dobitniejszy dowod słowiańskiéj młodzieńczości. Dziś, ci kochankowie Matyldy, są już zapewna jenerałami i wybaczą mi ten szczegół do historji czytelnictwa; wielu z nich w areszcie odwiedzałem i miałem nieludzkość śmiać się z nich w żywe oczy.

(*Dokończenie nastąpi*).

KORESPONDENCJA
KURYERA WILEŃSKIEGO.

Lipsk, *5/17 lipca 1860 r.*

(Dokończenie ob. N. 65).

W *Dirszau*, po polsku *Tczewo*, poznałem kilku obywateli Polaków z okolic *Peplina*, mowa ich do tyla zepsuta, że zrazu zdaje się, iż mówią innym językiem, a dzieci ich mówią już li tylko po niemiecku. Właśnie kilkudziesięciu chłopczyków razem z nami koleją żelazną wracało do domu z gimnazjum Gdańskiego. W Peplinie budują ze składek gimnazjum, gdzie już mają uczyć i języka polskiego. W Berlinie trafiłem jeszcze na kurs letni uniwersytetu. Rektorem teraz jest znakomity filolog *Bek*. Studenci wyglądają porządniéj, rzadko którego spotkasz w czapce burszowskiéj, przyzwoiciéj ubrani i włosy nie tak straszne i nie rozkudłane; nawet w murach uniwersyteckich niewolno kurzyć cygar i fajki, słowem więcéj tu porządku i przyzwoitości. Jest to najliczniejsza wszechnica, bo ma przeszło 2000 studentów; polaków znajduje się dwudziestu kilku, składają oni oddzielną korporację, posiadają własną bibliotekę dzieł polskich i celują w naukach. O pierwszeństwie téj wszechnicy pomiędzy niemieckiemi, zbyteczna byłoby mówić, bo iluż tu mężów sławy europejskiéj na jéj katedrach, ile tu zasobów naukowych, ile nakoniec zamiłowania w młodzieży do nauki i wiedzy. Wydział zwłaszcza lekarski wielkie czyni dla całéj ludzkości usługi przez trafniejsze i pewniejsze przystosowania fizjologji do medycyny. Godne jest widzenia Muzeum Egipskie, najbogatsze w Europie, pomnożone w ostatnich czasach nabytkami pr. Lepsiusa Egipcie, gdzie nieprzeliczyć posągów, kolosów, mumij, grobowców i innych pomników z Memfis, Teb, Denolery, Etiopji i t. d. W Galerji obrazów, znajdującéj się w starem Muzeum, wart naśladowania porządek, że w każdéj sali wisi spis obrazów z oznaczeniem numeru obrazu, przedmiotu onego i malarza, tak iż samemu, bez pomocy książki, można wiedzieć jakie i czyje malowidło. Na gmachach publicznych napisy łacińskie robią także wielkie ułatwienie dla cudzoziemców. Pomników w mieście mnóstwo, wyłącznie dla królów i jenerałów. Ruch na ulicach nie tak wielki, wyjąwszy niedziele i święta, wtedy cały Berlin mrówi się po ogrodach i w parku za miastem, osobliwie w *Krollsgarten, Moabit, i w Szarlottenburgu*, gdzie w osobnéj kaplicy stoją dwa cudne sarkofagi z posągami marmurowemi Wilhelma III-go i Luizy małżonki jego, arcydzieła Raucha, a przy nich dwa kandelabry także z marmuru,za równo mistrzowskiego dłuta. W Berlinie czystość i porządek wzorowy, to samo na kolejach żelaznych i w całych Prusiech po miastach i miasteczkach: wszędzie są hotele wygodne, sklepy zaopatrzone w towary, domy murowane o kilku piętrach, wszędzie widać zamożność i wpływ cywilizacji i przemysłu, wysoce rozwiniętego.

Przyjechawszy do *Lipska*, nasamprzód udałem się do ogrodu Gerharda, gdzie są pomniki dla Józefa Poniatowskiego, nad rzeką Elster. Na wstępie do ogrodu, w altance drewnianéj, stoi biust z marmuru naszego wodza, dzieło Torwaldsena, i leży album z nazwiskami odwiedzających osób: dalej w ogrodzie pomnik z kamienia ciosowego, wzniesiony przez wojsko polskie i nad samą rzeką mniejszy pomnik w kształcie grobowca, z takiegoż kamienia, postawiony przez jednego z rodaków: oba pomniki utrzymują się niedbale, i jeżeli ręka którego z możnych ziomków nie podźwignie ich,w krótce ulegną zupełnemu zniszczeniu. Co to za niedbałość ze strony właścicieli ogrodu, a przecież od każdego pobierają za wejście po złotówce! Miasto buduje się pięknie za *alejami* w około, kilka nowych ulic bardzo wspaniałych z domami kształtnemi i wielkiemi. Kościół katolicki,kosztem dwóch biskupów ukończony w r. 1854, może liczyć się do najpiękniejszych świątyń, równie synagoga żydowska odznacza się gustem i miłą prostotą. Na placu Augusta wznosi się najgłówniejsza w Lipsku budowa, uniwersytet zowiący się *Augustem*, niedaleko od Muzeum sztuk pięknych, a obok gimnazjum: jest to raczéj pałac nowy, przybudowany do starych murów uniwersyteckich, nizkich, ciemnych jak wszystkie dawniejsze gmachy. Rektorem teraz jest professor Pandektów *Wechter*, bardzo lubiony od studentów; wszystkie zalecenia i rozporządzenia podpisują się tu przez Rektora, a nie przez senat akademicki. Uczniów w semestrze letnim 885, z tych 213 cudzoziemców, a najwięcéj z rozmaitych państw niemieckich: z krajów polskich trzech czy czterech tylko, i to nazwiska niemieckie. Burszowstwo pomiędzy studentami, rozwinięte do najwyższego stopnia, pod względem form i organizacji. W r. 1858 kommissja, złożona z kilku jurystów i po jednym filologu i medyku, zredagowała statut burszowski i wydrukowała pod tytułem. „Leipziger Bier-Comment“ bardzo ciekawy dla zbadania życia studenckiego w Niemczech, bo przyjęty za prawo w wielu tamecznych uniwersytetach. *Bier-Comment* jest zbiorem i treścią praw i obowiązków studenckich, wypełniających się przy użyciu szlachetnego napoju z jęczmienia czyli *piwa*, jest to w swym rodzaju kodeks prawny i nie mniejszéj, według słów onego, wagi od *Corpus juris* lub *Sachsensspiegel*, dla każdego studenta. Studenci dzielą się, stosownie do liczby odbytych semestrów, na *Burszów* (kamratów) i *Fuchsów* (lisów). Fuchsem jest każdy do końca drugiego swojego semestra (półrocza akademickiego), po upływie którego *eo ipso* otrzymuje prawa i obowiązki bursza: póki jest fuchsem wyłącza się on z sądu Biergericht i zebrania piwnego *Bier-convent*: ostatni składa się z pięciu dostojnych *piwoszów-burszów*—jest to, w sprawach i rozprawach, druga i ostatnia instancja. Pierwszy artykuł tego kodeksu, zowie się najcelniejszym, paragraphus paragraphorum i brzmi następnie „ciągiem będzie się popijało (piwo)“ daléj idą paragrafy o *knejpach* czyli szynkach piwnych, o sposobach i ceremonjale picia piwa, co to jest pić *ex pleno*, o sztrafach i karach, i naostatek o pieśniach i grach piwnych. Dla studentów Lipskich piwo z browaru Lichtenhajna ma być uprzywilejowaném, a więc każdy, zwiedzający tę wieś, winien przed jéj piwowarnią pod karą zdjąć swą myckę. Ciekawa także pieśń burszowska „Cerevisiam bibunt homines, animalia cefera fontes (piwo piją ludzie, inne zaś zwierzęta źródła) Absit ab humano gutture potus aquae! (Precz od gardła ludzkiego napój wody!) Sic bibitur, sic bibitur in aulis principim *) (tak się pije, tak się pije na dworach książątek). W knejpach-to studenci odbywają wszystkie swoje narady, projekta układają, stanowią o pojedynkach, sejmikują i trawią najpiękniejszy czas dla nauki! nie mówię, żeby to przeszkadzało im uczyć się, ale ci, co prawdziwie chcą korzystać z pobytu w uniwersytecie, nieochotnie zapisują się do téj korporacji. Nasz b. uniwersytet Wileński nie miał tego, i wydał tylu znakomitych mężów i pożytecznych członków społeczności. Oby, jeżeli sądzono nam iżby kiedy był uniwersytet w naszym kraju, oby instytucje burszowskie nigdy się nie przyjęły! We wszechnicach rossyjskich nasi, dzięki Bogu, niepożyczyli od niemców tych stowarzyszeń piwnych, i jeśli są gdzie biby i szulerka, to nie mają charakteru uprawnionego, nie mają kodeksu, nawet muszą się ukrywać przed ogółem studentów, pięknie myślących i pracujących nad swém wykształceniem, duchowém i moralném. Do sławniejszych dziś professorów Lipskich należą: Wachsmuth historji, Wutke nauk pomocniczych historji, Weber professor anatomji i fizjologji, Wunderlich kliniki, Flejszer języków wschodnich, Tuch teologji, Nitsch starożytności klasycznych, Tiszendorf paleografji biblijnéj. Rektora, jak już nadmieniłem, bardzo lubią studenci. Przed kilku dniami zdarzyła się awantura studentów z milicją miejską z powodu aresztowania jednego z ich kamratów, który czasu przeglądu ubliżył oficerowi, za to, że niebacznie w pędzie stratował dziecko: Studenci ujęli się za towarzysza, i kiedy nie chciano im natychmiast dać satysfakcji, przesło pięciuset wyszło za miasto i stanęli obozem, oczekując uwolnienia aresztowanego i przeprosin, jednak po kilku dniach, na wezwanie rektora, powrócili do miasta, uspokoili się, lecz wysłali skargę do ministra oświecenia w Dreznie na Szredera, rotmistrza milicji. Opinja publiczna przecież nie była za studentami—owszem obwiniano ich, że niemieli wcale słuszności. Z przyczyny téj awantury, przybite były po mieście ogłoszenia policji, zabraniające chodzić gromadnie po mieście wieczorami. Lipsk chociaż jest środkowym punktem handlu niemieckiego, jednak niema tak bogatych i wspaniałych magazynów i sklepów jak gdzie indziéj, nawet księgarnie, których jest najwięcéj bo blisko 200, nie zwracają na siebie uwagi obcych: towary ukrywają się w hurtownych składach po domach, i występują z popisem na sławnych w całem świecie jarmarkach: noworocznym, wielkanocnym i ś, Michalskim. Dwa nowe pomniki, jeden dla znakomitego agronoma *Thaera*, a drugi dla *Hannemanna*, założyciela szkoły homeopatów, najlepiéj poświadczają, że to miasto jedynie ceni genjusz i naukę, zostawując stolicom uwieczniać królów i bohaterów; skąd inąd cześć taka dla Hannemanna zaleca tutejszy wydział lekarski, że nie trzyma się ślepo systematów, teorji przestarzałych lub spoważniałych na katedrach; ale oddaje *suum cuique*, byle tylko ludzkość zyskała na nowych odkryciach. Powędruję daléj.

A. Muchliński.

Żytomierz, *d. 20 lipca 1860.*

Biorąc pióro do ręki, chcę być lakonicznym, jak starożytny Spartańczyk—albo jak nowoczesny spekulant, układający co najkrótszą telegraficzną depeszę.....

Pierwszych dni tego miesiąca, opuścił nasze miasto, p. *Józef Kraszewski*, wyjeżdzając na stałe mieszkanie do Warszawy.—Poprzestaję na tém napomknieniu, żeby przez osobisty dla niego szacunek, nieprzekroczyć ram pobieżnéj korespondencji. Trudno mi tylko zamilczeć, że z nim razem straciliśmy jedyny może dom w naszych prowincjach— w którym jak krew przez serce—nurtowało to wszystko, co mogło kraj obchodzić. Liczna bibljoteka, dzienniki, zbiory artystyczne i archeologiczne—obok szerokiéj korespondencji i osobistych stosunków—tworzyły jedną całość, niewidomie wpływającą na okolicę, i niedającą się tak prędko inném zastąpić ogniskiem.

Lecz, jak wyznawcy mitologicznego Bacha i rzeczywistego *odkupu*, zwykli wszelką sprawę *zapijać*—tak pozwólcie mi *zagadać* powyższą sprawę, słówkiem o tutejszych księgarzach—nakładcach.

Jeżeli was doszły niektóre ztąd nakłady, sami przyznacie zapewne, że przyostre zkądinąd czynione im zarzuty, rażą pośpiechem i niewyrozumiałością.—Zbycie dwóch technicznych rozpraw *p. Gallego* i tłumaczenia Kroniki *Nestora*—jednym potępiającym ogólnikiem, nikogo nie przekona;—bo dwie pierwsze, należało chyba, szczegółowym, kompetentnym rozbiorem obalić—a mówiąc o ostatniéj, wypadało zarazem wystąpić, przeciw recenzji p. A. Nowosielskiego—który w Kurjerze Wileńskim pracę tę w przeciwny wcale sposób oceniał.—Przy tém, dwa dzieła *L. Siemieńskiego*, a najbardziéj *Jan III. Szajnochy* przemawiają pochlebnie za p. Hussarowskim,—który—jeżeli winien jest krytycznego sądu, to chyba za błędy i usterki firmy z któréj powstał.—Firma zaś ta, niedawno jeszcze tylu miała popleczników—że dotyczące ją przygany, padają na solidarną odpowiedzialność, wszech w obec i każdego zosobna—kto w niéj słowem, lub czynem uczęstniczył.—Dobra kucharka wie od razu, czy z mąki którą ma przed sobą, będzie chleb lub nie—i w tym ostatnim wypadku, rąk nie przykłada do dzieży. Przy samém zawiązaniu się firmy, odziedziczonéj przez p. Hussarowskiego, dawały się słyszeć głosy, ostrzegające o mylności, a przynajmniéj niepraktyczności zasady saméj.—Lecz głosy te pomawiano o zawiść i powierzano się indywiduom—dziś natomiast za srogo—a przynajmniéj za głośno oskarżanym. Co stanęło i stoi musi mieć jakąś siłę żywotną – a postępuje nieoględnie, kto zwala dom choć stary i niewygodny, póki nowego, lepszego niewybuduje. Niemyślę tu wcale apoteozować p. Hussarowskiego—robię tylko uwagę, że księgarstwo, a tém bardziéj wydawnictwo literackie, złączone jest u nas z tylą trudnościami, że godzi się mieć wzgląd na to—a dzieła jakkolwiek naukowe, za nadto są u nas rzadkie i pożądane, żeby się je godziło pomijać lekceważącym ogólnikiem.

Na serdeczniejszą jeszcze zachętę i współczucie, zasługuje księgarnia p. Budkiewicza poczynająca powoli, o własnych siłach, trudny zawód nakładnictwa. P. Budkiewicz rozpoczął od wydania *Katechizmu ułożonego przez Towarzystwo Przyjaciół nauk*—a dziś drukuje u p. Kwiatkowskiego *Elementarz Historyczny* p. Barańskiego, widziany przez nas w rękopisie. Pomysł tego elementarza, nowy zupełnie, bardzo szczęśliwie jest wykonany. Dziecię, ucząc się syllabizowania, zamiast bezmyślnych *Baba, caca i dada*, wyczytuje imiona królów i znakomitych mężów—których znowu, w przykładach dalszych do czytania, spotyka. Próby pedagogiczno-elementarnych ksiąg p. Barańskiego, zasługują, a raczéj, po wyjściu zasługiwać będą—na sumienny, krytyczny rozbiór—bo przyłożył do tego serca i niegodziłoby się je oziębiać, weszłym u nas w zwyczaj sarkazmem—i ubolewaniem nad ubóstwem wszystkiego co u nas wychodzi.—A przy p. Budkiewiczu zostaje zasługa, że się tych pożytecznych nakładów podjął—i ceny o ile możności zniżył.

Pamiętając jednak, że chcąc te lub inne książki kupować, potrzeba pieniędzy, które u nas są w bezpośrednim stosunku z urodzajem lnb nieurodzajem zboża—zwracam pośpiesznie do rzeczy gospodarskich.

Ozimina i jarzyna, obfitym z początku wiosny wróżyła plonem, nietylko w okolicach Żytomierza, ale wszędzie zkąd doszły do nas wiadomości. Nieustanne jednak deszcze, a raczéj ulewy prawie codzienne—szczególniéj po rozpoczęciu się żniwa—silnie zagroziły zbiorom. Pod wrażeniem téj groźby, ceny, szczególniéj na oziminę, dotąd stoją na wysokości, na jakiéj były w czas przednowku. Żyto około trzech rubli, a pszenica około półczwarta i wyżéj, nigdy jednak cztery ruble za korzec. Niższą stosunkowo cenę pszenicy od żyta, przypisują pospolicie, niepomiarkowanéj ilości wypędzonéj gorzałki.

Zresztą, nowin żadnych. Oczekujemy tylko na 25 tego miesiąca, ziazdu marszałków, dla narad względem projektu Rolniczéj wystawy i towarzystwa kredytowego—jakowy przedmiot zasługiwałby na nieco obszerniejszą traktację—lecz kończę, bo postanowiłem przecie na początku, być lakonicznym—i poczekajmy, co nasi panowie marszałkowie uradzą.....

Dodam chyba nawiasem, że od dni kilku snują się po mieście, w góralskich strojach swoich *Słowacy*, nosząc łapki na myszy, koszyki pleciono z wiciny, fujarki i inne drobiazgi. Pobratymcze ich twarze i mowa, pomimowolnie przypominają strofę jednéj z piosnek Starzyńskiego, każących się lub zatracających niepowrótnie, bez pisma lub druku.

Każdy pojmie, kto Słowaków,
Pobratymiec rodem,—
Czy mu gniazdem szczyt Krępaków,
Czy Dniestr lśniący lodem!

Wojtek.

LIST WŁADYSŁAWA SYROKOMLI.

Birsztany, *d. 14 sierpnia 1860.*

Zbliżająca się jesień wyludnia tutejsze mineralne wody; chwila jeszcze—a pustka i cisza zalegną ulice tak niedawno ożywione tutejszéj mieściny. Gdy się rozjeżdżający żegnając żałują pięknego lata, jakie tu społem spędzili, my bierzemy pióro, aby skreślić jego wspomnienie aby

*) Principim, zakończenie przypadku drugiego burszowskie, w sposobie ironicznym p i m, p i m, p i m.

choć w ten sposób wypłacić Birsztanom za polepszone tutaj zdrowie.

Rzecz to obszerniejszéj pracy pisać historję tutejszych solno-alkalicznych źródeł; rzecz naukowych badań rozbior ich składowych części i uzdrawiających własności, jedno i drugie będzie niewątpliwie przedmiotem obszerniejszych prac specjalnych,— my skreślimy tylko kronikę życia towarzyskiego z upłynionéj chwili.

W kilku domach, w osobnych numerach pojedyńczych, a nakoniec w chatach włościańskich mieściła się przybyła tutaj zamożna i uboższa, chora i zdrowa publiczność. Brak wytwornych wygod, nieuniknjony w zakładzie, który się z gwałtowną szybkością rozwija—jakoś niedawał się dotkliwie uczuwać, a czarne litewskie chaty pozamieniane w saloniki miały dziwny urok nowości. Sto kilkadziesiąt rodzin, które się w ciągu lata po dwakroć i trzykroć zluzowały, pomieszczone mniéj więcéj dostatecznie, odjechały z miłém wspomnieniem, bo brak téj lub owéj wygody zastępowała harmonja sąsiedzka i towarzyska pomiędzy gośćmi. Doktor Anicety Renier, od lat 12 zajmujący się krajowemi mineralnemi wodami, w zastępstwie gospodarza pilnie czuwał nad tym węzłem towarzyskim, który publiczność Birsztańską jednoczył. Wszędzie znaczny wpływ jego ręki i woli sprawiał tu pięknym szykiem to wszystko, coby gości ożywić i pobyt ich uprzyjemnić mogło.

Brzmienie muzyki umieszczonéj w altanie nieopodal łazienek, budziło nas ze snu. Chorzy tłumem szli do źródeł czerpać tam zdrowie, a potém na zalecaną przez lekarzy przechadzkę. Okolice Birsztan są piękne, z trzech stron otaczają mieścinę malownicze wzgórza, z czwartéj płynie nasz stary Niemen, a za nim widnieje Królestwo polskie i ciemny las sosnowy; jest gdzie zażyć ruchu, jest czém napaść oczy, jest czém pierś orzeźwić.

Po wodach i przechadzce idziemy do wanien; dwie salki jedna dla dam, druga dla męszczyzn przyjmują gości na poczekanie oznaczonéj dla każdego godziny. Spotykałeś tutaj naprzód wybladłe twarze, powykrzywiane ręce lub nogi, ale po dwóch lub trzech tygodniach z radością dostrzegłeś na tych twarzach cechę zdrowia, w tych członkach swobodę ruchów, wymówne świadectwo skuteczności wód tutejszych. Łazienki w dwóch korytarzach kobiecym i męzkim umieszczone, zawierają w każdym po 9 numerów podwójnych. Wodę do nich dostarcza pompa poruszana siłą czterech ludzi; obfitość mineralnego źródła dozwala bez przerwy aż do południa i po południu napełniać wszystkie wanny. Punktualność administracji chociaż prywatnéj, grzeczność dla gości zasługują, aby im oddać sprawiedliwość, a postać poczciwego Michała, który nam wanny urządzał i za danym przez dzwonek znakiem potrafiał być jednoczasowie we wszystkich dziewięciu numerach, zasługuje aby ją goście Birsztańscy w fotografjach do domu powieźli.

Po kąpieli, która trwa od kwadransa do godziny, wracamy do domu przepędzać czas jak kto może. Pomiędzy południem a godziną pierwszą mamy *obiad*.

Kwestja gastronomiczna podrzędną gra rolę u wód leczebnych, bo szczupła liczba dozwolonych przy wodach potraw nie dozwala się rozwinąć kulinarnym talentom, *odpowiednio wymaganiom czasu.* Zamożniejsi i familijni mają własne kuchnie, na czem lepiéj wychodzą, inni stołować się muszą w tutejszéj restauracji i poprzestawać na wołowinie twardéj jak twarde serce restauratora, który za dwie potrawy, dziewięć rubli miesięcznie płacić każe. Miejscowa drogość i niedostatek produktów mówią cóś na jego usprawiedliwienie.

Resztę dnia schodzi na wzajemnych odwiedzinach, przechadzkach w góry, czasem przejazdkach po Niemnie, a muzyka wieczorna i miły wcześny spoczynek kończy powszedne dni wedle tutejszego kalendarza.

Niedziela i czwartek *resursem* urozmaicają monotonność lubo nienudną tutejszego życia. Obszerna sala balowa (obok restauracji) mogąca pomieścić przeszło 300 osob, grzmi dźwiękiem orkiestry sprowadzonéj z Suwałk, która lubo niedorównywa Drezdeńskiéj, zaspakaja jednak wymagania ochoczych zwolenników polki i mazura, a więc odpowiada celowi.

Nieliczne z początku kursu resursowe zebrania później się ożywiły, tak, że na jednym z nich przeszło 200 osob liczono. Oprócz osób miejscowych przybywają tu sąsiedni obywatele z powiatu Trockiego i z Królestwa. Tak powiększone kółko bawi się ochoczo, ale jutrzenka niewiduje końca Birsztańskiéj resursy, bo nieubłagany lekarz-gospodarz miejsca, troskliwy o zdrowie pacientów w oznaczonéj godzinie ją zamyka i chyba w bardzo wyjątkowych chwilach, na bardzo usilne prośby daje swój milczący konsens. Tu naturalne byłoby miejsce na opisanie strojów damskich, ale to rzecz nie naszéj głowy, przedmiot, któremu słabe nasze pióro niepodoła. Słyszeliśmy zdania, że jak na Birsztany stroje dam tutejszych były za *świetne,* tem bardziéj, że męszczyzni byli w tużurkach. Zbytek niewieści tém niepotrzebniejszy, że piękne tancerki Birsztańskie niepotrzebowały dodatkowych ozdób.

Oprócz tych ziemskich, znikomych, miały Birsztany ominionego lata prawdziwe, bo duchowe roskosze, miały kilka koncertów i kilka przedstawień scenicznych. Wyliczymy je koleją.

Szereg ich rozpoczął d. 10 lipca młody utalentowany wiolinista *Ludwik Poradziński.*—Uczeń i hołdownik szkoły klassycznéj, z wiele obiecującą precyzją wykonał na skrzypcach 7-my koncert Rodego, wyśpiewał rzec można czarowny kaprys Vieuxtemps, wypłakał elegją Ernsta;—a kiedy ślicznym koncertowym mazurkiem Jelskiego pożegnał publiczność, towarzyszący mu przy fortepjanie młody Em. B. zabrał głos i przemówił do koncertanta wierszem, z którego tu wyjątek przytaczamy:

„O dwie mile od Birsztan leżą stare P u n i e,
Runął tam stary zamek—lecz pamięć nie runie.
Tam Margier, gdy los bitwy przegraną stanowi,
Wolał przebić pierś chrobrą niż zdać się Niemcowi,
Rzucił płomień pożarny, co jak smok skrzydlaty
Zniszczył świątynie bogów i praojców chaty.
Lecz gdzie były świątyni pogan zgorzeliska
Wkrótce krzyż Chrystusowy z wieżycy wybłyska
W P u ń s k i m skromnym, bo z drzewa ciosanym kościele,
Ojcowie naszych ojców odnieśli łask wiele,
Bo nad kościołkiem Puńskim jakby gwiazda świta
Dzielna dusza Margiera wodą chrztu omytá.
Na strupieszałe wiekiem téj świątyni ściany
Dmuchnął ogień pożarny od Boga zesłany
Zesłany po to może, by doświadczyć można
Ile dusza Litwinów czysta i pobożna,
Co na staréj, krwią zlanéj Margierowéj strzesie
Z miedzi wdowiego grosza boży domek wzniesie.
Bogacz wzniesie go z grosza a kmiotek przez pracę,
Bo nikt w serca Litewskie darmo niekołacze.
Przyłóż grajku twą skrzypkę na poczciwe łono,
Przyłóż na kościół Pański choć jedno berwiono,
A przybiegną Birsztany by posłuchać ciebie,
A powtórzą twe nóty aniołowie w Niebie." i t. d.

Rozrzewniony młody wirtuoz oświadczył, że ze skwapliwą gotowością da następny koncert na odbudowanie kościoła pogorzałego w Puniach. Publiczność mu przyklasnęła, i we cztery dni późniéj miał miejsce prawdziwie rzewny widok, dowodzący jak jest żywą pomiędzy nami wiara i tradycja ojców. Wcześnie zawiadomiony proboszcz Puński przybył z książką składkową; jedne damy chwyciły się rozprzedaży biletów, drugie oświadczyły chęć akompanjamentu młodemu wirtuozowi. Bilety przepłacano. Lunął deszcz rzęsisty w chwili rozpoczęcia koncertu, ale ta przeszkoda nie wstrzymała zacnych Litwinów, tak, że *nikt* w domu niepozostał, bo każdemu było śpieszno zostać uczęstnikiem dobrego dzieła. Koncert był tłumny; na ściany kościoła bożego wpłynęło sto kilkadziesiąt rubli, summa względnie tém znakomitsza, że z powodu słoty nikt z prowincji przybyć na koncert niemogł. Hojnie też publiczność była wynagrodzoną prawdziwie nadziemskiemi wrażeniami;—niemam prawa wymieniać nazwisk zacnych amatorów i amatorek, którzy wzięli udział w koncercie, ale kiedy zagrzmiał krakowiak *Moniuszki,* kiedy tony trysły kaskadą *Kątskiego,* kiedy w dźwięcznym śpiewie Ave Marja Kuckena modlitwa poleciała ku niebu,—publiczność poczuła, że temi słodkiemi wrażeniami Bóg ją wynagradza za cegiełkę położoną do Jego świątyni.

Po panu Poradzińskim dała nam się słyszeć pani *Teofila Borowska* skrzypaczka;—smyczek jéj pewny, uczucie silne, rzewne już odbierały zasłużoną pochwałę w pismach publicznych. Znawcy jéj przyklasnęli, nieznawcy się rozrzewnili, ale koncert niebył tak licznym, jakby się spodziewać godziło, bo i do cichych Birsztan zakradł się duch drobnych stronniczych namiętnostek, bo wyrazy *Polonia* i *discordia* tak się już z sobą wieczyście zrymowały, że stały się potrzebnemi nawet w muzyce jako turbator choru, który mącąc harmonję, prawdziwą jéj wartość podnosi.

Dnia 21 lipca dał się nam słyszeć znany w Europie gitarzysta *Stanisław Szczepanowski.* O grze jego sądziły już właściwe powagi,—nam pozostaje tylko przypomnieć kilka łez, co nam wycisnął swojem Wspomnieniem Krakowa (na wiolonczeli), *Nocą w Kadyxie* na gitarze, marzeniem nad *brzegiem morza.* Strόny jego wibrowały po naszych nerwach, ale podobno nasz grosz głucho tylko od dźwięknął w portmonecie śpiewaka Kadyxu.

Ale to gotowiśmy przypisać chwalebnemu zamiłowaniu talentów urodzonych w domu. Oto z za Niemna zabrzękły skrzypce niejakiegoś p. Ebana, podobno dyrektora orkiestry miastowéj w Kownie. Szczęśliwszy od pani Borowskiéj i Szczepanowskiego p. Eban zdołał sobie pozyskać znaczną liczbę Trans-niemeńskich zwolenników. Tryumfalny ich liczbą, niewielce się troszcząc o to, że Litwini cofają się przed jego skrzypcą jako niegdyś w jego ojczyznie Filistyni od dzwięku harfy Dawida, wykonał dobrze sześć kawałków muzykalnych, z których ostatni *Słowik polka,* (utworu koncertanta) dobrze przypominając Kątskiego, zadowolnił zwolenników effektu. (*)

(Dokończenie nastąpi).

(*) Artyści przybywający do Birsztan, mieli miejscowe ułatwienia. Zacna, bawiąca tu rodzina z królestwa p. Referendarza Prota Narbutta, udzielała kolejno każdemu z przybyłych artystów swego fortepjanu, panna Konstancja Gramadzka ich krewna w koncercie na kościoł brała udział w akompanjamencie, wespół z innemi damami. Dom ten istotnie ożywiał Birsztany; wdzięczna za gospodarską uprzejmość, publiczność tutejsza, dała w sali resursowéj pożegnalny obiad, który był wyrazem tak serdecznego naszego współczucia dla téj rodziny, jako i jéj dobrych dla nas usposobień. Pierwiéj jeszcze, miał miejsce takiż obiad dany przez półkownika Orwida, na uczczenie powszechnie uznanych obywatelskich zasług marszałka Trockiego K. Jeleńskiego. W. S.

ROZMAITOŚCI.

— I l l u s t r a c j a rossyjska w n-rze 126 zamieściła prześliczny drzeworyt, przedstawiający zamek trocki, z opisem historycznym p. Wiesiołowskiego, malowniczo zalecającym nasze strony i dzieje dla cudzoziemców. Niepotrzebnie tylko znalazło tu miejsce niewytrzymujace żadnéj krytyki podanie o założeniu i nazwie T r o k niby od t r o k ó w myśliwskich, od wyrazu słowiańskiego, ściśléj mówiąc od polskiego, o którym założycielowi i śnić się niemogło.

— W Paryżu jest obecnie 40 gazet illustrowanych, wychodzących co tydzień w ilości 770,000 egzemplarzy.

— Nigdy jeszcze niebyło w Konstantynopolu tak ogromnego pożaru, jak w d. 10 czerwca b. r. Z jednéj strony zaledwie zatrzymało go morze, z drugiéj ściany starego seraju. Pomimo nadzwyczajnych wysileń ratunku, spłonęło więcéj niż 2000 budynków, między któremi około 800 sklepów z towarami. W całéj Turcji zbierają składki na korzyść pogorzelców.

— W zamku Sergnais umarł niedawno głuchoniemy de Vigen, fizyk i matematyk niepospolity, wynalazca wielu narzędzi naukowych, którego prace z poważaniem oceniane były w Akademji nauk.

— W Uniwersytecie kijowskim odbyły się przedwstępne egzamina uczniów, na nowych zasadach. Z liczby 70-ciu egzaminowanych, tylko 5-ciu odpowiedziało zupełnie warunkom programatu; z liczby pozostałych niektórzy otrzymali prawo odbycia powtórnego egzaminu w sierpniu.

— Mówią, iż na uroczystość otwarcia Instytutu muzycznego w Warszawie zaproszone są liczne znakomitości muzykalne, a między innemi List i Meyerbeer.

— Korespondencja I n d. B e l g e z Wiednia podaje ciekawe szczegóły o bardzo rozszerzonym w Styrji zwyczaju jedzenia arszeniku. Na nowiu zupełnie go nieużywają, daléj w miarę wzrastania księżyca biorą coraz więcéj, i to trwa od 18 nieraz do 76 roku życia. Mniemają tam, iż arszenik broni od chorób; lecz niejeden, szczególniéj słabszéj komplexji, usycha powoli od zażywania tego osobliwszego pokarmu.

— Moskiewska Gazeta medyczna umieściła opis smutnego wypadku otrucia się płynem, zbierającym się w fajce podczas palenia tytuniu. Niejaki p. Jasn... chcąc pozbyć się liszajów znajdujących się u niego na biodrach, posmarował je wspomnionym płynem z fajki, którego główną składową częścią jest olejek tytuniowy, będący przypaloną nikotyną (pyronicotin), jedną z najgwałtowniejszych trucizn roślinnych. Nikotyna wsiąkając przez skórę, wywołała natychmiast gwałtowne symptomata otrucia się, i tylko śpieszna pomoc lekarzy ocaliła wiszące na włosku życie chorego. Podajemy tę wiadomość dla tego, iż sami słyszeliśmy, od nieświadomych rzeczy, radę niszczenia brodawek zalewając je fajczanym płynem z tytuniu.

— W środkowéj Ameryce niezmordowany podróżnik de Pontelli na pograniczu Meksyku odkrył nieznane dotąd przestrzenie, z mnóstwem zabytków dawnéj zgasłéj cywilizacji Nowego Świata. Ruiny całych grodów, wodociągi, grobowce z pozostałemi szczątkami hjeroglifów, sarkofagi, mozaiki i t. d. są do zadziwienia piękne. Mieszkańcy téj krainy, Indjanie, przedstawiają znaczny stopień uspołecznienia: mają rządców, których sami sobie z pomiędzy najbieglejszych wybierają, sądy złożone ze starszyzny, organizację rodziny, wiele wiadomości praktycznych i nadzwyczajną przenikliwość.— Inny podróżnik Stuart odkrył w Australji sto mil kraju okrytego nadzwyczaj bujną roślinnością, zasłanego pastwiskami i łąkami, zroszonego rzekami i strumykami. Zdania więc uczonych o zupełnéj bezpłodności téj części świata okazały się mylnemi.

— Gdy nowe policyjne władze otworzyły więzienie św. Franciszka w Neapolu, zastały tam człowieka, który podobniejszy był do zwierza. Półpiąta roku był tam zamknięty, niewidząc żywéj duszy; dawano mu zawsze tylko chleb i wodę. Był całkiem nagi i osłabiony. Litościwi ludzie ubrali go czémprędzéj i dali mu napić się mocnego wina. Gdy odżył trochę, poznano w nim Franc. Casalvos Amerykanina, którego dla sekretnych przyczyn policja kard. Antonellego dała w podarunku policji neapolitańskiéj.

— Wulkan Katla w Islandji począł wybuchać i w maju b. r. pokrył lawą całe okolice.

— Według ostatniego spisu ludności w Chinach, kraj ten posiada 414,686,994 mieszkańców

— Wn-rze 51 T e l e g r a f u k i j o w s k. wydrukowano dość niesmaczny i twardy przekład udatnéj poezyjki Syrokomli p, t. „Niewinéj duszeczce," Tłumaczenie to jednak podano za oryginał, niewymieniając imienia autora, snadź dla tego, ażeby lichy tłómacz napuszony zaszczytém autorstwa, mógł sobie powtórzyć zakończenie zwrótki z tego utworu: „luli niewiniątko, luli!"

— We wrześniu ma być w Berlinie zjazd prawników niemieckich. Wszystkie niemal znakomitości naukowe i sądowe udział w nim wezmą. Główniejszym celem tego zgromadzenia mają być obrady nad środkami i sposobami, któreby jedność prawodawstwa i procedury w całych Niemczech jeśli nie sprowadzić, to przynajmniéj przygotować mogły.

— Idąc za gazetami zagranicznemi, powtórzyliśmy wiadomość o śmierci kardynała Wisemana. Tygodnik grodzicki, prostując tę wiadomość, powiada że kardynał nie tylko żyje, lecz nawet podobno ma się lepiéj. I owszem.

— W Groenlandji w osadzie Gotthaab założono w roku przeszłym małą drukarnię i sprawiono jedną prassę litograficzną. Temi czasy wyszła już pierwsza z tego zakładu książka, w języku krajowym z przekładem duńskim, obejmująca zbiór legend miejscowych; dodane są do niéj drzeworyty i nóty do pieśni ludowych. Krajowcy składali tę książkę i rznęli do niéj drzeworyty.

WIADOMOŚCI BIEŻĄCE.

Piszą do nas w liście zUkrainy. „Interessuje pana zapewne wstrzemięźliwość w gubernji naszéj (Kijowskiéj). Nic panu w tym względzie powiedzieć pocieszającego nie mogę. Wyznam szczerze, że niechce się wierzyć, aby u nas porzucono pić wódkę. Zdaje się, w żyłach Ukraińca więcéj płynie aquae vitae niż krwi prawdziwéj. Stary to, stary nałog! Lud także niemoże przypuścić tego do głowy, aby można było bez cudu wyraźnego, bez osobliwszéj łaski bożéj porzucić gorzałkę. W „Słowie" zwrócono uwagę na rzecz najgłówniejszą w tym względzie, a mianowicie na to, że lud nasz patrzy na wódkę jako na symbol święty życia społecznego, bez którego ani wesele, ani stypa, ani chrzciny, ani praca, ani kupno, ani nowosiedliny obejść się żadną miarą nie mogą. Stare wierzenia poganizmu o ofierze z wina, o libacji pletą się tu i oprócz nałogu wiążą lud z napojem mocnym. Tak było z dawna! Tak było za ojców i dziadów naszych! Nie za nas to nastało, nie za nas i wyjdzie! Taki jest zwyczaj! Wstyd pożałować wódki, przy takich ważnych obchodach! Cóż ludzie o nas powiedzieliby! Wszystko to należałoby wypleniać duchowieństwu słowem a najbardziéj przykładem własnym. Nie przyszło jeszcze do tego, i Bóg to wie kiedy przyjdzie. Trudno przerobić tę naturę bez pomocy wyższéj, bez powołania z góry i namaszczenia; najlepiéjby było zachęcać strachem i grozą wiary do tego, aby lud przynajmniéj dziatki swoje chował w trzeźwości i w obrzydzeniu gorzałki. Nałog ten opilstwa zaciąga się bowiem od lat niemowlęcych prawie. Matki idąc na stypy, chrzciny, wesela, tłoki, zabierają zwyczajnie z sobą wszystkie dzieci i pijąc gorzałkę, dają ją wszystkim im, nawet temu, co w piersi, w spowitku. Kiedy dzieci krzywią się, wypluwają, kiedy gorycz trunku palącego łzy im z oczu wyciska, mówią im dobrodusznie „pij głupie dziecie, to wódka!" Jakże tu można myśleć o zaprowadzeniu wstrzemięźliwości, bez nauki religijnéj, bez gorliwego przykładu i zachęty? Szlachta zagonowa jeszcze więcéj bodaj przepada za gorzałką; przekrada ją, stacza bójki krwawe z o b j e z d c z y k a m i, płaci grube pieniądze, kary za to przemycanie, a pije. Jeszcze nie rozpoczęła się u nas missja po kościołach. Prawosławni odczytali ukaz synodalny raz w cerkwi w kościołach katolickich głucho dotąd u nas. W czasie festów i zjazdów klassy uprzywilejowane, często upijają się, drogiemi winami i porterem. O! jakże przykład trzeźwości najpotrzebniejszym byłby w te właśnie dnie święte! Czyż tyle pieniędzy godzi się wydawać na drogi trunek. Poraby była to odmienić, bo już zwrócono oczy na to; kiedy świecy przejrzą i otrząsnąwszy się ze wstydem z téj wady wydawania pieniędzy na wino, zaczną łożyć grosz na rzeczy pożyteczne, wstyd będzie i innéj klassie pozostać za nimi, kiedy od nich należy się przykład, nauka i zachęta. Chociaż przyznać to należy, że szlachta nasza trzeźwa i wino zwykle występuje dla tego tylko, aby nieuchodzić za skąpców. Młodzież nasza uniwersytecka wiele marzy o reformach; jakżeby zrobiła wybornie, aby inne reformy odkładając na lata doświadczeńsze, poprzestała na tém, aby okres szkolny oddała tylko reformie obyczajów własnych, zaprowadzając pomiędzy sobą towarzystwo trzeźwości i oszczędności. Grosz niechby się wydawał na rzeczy pożyteczne, na uczynki dobre, na książki, od których zależy byt języka naszego i narodowości, a niemarnował się na przyszłość na trunki i n i e p u s z c z a ł b y s i ę z d y m e m. Niechby k i e l i s z e k, f a j k a, p a p i e r o s, c y g a r o, cechowały na przyszłość w oczach młodzieży pokolenie wsteczne owych m o s z r o d z i e j ó w, których oni prześladują tak jak burszowie niemieccy Filistrów. Byłby to czyn, który zawsze wart jest więcéj jak czcze słowa i przechwałki puste. Wszyscy cieszylibyśmy się z tego, a najwięcéj wstecznicy, co kochają postępowe pokolenie, jako swoich braci i synów. Jak przykro było każdemu z nas, gdy ktoś umieścił był w gazecie artykuł o młodzieży uniwersyteckiéj, mówiąc że tworzy ona partję przeciwną pokoleniu starszemu! Dwie partje przeciwne! Partja ojców i dzieci! Do takiéj partji mogłyby tylko należeć chyba dzieci wyrodne, żaki krnąbrne i zarozumiałe, ale tacy nie składają wcale młodzieży naszéj; młodź nasza, obiecuje, ale obiecuje wiele, dla tego właśnie, że skromna, że niemyśli uczyć starszych, kiedy saméj jeszcze uczyć się należy, najprzód z książki, a potém długo, długo z doświadczenia, przykładu, z żywota, pracy i mozołu, przy ustawicznem powiększaniu nabytku mądrości w szkole poczerpniętego. Dziwnem zaiste byłoby szaleństwem ze strony młodzieży trzymać tak lekko o starszych, jak gdyby oni byli bez wychowania, nauki i rozumu! Zapewne są i u nas Filistry, moszrodzieje, ale ludzie ci oddawna są bez znaczenia moralnego i oddawna oświata narodu i moralność społeczności usunęła ich na stronę. Osobliwsza myśl datować epokę socjalną od dnia wpisania się własnego do matrykuły uniwersyteckiéj. Swiatła młodzież sama zniża ramionami, czytając podobne... artykuły. Po owocach poznacie je—mówi Pismo święte; więc czyn sam pokaże dopiero dodatnią i ujemną stronę tych planów, jako też wskaże gdzie była zdrowa płonka, a gdzie tylko w i l k zdziczały. Naprzód jednak możemy przepowiedzieć, że postęp nie tam być może, gdzie się krzewi zarozumiałość, brak doświadczenia, a osobliwie brak miłości rodzinnéj, zgody i pokory. Podobno młodzież uniwersytecka, z tego powodu oskarżenia ją o podział na partję przeciwną starszym, a więc rodziców własnym, protestowała przed obywatelstwem w czasie wyborow przeszłych w Kijowie. Cóż jeszcze panu donieść mam? Bóg pobłogosławił nas urodzajem powszechnym, chleba i paszy mamy mnóstwo, spodziewamy się tanności.

— Dnia 30 lipca, położono kamień węgielny mostu pod kolej Petersbursko-Warszawską na rzece Bugu.

— Drukarnia p. f. Józefa Zawadzkiego rozpoczęła druk znakomitéj wartości dzieła p. Gołuchowskiego, p. t.: „Dumania nad najwyższemi zagadnieniami człowieka."

— Pewien właściciel ziemski w Saksonji posypywał kartofle gipsem sproszkowanym, i tym sposobem uratował je od zgnilizny. Sposób nader prosty, wartoby go sprobować i u nas.

— Niedalego od m. Birsztany, 11-stu ludzi najętych dla spławienia 3-ch bark obywatela gub. Mińskiéj, hrabiego O'Rurka, w skutek powstałego silnego wiatru, zostali wraz z barką przewróceni na rzece Niemnie; siedmiu z nich utonęło, pozostali czteréj wyratowali się.

ODPOWIEDZI KURJERA WILEŃSKIEGO.

K o r r e s p o n d e n t o w i z u l i c y S u b o c z. Dziękujemy za życzliwe przestrogi. Zaszczytny to ale trudny obowiązek stać na straży czystości języka. Pismo nasze mniéj od innych stara się grzeszyć makaronizmami. Wyraz, który tak uderzył korrespondenta w opisie powodzi Wilenki wkradł się niepostrzeżenie. Objaśnianie w przypiskach utartych i powszechnie używanych cudzoziemskich wyrazów trąciłoby śmiesznością i pedanterją. Lepiéj używać ich tylko w ostateczności, jak wdawać się w słownikarską frazeologję, która w piśmie czasowém byłaby zupełnie nie w miejscu.

NEKROLOGJA.

— 21 sierpnia, przeniósł się do wieczności, nauczyciel Wileńskiego Instytutu szlacheckiego Kanuty Rusiecki. Jako artysta, znany i szanowany w kraju naszym pracował na niwie sztuki przez lat kilkadziesiąt, pierwiastkowo we Włoszech następnie w Wilnie, obrazy jego możemy widzieć w Katedrze i w innych świątyniach Wileńskich; jako nauczyciel potrafił swą łagodnością i prawością pozyskać przywiązanie swych uczniów. S i t e i t e r r a l e v i s.

ВИЛЕНСКІЙ ДНЕВНИКЪ.

Пріѣхавшіе въ Вильно, съ 18-го по 22-го августа.

ГОСТИННИЦА НИШКОВСКІЙ.

Пом.: Завадзкій. Черницкій. докторъ Гамолецкій. Скирмунтъ. г-жи: Свѣжинская. Венцлавовичъ. колл. асс. Бергель. генералъ-маіоръ Данненштернъ.

В ъ р а з н ы х ъ д о м а х ъ.

Въ д. Пузыны: отст. инж. кап. Бялоцкій. отст. ротм. Он. Гласко. пом. Курковская. пом.: Макарскій. Том. Билевичъ. М. Шышко.—Въ д. Пясецкаго: пом. Ад. Михаловскій. учитель Александровскаго кадетскаго корпуса И. Зайцовъ.—Въ д. Зеновича: пом. Вл. Минейко.—Въ д. Монтвилы: надв. сов. Викторъ Панасевичъ.—Въ д. Врублевскаго: докторъ Ал. Корева.—Въ д. Брандта: пом. Сотеръ Ивановскій. — Въ д. Геца: колл. сов. Ст. Стунгуръ. г-жа Кам. Рыхардъ. — Въ д. Родкевича: адъютантъ Вилен. воен. генералъ-губер. ротм. А. Павловъ.—Въ д. Франка: адъютантъ начальника 4-го округа корпуса жандар. ротм. Леляковъ.— Въ д. Малиновскаго: надв. сов. Эдуардъ Гутъ. — Въ д. аптекаря Каминскаго при ул. св. Янской: двор. Л. Новицкій.—Въ д. Басса на ул. Семеновской: губ. секр. Ром. Габріеловичъ. дѣйств. стат. совѣт. Анд. Глушановскій. штабъ-докторъ стат. сов. Гиберъ-фонъ-Грейфенфельсъ. г-жа Марія Володковичева.

Выѣхали изъ Вильна, съ 18-го по 22-го августа.

Пом.: Швыковскій. г-жа Страшевичъ. г-жа Гелингъ. тит. сов. Вл. Гамолецкій. г-жа Эмилія Зенкевичева. отст. штабсъ-кап. Ротъ. двор. В. Нарушевичъ. отст. полк. Фл. Буйвидъ. колл. асс. Ив. Поповъ. губ. секр. Бр. Рогалевичъ. инж. штабсъ-кап. Эвертъ. генералъ-лейтенантъ Алдингенъ.

DZIENNIK WILEŃSKI.

Przyjechali do Wilna, od 18 do 22 sierpnia.

HOTEL NISZKOWSKI.

Ob.: Zawadzki. Czernicki. doktor Hamolecki. Skirmunt. panie: Swieżyńska. Węcławowicz. ass. koll. Bergiel. jenerał-major Dannensztern.

W r ó ż n y c h d o m a c h.

W d. Puzyny: dym. kap. inż. Białocki. dym. rotm. Onufry Hłasko. ob. Julja Kurkowska. ob.: Makarski. Tom. Bilewicz. M. Szyszko.—W d. Piaseckiego: ob. Ad. Michałowski. nauczyciel korpusu kadetów J. Zajcow.—W d. Zenowicza: ob. Wł. Minejko.—W d. Montwiłły: radz. dw. Wik. Panasewicz. W d. Wróblewskiego: dok. Al. Korewa.—W d. Brandta: ob. Soter Iwanowski.—W d. Gieca: radz, koll. Stefan Stungur. pani Kam. Rychard.—W d. Rodkiewicza: adjutant Wileń. jenerał-guber. rotm. A. Pawłow.—W d. Franka: adjutant naczel. 4-go okręgu korp. żandar. rotm. Lelakow.—W d. Malinowskiego, radz. dw. Ed. Gut. — W d. aptekarza Kamińskiego przy ul. ś-to Jańskiéj: szlachcic Lud. Nowicki. W d. Bassa przy ul. Siemenowskiéj: sekr. gub. Rom. Gabrjelowicz.—Rzecz. rad. st. A. Hłuszanowski. sztab-doktor rad. st. Giber-fon-Grejfenfels. pani Marja Wołodkowiczowa.

Wyjechali z Wilna, od 18 do 22 sierpnia.

Ob. Szwykowski. pani Straszewicz. pani Goehling. rad. hon. Wł. Hamolecki. pani Emilja Zienkiewiczowa, Dym. sztabs-kap. Al. Rot. szlachcic W. Naruszewicz. Dym. półkownik Fl. Bujwid. ass. kol. J. Popow. sekr. gub. Br. Rogalewicz. Sztabs-kap. Inżenierów Ewert. jenerał-lejtnant Al Lingen.

Цѣны въ Вильнѣ на базарахъ и рынкахъ отъ 18 до 22 августа.

	р.	к.
Ржи (прив. 260 четв.)—Żyta (przyw. 160 czet.)	5	—
Пшеницы (прив. 140 чет.—Pszenicy (przyw. 140 czet)	10	—
Ячменя (прив. 50 четв.)—Jęczmienia (przyw. 50 cz.)	4	25
Овса (прив. 260 чет).—Owsa (przyw. 260 czet.)	4	—
Гороху (прив. — четв.)—Grochu (przyw. — czet.)	6	—
Гречихи (прив. 20 четв.)—Gryki (przyw. 20 czet.)	4	—

Ceny w Wilnie na targach i rynkach od 18 do 22 sierpnia.

	r.	k.
Картофеля—Kartofli	2	25
Сѣна пудъ (4100)—Siana pud (4100)	"	30
Соломы пудъ (140)—Słomy pud (140)	"	20
Льна пудъ.—Lnu pud	3	50
Сѣмяни льнянаго.—Siemienia lnianego	7	50
Масла пудъ—Masła pud	8	50